

8—13 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 12 mars	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Jacobsson, Gösta, om förlängning av tidsfristen för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten	5
av herr Wikner ang. statlig studiehjälp till studerande vid brevskola	9
av herr Sörlin ang. de vid vissa B-skolor gällande reglerna för lärares tjänstledighet	10
av fröken Ranmark ang. möjligheterna för unga kvinnor att erhålla önskad yrkesutbildning	12
Interpellation av herr Jacobsson, Gösta, om regler angående dispens i vissa fall från bestämmelserna om tidsfrist för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten	13

Onsdagen den 13 mars

Utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.	15
Svar på interpellation av herr Hernelius ang. åtgärder i anledning av de strandade förhandlingarna om medlemskap för Storbritannien i EEC	15
Jäv för kommunala förtroendemän	60
Om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen	64
Ersättning till städerna för mistad tolag	67
Investeringsanslag till kommunikationsverken:	
Investeringsplanen	69
Televerkets anslagsbehov	72
Om anstånd med inbetalning av skatt vid skönsmässig taxering ..	77
Om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader	78
Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.	80
Interpellation av herr Elofsson, Gustaf, ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år	90
Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet	91
Om ytterligare sänkning av diskontot	99
Om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning	100
Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner	101

	Sid.
Vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting	108
Om effektivare åtgärder mot ocker	111
Om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål	112
Interpellation av herr Dahl om ökad användning av hamnen i Uddevalla för skeppning av spannmål	114

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 13 mars

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, ang. jäv för kommunala förtroendemän	60
— nr 3, om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen	64
— memorial nr 4, ang. televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar	67
Statsutskottets utlåtande nr 7, ang. utgifterna inom finansdepartementets verksamhetsområde	67
— nr 9, ang. utgifterna å kapitalbudgeten: kommunikationsdepartementet	69
— nr 36, ang. uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m.	77
Bevillningsutskottets betänkande nr 7, ang. viss ändring i uppbördsförordningen m. m.	77
— nr 8, om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader	78
— nr 9, om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.	80
— nr 10, ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet	91
Bankoutskottets utlåtande nr 4, ang. granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	99
— nr 5, om ytterligare sänkning av diskontot	99
Första lagutskottets utlåtande nr 6, om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning	100
— nr 7, om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag	101
Andra lagutskottets utlåtande nr 5, ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner	101
— nr 7, om vidgad rätt till statsbidrag till barntandvård	108
— nr 9, ang. vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut	108
Tredje lagutskottets utlåtande nr 7, ang. vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting	108
— nr 8, ang. begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen	111
— nr 9, om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning	111
— nr 10, ang. rätt för markägare att anhängiggöra talan vid expropriationsdomstol i vissa fall	111
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, om allmän flaggning å valdag	111
— nr 4, om utredning rörande förekomsten av s. k. smygreklam i televisionen	111
— nr 5, om effektivare åtgärder mot ocker	111
— nr 6, om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål ..	112

Fredagen den 8 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av väckta motioner om obligatorisk avsättning i samband med skogsavverkning av medel för skogsvårdande åtgärder.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 52, med förslag till lag om ändring i utsokningslagen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 53, angående anslag till verkstäder för handikappade.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 56, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.;

nr 57, med förslag till lag i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgods;

nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län;

nr 69, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; och

nr 70, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 2, i anledning av väckta motioner angående jäv för kommunala förtroende-män;

nr 3, i anledning av väckta motioner om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen; samt

nr 4, angående televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i uppbördsförordningen m. m.;

nr 8, i anledning av väckta motioner om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader;

nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.; samt

nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt

nr 5, i anledning av väckta motioner om ytterligare sänkning av diskontot;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning; samt

nr 7, i anledning av väckt motion om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckta motioner angående korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner;

nr 7, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till statsbidrag till barn- tandvård; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner angående vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting;

nr 8, i anledning av motioner angående begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen;

nr 9, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning; samt

nr 10, i anledning av motion angående rätt för markägare att anhängiggöra talan vid expropriationsdomstol i vissa fall; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om allmän flaggning å valdag;

nr 4, i anledning av väckt motion om utredning rörande förekomsten av s. k. smygreklam i televisionen;

nr 5, i anledning av väckta motioner om effektivare åtgärder mot ocker; samt

nr 6, i anledning av väckta motioner om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål.

Det antecknades, att av de anmälda betänkandena konstitutionsutskottets utlåtanden nr 2 och 3, samma utskotts memorial nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 9 och 36, bankoutskottets utlåtande nr 4 samt andra lagutskottets utlåtande nr 9 ej föreläge i sådant antal, att de kunde utdelas till kammarens ledamöter.

Kammaren beslöt bordlägga de anmälda betänkandena.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.08.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 12 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lager* för tiden till och med den 16 i denna månad på grund av ett från honom inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han till följd av infektionssjukdom vore sjukskriven till och med sistnämnda dag.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåren 1962/63 och 1963/64 till byggnadsarbeten vid Chalmers tekniska högskola; samt

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan.

Anmälades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse, nr 76, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, att Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning till riksdagen gjordes meddelande rörande utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, ävensom förordnat, att meddelan-

det skulle framföras i första kammaren av statsministern och i andra kammaren av statsrådet och chefen för handelsdepartementet.

Herr talmannen yttrade, att han i anslutning till den nu föredragna skrivelsen finge tillkännagiva, att enligt överenskommelse med hans excellens herr statsministern det i skrivelsen avsedda meddelandet komme att lämnas vid morgondagens sammanträde.

På sedermera gjord proposition beslöts, att förevarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Om förlängning av tidsfristen för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Gösta Jacobssons interpellation om förlängning av tidsfristen för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Jacobsson har frågat om jag med hänsyn till den av vintern vållade förseningen inom byggnadsverksamheten är beredd att vidtaga åtgärder för åstadkommande av en skälig förlängning av den utsatta tidsfristen för investeringsfondernas ianspråktagande.

Arbetsmarkandsstyrelsen beslöt i maj 1962, att investeringsfonderna för byggnadsändamål skulle få tas i anspråk för kostnader nedlagda före den 1 maj 1963. Den stränga vintern har i vissa fall vållat förseningar av byggnadsföretag. Det är emellertid inte möjligt att mera exakt mäta dessa förseningar. Stora variationer förekommer både mellan olika geografiska områden och mellan olika byggnadsobjekt. Lokala förhållanden, det

Om förlängning av tidsfristen för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

enskilda objektets art, storlek och byggnadsstadium, entreprenörens kapacitet för vinterbyggande o. s. v. är väsentliga faktorer härvidlag. Det är dock endast i begränsad utsträckning som pågående arbeten har varit helt nedlagda, och då så varit fallet har det i allmänhet endast rört sig om kortare perioder. Förseningarna torde i stort sett vara avsevärt kortare än vad interpellanten angivit — endast i undantagsfall torde de ha uppgått till två månader.

Man får räkna med en jämförelsevis snabb och intensiv säsonguppgång inom byggnadsverksamheten under våren och en hög sysselsättningsnivå under sommarhalvåret med allvarlig risk för underskott på arbetskraft inom vissa yrkeskategorier. Den tidsbegränsning som givits beträffande fondernas ianspråktagande syftar till — och utgör också — en kraftig stimulans för företagen att söka få så mycket arbete som möjligt utfört under vintern. Detta bidrar inte bara till en hög sysselsättning under vinterhalvåret utan också till ett upprätthållande av balansen på byggnadsarbetsmarknaden under sommaren. Det kan därför inte vara försvarligt att utsträcka tiden för investeringsfondsmedlens ianspråktagande efter den 30 april 1963.

Med anledning av vad interpellanten anför om vissa skattemässiga konsekvenser vill jag nämna, att arbetsmarknadsstyrelsen i en rundskrivelse den 11 maj 1962 meddelade varje företag med investeringsfonder, att styrelsens principbeslut endast avsåg kostnader nedlagda t. o. m. den 30 april 1963. Denna begränsning upprepades i tillståndsbesluten. Dessutom tillställde styrelsen varje företag, som fick tillstånd att ta investeringsfond i anspråk, en särskild skrivelse. Under hänvisning bl. a. till den begränsade tidsperioden uppmanade styrelsen däri till försiktighet i fråga om uttag från kontot för investering i riksbanken.

Med detta, herr talman, har jag besvarat den ärade interpellantens fråga.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för interpellationssvaret.

Med beklagande måste jag konstatera att herr statsrådet i sitt svar inte gav uttryck för någon större förståelse för de förhållanden som jag berört. Men för att inte något missförstånd skall behöva uppstå mellan herr statsrådet och mig om vad jag åsyftat med min fråga, som kanske i sin kläm fått en alltför vid och kanske något oklar formulering, vill jag närmare förklara innebörden av frågan.

Det har inte varit min mening att till följd av de svårigheter, som den stränga vintern vållat för byggnadsverksamheten, en generell förlängning av tidsfristen för investeringsfondernas ianspråktagande skulle medges alla företag, som erhållit tillstånd att anlita sina investeringsfonder, oavsett om de haft svårigheter eller inte. Nej, såsom framgår av min hänvisning till de individuella tillstånden och arbetsmarknadsstyrelsens rambeslut var min tanke närmast den, att i den mån ett företag kunde styrkas att till följd av vintern byggnadsarbetet hos företaget legat nere t. ex. tre veckor, så skulle företaget individuellt kunna medges motsvarande förlängning av tidsfristen.

Jag skulle vördsamt vilja be socialministern precisera sin ståndpunkt i detta senare spörsmål. Innebär interpellationssvaret att socialministern ställer sig avvisande, i varje fall i allmänhet, även till en sådan individuell förlängning av tidsfristen för vederbörande företag, när vintern kan styrkas ha utgjort hinder för byggnationens upprätthållande under en begränsad period? Om herr statsrådet skulle vilja svara på den frågan, kanske jag kan få fortsätta efteråt.

Herr statsrådet ASPLING:

Det framgick nog av mitt anförande, herr talman, att förhållandena är utomordentligt skiftande, och det är svårt att precisera hur långa förseningarna har varit. Det är beroende av, så-

Om förlängning av tidsfristen för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

som jag har betonat i mitt svar, bl. a. de geografiska och klimatiska förhållandena och även de så att säga beredskapsmässiga förhållandena som har förelegat inom byggnadsbranschen.

Att börja en individuell prövning med hänsynstagande till alla dessa faktorer som kan ha inverkat för det enskilda företaget betraktar jag därför som orimligt. Därmed har jag också svarat på herr Jacobssons fråga.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! I anslutning till socialministerns senaste uttalande vill jag gärna peka på några ting, som är väsentliga i detta sammanhang.

Först vill jag framhålla att det är den stränga vintern som gjort att byggnadsarbetet på många håll har legat nere. I åtskilliga fall har arbetet t. o. m. legat helt nere — det är ett objektivt faktum, som säkerligen kan styrkas med intyg från vederbörande lokala arbetsmarknadsorgan. Det är också åtskilliga företag som berörs. Jag medger gärna att det kanske hör till undantagsfallen att svårigheterna varat så länge som två månader, men sex veckor är ganska normalt, herr statsråd — det har jag sett flera praktiga bevis för.

För Skånes vidkommande är att observera att vi inte på femton år haft en så besvärlig vinter med så låga temperaturer flera veckor i följd — särskilt i januari — som i år. Man har inte varit beredd på en sådan vinter. Det finns arbetsplatser med ett läge som är så utsatt för väder och vind, att det inte varit möjligt att arbeta där, vilka åtgärder som än har vidtagits — arbetarna har helt enkelt inte klarat källden. Svårigheterna har berott på omständigheter över vilka företagen inte kunnat råda.

Nu säger socialministern att den begränsning, som givits beträffande fondernas ianspråktagande, syftar till en kraftig stimulans för företagen att söka få så mycket arbete som möjligt utfört under vintern. Jag kan försäkra herr statsrådet att företagen gjort allt i detta

syfte. Det har legat i deras eget intresse. De har varit väl medvetna om den tidsfrist som varit utsatt. I denna del har alltså myndigheterna fått sina önskemål tillgodosedda.

Statsrådet fortsätter med att förklara att tidsbegränsningen också bidrar till upprätthållandet av balansen på byggnadsmarknaden under sommaren och att det därför inte kan vara försvarligt att utsträcka tiden för investeringsfondernas ianspråktagande. Men, herr statsråd, den negativa hållningen till en individuell förlängning av fondbesluten har ingen som helst betydelse för sysselsättningsvolymen under det kommande sommarhalvåret, eftersom de påbörjade byggnadsarbetena i nio fall av tio måste fullföljas i alla fall. Det enda resultatet är att företagen avstängs från att anlita investeringsfonderna för bestridande av kostnaderna för det fortsatta arbetet och drabbas av skattemässiga konsekvenser. Först och främst kommer de belopp, som med arbetsmarknadsstyrelsens tillstånd uttagits från respektive investeringskonto i riksbanken och som icke använts före tidsfristens utgång, att återföras till beskattning. Det går alltså inte att återinsätta det nödlidande beloppet på kontot i riksbanken. Det är inte tillåtet. Vidare drabbas vederbörande företag av en, jag kan kalla det straffpåföljd, bestående däri att det till beskattning återförda beloppet ökas med 10 procent.

Därtill kommer slutligen att om fondavsättningen återförts till beskattning må företaget icke för beskattningsåret i fråga tillgodonjuta avdrag för ny avsättning till investeringsfond. Alla dessa påföljder angavs, när de infördes, vara erforderliga för att hindra missbruk eller obehörigt utnyttjande av fonderna — jag vill starkt stryka under detta.

Ingen kan väl göra gällande att vad som nu hänt för företagen kan rubriceras som missbruk eller obehörigt utnyttjande, men icke desto mindre drabbas företagen av vittgående skattemässiga konsekvenser.

Här vill jag, herr statsråd, fästa upp-

Om förlängning av tidsfristen för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

märksamheten därpå, att i Kungl. Maj:ts proposition nr 6 till 1959 års riksdag med förslag till ändring i 1955 års förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning chefen för finansdepartementet på sid. 18 på tal om nödvändigheten av att hindra att företagen tar ut för mycket från investeringsfonderna närmare motiverar de restriktiva bestämmelserna i ämnet. Finansministern fortsätter emellertid: »Det kan även inträffa att företaget på goda grunder räknat med att kunna verkställa investeringar för 1 000 000 och därför uttagit 400 000 kronor från riksbanken men att investeringen på grund av förhållanden, som inte kunnat förutses» — så står det uttryckligen, herr talman, — »blir mindre än beräknat. I dylika fall har arbetsmarknadsstyrelsen möjlighet att utsträcka den tid, under vilken fondmedlen skall tagas i anspråk.»

I detta yttrande har finansministern alltså exakt fotograferat den situation som nu föreligger. Ingen kan väl missa sig om att byggnationen i vinter blivit hindrad av oförutsedda förhållanden. De formella förutsättningarna att bevilja en förlängning av fondbesluten är sålunda till finnandes. Någon annan utväg att undgå de skattemässiga påföljderna finns för närvarande icke. Situationen är förutsedd, de objektiva förutsättningarna för en förlängning är otvivelaktigt för handen, men socialministern säger nej.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i motiven till förordningen klart och tydligt förutsatts utgöra en administrativ ventil för att icke stötande konsekvenser skall behöva uppstå för lojala företag vid oförutsedda förhållanden. Den ventilen har nu, såvitt jag kan förstå, tyvärr täppts till.

Finansministern har alltid med stolthet visat på investeringsfonderna för konjunkturutjämning som en verklig tillgång för vår samhällsekonomi, och det med rätta. Jag är emellertid rädd för att den nu intagna ståndpunkten kommer att misskreditera investeringsfonderna i näringslivets ögon, och jag und-

rar om inte socialministern och finansministern av denna anledning borde ta sig en gemensam funderare på dessa ting

Jag får än en gång tacka för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Låt mig bara göra ytterligare ett litet tillägg.

Jag tror att det är mycket angeläget att man håller i minnet vad interpellationen och även diskussionen här gäller, nämligen att de klimatiska förhållandena under några månader varit mycket besvärliga och ovanliga. Det medger jag gärna, och jag är säker på att alla instämmer i det. På sina håll har detta lett till förlängningar av byggnadstiderna. På en del håll har byggnadsarbetena t. o. m. legat nere under de svåraste perioderna, men det är inte lätt att få en uppfattning om hur långa dessa perioder varit och i vilken utsträckning de kommer att påverka byggnationen i fortsättningen. Just med hänsyn härtill skulle jag vilja beteckna det som angeläget att så mycket som möjligt av de arbeten, som eventuellt blivit något försenade, klaras av före den första maj, alltså den tidpunkt som här angivits. Därefter kan vi nämligen med säkerhet vänta oss en mycket stark ökning av byggnadsverksamheten upp emot en synnerligen markerad högsång.

Därför kan jag, herr talman, inte finna annat än att det fattade beslutet och mitt svar på interpellationen måste vara riktigt och att beslutet får stor betydelse för byggnadsverksamheten och sysselsättningen i ett något längre perspektiv — jag tänker då icke minst på sommaren. Denna lösning är bättre än att man, såsom herr Jacobsson nu har förordat, skulle ge sig in på individuella prövningar av den förlängning av byggnadstiderna som kan ha förekommit i enskilda fall.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag tror mig kunna försäkra att man från företagets sida har satt till alla klutar för att klara upp ar-

Ang. statlig studiehjälp till studerande vid brevskola

betena före utgången av tidsfristen. Det har emellertid rätt sådana förhållanden att det ofta blir omöjligt att på de återstående veckorna ta igen den tidsförlust, som har uppstått genom den tidigare köldperioden.

Jag vill än en gång understryka mitt beklagande av den ståndpunkt som här har intagits.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. statlig studiehjälp till studerande vid brevskola

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Wikners interpellation angående statlig studiehjälp till studerande vid brevskola, och nu yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Wikner frågat mig om jag anser skäl föreligga att överväga möjligheten av att statlig studiehjälp till brevskolestuderande utbetalas i delbopp i relation till fullgjorda etapper i studierna samt om åtgärder kan väntas för att lämna statligt stöd åt brevskolestuderande, som läser en större kurskombination i avsikt att förvärva en bestämd kompetens i yrkeslivet.

Studiehjälp för brevskolestudier utgår i form av s. k. brevskolestipendier till dem som avser att avlägga student-, handelsgymnasie- och ingenjörsexamen. Brevskolestipendierna skiljer sig från annan statlig studiehjälp på så sätt, att de inte är avsedda att täcka den studerandes kostnader för uppehållet under utbildningstiden utan i stället hans kostnader för kursavgifter. Stipendierna utgår i regel med högst 300 kronor per läsår, dock att högre belopp kan utgå under det sista året av studierna för deltagande i av brevskola ordnad preparandkurs. Brevskolestipendierna utbetalas som regel först sedan eleven avlagt examen. Beloppet utbetalas emellertid inte till eleven utan till brevskolan. Detta sammanhänger med att skolan får ut-

fästa sig att av stipendiaten inte utta den del av kursavgiften, som motsvarar stipendiet. Den studerande får således en årlig reduktion av sina kursavgifter med vanligen 300 kronor. Den med herr Wikners första fråga åsyftade ordningen existerar således redan.

Vad beträffar herr Wikners andra fråga vill jag erinra om att utformningen av studiehjälpen beträffande de gymnasiala skolformerna f. n. behandlas av studiehjälpsutredningen, vars betänkande kan väntas föreligga under instundande sommar. Vidare kan nämnas att gymnasieutredningen torde komma att i en senare fas av sitt utredningsarbete, nämligen sedan huvudbetänkandet framlagts, behandla vissa spörsmål rörande vuxenutbildningens ställning inom den gymnasiala delen av skolorganisationen. Det betydelsefulla frågekomplex, som interpellanten aktualiserat, torde alltså i mera slutgiltiga former kunna tas upp till behandling först sedan klarhet vunnits om utformningen av studiehjälpen till eleverna i gymnasier, yrkesskolor och liknande skolformer och riktlinjerna för vuxenutbildningens organisation i utbildningsväsendet dragits upp fastare.

Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att i fråga om vuxenutbildningsmöjligheterna redan vissa förbättringar åstadkommits, som är betydelsefulla bl. a. för den enskilde studerandes studieekonomi. Sålunda utvidgades genom beslut vid fjolårets riksdag den statliga gymnasieorganisationen för vuxna. Vidare kommer inom kort att framläggas en proposition angående statsbidrag till kvällsgymnasier. Ett genomförande av de förslag, som därvid presenteras, kommer bl. a. att till en inte oväsentlig del tillgodose interpellantens önskemål om förbättrat studiestöd åt den som inte syftar till att nå fram till en viss slutexamen utan har ett begränsat studieprogram med inriktning på en bestämd kompetens i yrkeslivet.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min interpellation.

Ang. de vid vissa B-skolor gällande reglerna för lärares tjänstledighet

De brevkolestuderande som jag berört i interpellationen anser att de har blivit åsidosatta jämfört med övriga studerande. Det är många som skaffat sig en god utbildning, sedan de slutat folkskolan, via korrespondensinstitutet. Jag tänker här närmast på dem som läser kompletteringskurser för olika yrken; verkmästar- och byggmästarkurser samt övriga arbetsledarkurser. I regel är det här fråga om vuxna som inte haft råd eller i övrigt möjligheter att komma in vid någon specialskola på grund av platsbrist o. d. De har med stor uppoffring kvällar och nätter läst in kurserna i samband med det dagliga arbetet. En del har familjer att försörja. Det har inte kostat vare sig staten eller kommunerna något; de har betalat kurserna själva. Men de har tillfört samhället värdefull yrkesutbildning. Inte minst inom glesbygdsområdena har dessa korrespondensstudier varit en god utbildningsform, och det kommer kanske att bli så ganska lång tid framåt. Jag anser att de som läser korrespondenskurser, som nyss nämnts, behöver stimuleras med studiehjälp och stipendier i likhet med övriga studerande.

1957 års brevkoleutredning har uttalat följande: »Det måste ur samhällets synpunkt anses vara av synnerligen stort värde att de, som av olika skäl inte kan delta i den reguljära utbildningen och som genom korrespondensundervisning och praktiskt arbete skaffar sig en yrkesutbildning, också skall få möjlighet att få denna officiellt prövad och värdesatt. Varje tillskott av meriterad yrkesutbildad arbetskraft i samhället är en tillgång, som på bästa sätt måste tillvaras och utnyttjas.»

Herr talman! Jag har i interpellationssvaret kunnat utläsa statsrådets stora intresse för de utbildningsfrågor det här gäller och hoppas att förbättringar kommer att ske även inom det område jag här påtalat, och med detta känner jag mig helt tillfredsställd och framför än en gång mitt tack.

Då det gäller brevkolestuderande som läser på real-, student-, handelsgymnasie- eller ingenjörsexamen och som har rätt

att erhålla statliga brevkolestipendier, vet jag att korrespondensinstitutet inte har rätt att utkräva de belopp, som motsvarar stipendierna, av eleverna. Dessa stipendier förskötteras av institutet och erhålles från staten efter fyra eller fem år, då examen avlagts. Då det förhåller sig så måste självfallet instituten vara restriktiva; de måste vara säkra på att eleverna fullföljer sina studier, och först när de ser detta förskötterar de stipendierna. Det är helt naturligt att instituten ej tar några större risker. Det torde vara ganska länge sedan storleken av stipendierna fastställdes, och en uppräkningsvare nog berättigad, om stipendierna skall täcka de kostnader som de avsetts till.

Brevskoleutredningen och studiehjälpsnämnden har även framhållit att det inte kan vara rimligt att korrespondensinstitutet skall behöva för statens räkning försköttera stora belopp under flera års tid. Det innebär kanske även fördyrade kurskostnader. Jag anser i likhet med utredningen och nämnden att staten bör årsvis betala dessa kostnader, och jag hoppas också att en lösning även här kommer till stånd.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. de vid vissa B-skolor gällande reglerna för lärares tjänstledighet

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr Sörlins interpellation angående de vid vissa B-skolor gällande reglerna för lärares tjänstledighet, erhöll ånyo ordet och anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Sörlin frågat, huruvida jag uppmärksammat de speciella svårigheter, som nu gällande tjänstledighetsregler för folkskollärare orsakar vissa skolor av B-form inom grundskolan och folkskolan, samt huruvida jag har för avsikt vidta åtgärder för att i detta avseende uppnå ett bättre förhållande.

Ang. de vid vissa B-skolor gällande reglerna för lärares tjänstledighet

Med anledning härav får jag svara följande.

De föreskrifter, som reglerar folkskollärares tjänstledighet för studier och för uppehållande av högre lärartjänst får ses mot bakgrunden av det ökade behov av lärare i läroämnena, som bl. a. skolreformen fört med sig. Den konkurrens om tillgängliga lärarkrafter, som sedan länge föreligger, drabbar alla skolformer och alla stadier.

En av de åtgärder, som vidtagits för att hjälpa B2- och B3-skolorna, har varit slopandet av kravet på vissa tidsmässiga kvalifikationer för vinnande av ordinarie tjänst eller extra ordinarie anställning som folkskollärare. Dessa bestämmelser har funnits sedan senare delen av 1940-talet och de torde i stort sett ha varit till gagn för att underlätta rekryteringen av lärare till dessa skolor. Emellertid synes de av interpellanten påtalade nackdelarna med detta system vara en realitet. Några exakta uppgifter om i vilken utsträckning lärare begagnar dessa särbestämmelser för att med stöd av gällande tjänstledighetsföreskrifter nå bättre lönevillkor vid tjänstledighet för studier eller för tjänstgöring på annan högre tjänst utan avsikt att någonsin tjänstgöra vid den skola, där de erhållit ordinarie eller extra ordinarie anställning som folkskollärare, finns inte tillgängliga. Enligt vad jag inhämtat, kommer emellertid skolöverstyrelsen att inom kort närmare undersöka dessa förhållanden. Härvid kommer också att uppmärksammas, huruvida utvecklingen beträffande tillgången på lärare för mellanstadiet i förening med den successiva minskningen av B2- och B3-skolor medfört, att behovet av särbestämmelsernas bibehållande kan sättas i fråga.

Först sedan resultatet av denna undersökning föreligger, är det möjligt att ta ställning till det i interpellationen antydda förslaget, nämligen att sökande, som erhållit ordinarie tjänst vid ifrågasvarande skolor, skulle förpliktas att inträda i tjänst, eller till andra möjliga lösningar.

Jag vill emellertid framhålla, att innehavet av en tjänst i princip innebär skyl-

dighet att uppehålla tjänsten. Denna skyldighet kan efter prövning eftergivnas av hänsyn till andra samhällsintressen eller till lärarens enskilda intresse. En intresseavvägning måste emellertid alltid ske och någon rätt till tjänstledighet föreligger inte i andra fall än där så är uttryckligen föreskrivet.

Vad särskilt gäller lärarna vid B2- och B3-skolorna, vill jag också understryka vikten av att skolstyrelserna iakttaga skolöverstyrelsens anvisningar vid prövning av tjänstledighet för studier, d. v. s. att vederbörande lärare skall vara behörig till extra ordinarie anställning utan hänsyn till dispensbestämmelserna, innan sådan tjänstledighet kan komma i fråga, och att skolstyrelsen skall ta hänsyn till möjligheterna att anställa vikarie och ordna undervisningen på tillfredsställande sätt.

Vad slutligen gäller det i interpellationen berörda spörsmålet om tjänstledighet för uppehållande av motsvarande ordinarie eller icke-ordinarie tjänst vid annan skola enligt bestämmelserna i 31 § B Saar, bör sådan ledighet i princip inte ifrågakomma för ordinarie lärare vid här avsedd skola, innan han enligt allmänna regler är behörig till ordinarie tjänst.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vill jag framföra mitt tack för interpellationssvaret.

Statsrådets svar på de av mig framförda frågorna är mycket positivt. Det hör till ovanligheterna att i en interpellation påtalade nackdelar i ett system av vederbörande statsråd betecknas vara en realitet. Klart tillfredsställande är även beskedet att skolöverstyrelsen inom kort kommer att undersöka omfattningen av de av mig påtalade tjänstledigheterna, varvid även nu gällande bestämmelser för B2- och B3-skolor skall omprövas.

Jag vill starkt understryka statsrådets besked om att innehavet av en tjänst i princip innebär skyldighet att uppehål-

Ang. möjligheterna för unga kvinnor att erhålla önskad yrkesutbildning

la tjänsten. Det av mig i interpellationen framförda exemplet från ett län beträffande omfattningen av dessa tjänstledigheter är ett mycket oroande bevis för att åtgärder snarast bör vidtagas, om principen i fråga i fortsättningen skall anses vägledande.

Vidkommande statsrådets svar i övrigt ber jag livligt få instämma i de framförda synpunkterna och jag vill uttala förhoppningen om att berörda myndigheter av olika grader i sitt handläggande av dessa tjänstledigheter följer de anvisningar som statsrådet har anfört.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. möjligheterna för unga kvinnor att erhålla önskad yrkesutbildning

Ordet gavs ännu en gång till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara även fröken Ranmarks interpellation angående möjligheterna för unga kvinnor att erhålla önskad yrkesutbildning, och nu yttrade:

Herr talman! I en interpellation har fröken Ranmark frågat om jag anser, att kvinnlig ungdom i tävlan med manlig skall beredas plats i yrkesskolorna för utbildning även i s. k. manliga yrken samt, därest så är fallet, om jag har för avsikt att undanröja i interpellationen exemplifierade skäl för att avvisa flickor från önskad yrkesutbildning.

På den första frågan är mitt svar ett obetingat ja. Full likställdhet bör naturligtvis råda mellan könen när det gäller att utnyttja förefintliga yrkesutbildningsmöjligheter, även i fråga om sådana yrkesinriktningar, som av tradition kan ha ansetts som särskilt »manliga» eller »kvinnliga».

Bakgrunden till fröken Ranmarks andra fråga är det förhållandet, att vissa yrkesskolanläggningar från början inte planerats för att kunna ta emot även kvinnliga elever, exempelvis beträffande hygieniska och sanitära anordningar.

Sedan ett antal år tillbaka granskas emellertid varje byggnadsprojekt också ur den synvinkeln, så att inte praktiska detaljer i byggnadens planlösning skall kunna utestänga någon kvinnlig elev. Vad gäller äldre yrkesskolanläggningar föreställer jag mig att inga oöverstigliga hinder skall kunna föreligga för att de lokala huvudmännen utan större omgång skall kunna lösa det i interpellationen åsyftade problemet. Jag har vidare inhämtat att överstyrelsen för yrkesutbildning, med anledning av ett av fröken Ranmark åberopat fall, i cirkulär till rektorerna ämnar påpeka vikten av att eventuella praktiska hinder av här avsett slag i förekommande fall undanröjes.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Fröken RANMARK (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag är synnerligen glad över statsrådets positiva svar.

När en sådan händelse som jag relaterade i interpellationen inträffar och sedan går genom tidningspressen, måste det i hög grad, synes det mig, verka avkylande på de kvinnliga ungdomar som siktar till ett s. k. manligt yrke. Jag hoppas dock att statsrådets uttalande och överstyrelsens för yrkesutbildning cirkulär får åsyftad verkan.

Den uppfattning som ibland kommer till uttryck att man, först sedan det blivit mera allmänt att flickor söker sig till verkstadsskolor och andra yrkesskolor, kan gå in för att inreda toalett- och omklädnadsrum för flickor, kan jag inte dela. Först bör den detaljen ordnas vid våra yrkesskolanläggningar, innan man kan vänta att flickor kan våga försöket att bryta mot traditionella uppfattningar och satsa på ett manligt yrke.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Interpellation om regler angående dispens i vissa fall från bestämmelserna om tidsfrist för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 56, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 57, med förslag till lag i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgods; samt

nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 69, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 70, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 2 och 3 samt memorial nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 7, 9 och 36, bevillningsutskottets betänkanden nr 7—10, bankoutskottets utlåtanden nr 4 och 5, första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, andra lagutskottets utlåtanden nr 5, 7 och 9, tredje lagutskottets utlåtanden nr 7—10 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 3—6.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 54, angående anslag för en dyrortsundersökning m. m.;

nr 58, angående övergång till högertrafik;

nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt;

nr 61, om utvidgning av Gotska Sandöns nationalpark;

nr 66, angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet;

nr 67, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 71, angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m.; samt

nr 73, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall, m. m.

Anmäldes och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående återbetalning till statsverket av de till riksbanksfonden, avbetalningslånefondens delfond, anvisade medlen.

Interpellation om regler angående dispens i vissa fall från bestämmelserna om tidsfrist för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! På grund av innehållet i det interpellationssvar jag nyss erhöll av statsrådet och chefen för socialdepartementet, tillåter jag mig hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande interpellation.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 6 till 1959 års riksdag angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 nr 256 om investeringsfonder för konjunkturutjämning uttalar föredragande departementschefen i anslutning till de skattemässiga konsekvenser som inträder, då investe-

Interpellation om regler angående dispens i vissa fall från bestämmelserna om tidsfrist för ianspråktagande av företags investeringsfonder för byggnadsarbeten

ringsfond med vederbörligt tillstånd tagits i anspråk och medel uttagits å investeringskonto i riksbanken men investeringen icke fullföljts för avsett belopp, att fall kan inträffa att företaget på goda grunder räknat med att kunna verkställa investeringen men att investeringen på grund av förhållanden, som inte kunnat förutses, blir mindre än beräknat. I dylika fall har — understryker departementschefen — arbetsmarknadsstyrelsen möjlighet att utsträcka den tid, under vilken fondmedlen må tagas i anspråk.

På grund av den osedvanligt stränga vintern har i år ett stort antal byggnadsföretag, för vilka tillstånd erhållits att anlita investeringsfond för kostnader, som utgått t. o. m. den 30 april 1963, kommit att ligga nere flera veckor. Arbete torde därför ej kunna färdigställas till den 30 april. Individuella tillstånd till förlängning av tidsfristen efter den 30 april med den tid, varunder arbetet varit avbrutet, torde ej komma att beviljas enligt vad som meddelats i interpellationssvar av statsrådet och chefen för socialdepartementet. Vid sådant förhållande kommer åtskilliga företag, trots att force majeure obestriddligen förelegat, att drabbas av vittgående skattemässiga konsekvenser.

Under hänvisning härtill tillåter jag mig att till statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta frågan, huruvida herr statsrådet kommer att föreslå ändring i gällande skatteförfattningsbestämmelser i ämnet av innebörd att där byggnad, för vilken fondbeslut föreligger, icke kunnat färdigställas inom fastställd tidsram på grund av förhållanden, varöver företaget ej råder, dispens från skattepåföljd i en eller annan form skall kunna beviljas.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 591, av herr *Petersson, Erik Filip*, och herr *Nyman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1963/64;

nr 592, av herr *Svanström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1963/64;

nr 593, av herr *Enarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) m. m.;

nr 594, av herr *Holmberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) m. m.;

nr 595, av herr *Svanström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) m. m.; och

nr 596, av herr *Jonasson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.44.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 13 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER** erhöll ordet för att framföra det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 76 avsedda meddelandet samt i anslutning härtil besvara herr Hernelius' interpellation angående åtgärder i anledning av de strandade förhandlingarna om medlemskap för Storbritannien i EEC, och anförde därvid:

Herr talman! Riksdagen har under de gångna åren fortlöpande hållits underlättad om utvecklingen i marknadsfrågan. Senast lämnades informationer vid årets remissdebatt. Under den korta tid som förflutit sedan dess har skeendet kulminerat i ett avbrott av de mer än årslånga förhandlingarna rörande Storbritanniens medlemskap i den europeiska ekonomiska gemenskapen. Det är därför anledning att ånyo taga upp integrationsfrågan och Sveriges läge till bedömning.

Först må därvid konstateras att vi på svenskt håll utgått ifrån att den brittiska förhandlingen skulle gå i lås. För svensk del hade vi föredragit en gemensam EFTA-förhandling med den europeiska ekonomiska gemenskapen om upprättandet av en integrerad stormarknad i Europa. Men då denna väg icke visade sig framkomlig och Storbritannien år 1961 beslöt söka medlemskap i gemenskapen tog Sverige fasta även på den nya möjlighet som härigenom öppnades. Den brittiska medlemskapsansökan utgjorde tillsammans med de övriga EFTA-ländernas ansökningar om medlemskap i respektive association med gemenskapen en samordnad aktion för att i enlighet med ett av EFTA:s huvudsyften få den europeiska stormarknaden till stånd. Det är ur svensk såväl som ur

allmän synpunkt beklagligt att ett tillfälle nu gått förlorat att göra slut på den ekonomiska splittringen i Europa. Glädjande är dock att EFTA-ländernas inbördes solidaritetsförpliktelse bestått provet under det långa och svåra förhandlingsskedet.

Men även om det sålunda är anledning att beklaga förhandlingsavbrottet föreligger det inga skäl att dramatisera vad som inträffat. Framför allt är det viktigt att icke skärpa motsättningarna eller låta den aktuella krisen undanskymma de långsiktiga perspektiven. Europa befinner sig redan mitt uppe i en ekonomisk integrationsprocess i samklang med ekonomiens och teknikens krav som säkerligen kommer att fortsätta. Tanken på stormarknaden är sedan snart ett decennium fast förankrad i en bred europeisk opinion. Vi har visserligen upplevt slutet på en förhandlingsfas men vi står icke inför slutet på marknadsintegrationen.

Det ligger helt i linje med EFTA:s syften och med Sveriges konsekventa politik i marknadsfrågan att vi önskar att det inträffade dröjsmålet med Europamarknadens upprättande skall bli så kort som möjligt. För dagen måste dock konstateras att det saknas utrymme för nya förhandlingsinitiativ från EFTA-ländernas sida. Enda möjligheten är tills vidare att avvakta utvecklingen inom den europeiska ekonomiska gemenskapen. Härom rådde enighet vid det ministermöte i EFTA som efter förhandlingsavbrottet i Bryssel ägde rum i Genève den 18 och 19 februari. EFTA-ländernas, och bland dem Sveriges, positiva inställning till marknadssamarbetet innebär dock givetvis att de med största vaksamhet följer lägets skiftningar och att de är beredda och angelägna att i konstruktiv anda pröva varje realistiskt uppslag som gemenskapen kan komma att framlägga med sikte på att åstadkomma en lösning. Ställningstagandet

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

till dylika uppslag måste emellertid ske inom EFTA-solidaritetens ram. Samtliga EFTA-länder har även i fortsättningen berättigade krav på att få sina legitima intressen tillgodosedda.

Någon anledning för Sverige att i dagens läge återtaga sin ansökan om association med gemenskapen föreligger icke. Under alla omständigheter står det dock klart att det nu icke kan bli fråga om en svensk förhandling vid den tidpunkt vi ursprungligen räknat med.

Förberedelserna inför den av Sverige begärda associationsförhandlingen var långt framskridna när det nya läget inträdde. Utredningsarbetet inom kommerskollegium och den därtill knutna delegationen med representanter för näringsliv och arbetsmarknad hade nått ett avancerat stadium. Utredningsmaterialet hade publicerats i väsentligt större omfattning än som skett i flertalet andra europeiska länder. Ett särskilt interdepartementalt arbetsutskott var sedan några månader i verksamhet för att bereda regeringens vidare ståndpunkts-taganden på de olika i förhandlingskomplexet ingående sakområdena. Några dröjsmål i förhandlingen på grund av bristande förberedelser på svensk sida behövde icke befaras.

I den rapport rörande den brittiska förhandlingen, som Brysselkommissionen just färdigställt, göres gällande att sammankopplingen av det brittiska inträdet med de övriga EFTA-ländernas skapade stora svårigheter framför allt på grund av att de tre neutrala EFTA-länderna valt anslutningsformen association i stället för medlemskap. Utan tvekan, säges det, skulle Storbritanniens inträde ha fördröjts avsevärt därest Londondeklarationen om samtidigt inträde för alla EFTA-länderna vidmakthållits.

Det finns naturligtvis alltid utrymme för olika bedömningar av svårighetsgraden i en förestående förhandling och för mer eller mindre optimistiska förväntningar om dess resultat. Icke desto mindre är det förvånande att kommissionen ansett sig kunna göra ensidigt pessimistiska uttalanden innan några överläggningar över huvud taget kommit

i gång och parternas ståndpunkter kunnat konfronteras vid förhandlingsbordet. Svenska regeringen kan därför inte underlåta att framhålla att den icke delar denna pessimism. På svenskt håll är vi sålunda övertygade om att det, därest vår neutralitet som sådan ej av gemenskapen ansetts utgöra ett hinder, hade varit möjligt att slutföra förhandlingen om en ekonomisk association i så god tid att de neutralas deltagande i Europamarknaden kunnat träda i kraft vid samma tidpunkt som kunde ha kommit att avtalas mellan den europeiska ekonomiska gemenskapen och Storbritannien i fråga om det brittiska inträdet.

Det allmänna förhandlingsläget har nu emellertid ändrats. Ehuru det som redan sagts finns anledning att hysa tillförsikt om utvecklingen på längre sikt mot en europeisk stormarknad måste samtidigt noteras att de omedelbara utsikterna att föra frågan framåt ter sig ovissa. Att konstatera detta är endast uttryck för en realism som utgör den bästa grundvalen för en konstruktiv politik. Efter den senaste förhandlingsfasens slut och inför perspektivet av en ny kraftanspänning i sinom tid för att åstadkomma en lösning, är det å andra sidan på sin plats att i korthet sammanfatta utgångspunkterna för den ekonomiska samarbetspolitik som Sverige konsekvent bedrivit under efterkrigstiden och kommer att bedriva även i fortsättningen.

På Sveriges positiva grundinställning till internationellt ekonomiskt samarbete kan ingen ta miste. Den är klart dokumenterad genom vårt deltagande i internationella ekonomiska organisationer, världsomfattande såväl som regionala, och genom svenska initiativ och andra aktiva insatser i deras arbete. Det är givet att denna samarbetspolitik harmonierar med svenska intressen och svenska erfarenheter. För ett land som vårt med en begränsad hemmamarknad och hög industrialiseringsgrad kan utrikeshandeln icke undgå att utgöra en central faktor i den ekonomiska utvecklingen. Att skapa gynnsamma betingelser för vår export är en primär uppgift för vår han-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

delspolitik. Detta är dock bara en sida av saken. Inget land bör räkna med att åtnjuta ensidiga handelspolitiska fördelar. Sverige begär ej heller några ensidiga fördelar. Endast som solidariska medlemmar av ett konstruktivt samarbete kan handelssamfund kan världens nationer i vår tid förverkliga sina önskningar om ekonomiska framsteg och bättre levnadsbetingelser för folken.

Men samarbetsbehovet bryter också igenom den trängre handelspolitiska ramen. Hur viktigt det än är att undanröja tullar och andra artificiella hinder för varuutbytet så har ganska litet åstadkomits därmed, om det ekonomiska klimatet, sysselsättningen och produktionen icke samtidigt vidmakthålls och intensifieras. Även i detta avseende är världens nationer i vår tid beroende av varandra. Sverige är här liksom i fråga om handelspolitiken angeläget att främja och delta i internationellt samarbete. Samarbetet får dock icke begränsas till att bara befatta sig med de högindustrialiserade ländernas intressen och problem. Dessa länder har även ett ansvar för att deras handels- och allmänna ekonomiska politik icke försvårar utvecklingsländernas strävan att höja sin för oss nästan ofattbart låga levnadsstandard. Ej heller detta är dock tillräckligt. Det gäller också, och detta är Sveriges bestämda avsikt, att ge utvecklingsländerna positiv och konkret hjälp.

När man överblickar det internationellt-ekonomiska samarbetsfältet finner man alltså att det inte företer någon klar gräns mellan nationella intressen och internationell solidaritet. För Sverige är det naturligt att betrakta sin positiva inställning till internationellt ekonomiskt samarbete och friare världshandel som en integrerande del av den allmänna svenska strävan att efter förmåga bidra till en fredlig utveckling och ökat välbefinnande i världen.

Mot denna allmänna bakgrund har Sverige i handelspolitiskt avseende under hela efterkrigstiden konsekvent biträtt förslag och beslut om frigörelse av den internationella handeln, såväl när det skett på världsvid basis inom GATT

som regionalt inom OEEC och inom ramen för de europeiska integrationssträvandena. När vi medverkat till handelsfrigörelse i en trängre krets av stater har vår politik förestavats av omsorg om att icke avstå från frigörelseåtgärder till vilka en mindre grupp är beredd ehuru tiden ej varit mogen att förverkliga dem generellt. EFTA är för oss ett steg på vägen mot en europeisk stormarknad och Europamarknaden ett steg mot fri världshandel.

Sverige betraktar sålunda icke de regionala handelsarrangemangen som något självändamål. Vårt syfte har genomgående varit att liberalisera handeln i allt vidare kretsar och i alla riktningar med frigörelse av hela världshandeln som slutmål. I linje härmed har Sverige konsekvent hävdats behovet att göra de regionala handelsarrangemangen utåtriktade. Tillsammans med åtskilliga andra länder har vi vänt oss emot tendenser att bygga upp en hög europeisk tullmur mot omvärlden. Vad vi eftersträvar är ju en allmän handelsexpansion och ej blott en inåtvänd omdirigering av varuströmmarna.

Den senaste händelseutvecklingen i Europa har inte ändrat någonting i denna svenska politik. Den frihandelsvänliga kursen ligger fast. Självklart är att även Sveriges neutralitetspolitik förblir orubbad. Ehuru den utesluter medlemskap i den europeiska ekonomiska gemenskapen utgör den ju emellertid, som regeringen vid flerfaldiga tillfällen haft anledning att understryka, i och för sig inget hinder för svenskt deltagande i ekonomiskt samarbete och integration. Endast när det ekonomiska samarbetet förknippas med politiska syften eller med villkor som i något avseende skulle förhindra ett konsekvent fullföljande av neutralitetspolitiken måste Sverige insistera på att vårt deltagande klart avgränsas från de politiska elementen och endast tillåtes avse de ekonomiska inslagen. En sådan avgränsning behöver icke inom ramen för ett associationsavtal resa några oöverstigliga svårigheter. Om icke neutralitetspolitiken som sådan skulle betraktas som diskvalifikations-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

grund av våra partners i en kommande stormarknad finns det därför ingen anledning varför Sverige skulle ställas utanför i ekonomiskt avseende. Det är i detta sammanhang glädjande att kunna konstatera att de officiella regeringsbesök som nyligen avlagts i två av de ledande länderna i Europa, Frankrike och Storbritannien, givit förnyad och klar bekräftelse på den uppskattning av Sveriges utrikespolitiska linjer som råder även där.

På den ekonomiska sidan är Sverige, som redan framhållits, berett att pröva alla seriösa uppslag. Regeringens inställning är därvidlag densamma i dag som efter sammanbrottet 1958 i den första förhandlingsfasen rörande Europamarknaden. Denna inställning uttrycktes i 1959 års vitbok på följande sätt: »Varje nytt och allvarligt menat bud måste prövas i en anda av saklighet och samarbetsvilja utan ett stelbent fasthållande vid en viss teknisk uppläggning som sådan. Det avgörande kriteriet är, liksom det hittills varit, om den uppnåeliga kompromissen i realiteten innebär ett steg mot bättre konkurrens- och handelsvillkor samt huruvida den erbjuder Sverige som enskilt land en skälig balans mellan för- och nackdelar.»

Vi har, som förut sagts, för svensk del anledning att beklaga det dröjsmål som inträtt i den allmänna förhandlingsprocessen. Detta innebär emellertid ej att det för ögonblicket föreligger anledning till någon starkare oro för de ekonomiska konsekvenserna i Sveriges fall. Tulldiskriminationen kan visserligen bli besvärande. Men i nuvarande konjunkturläge bör våra handelsförbindelser med länderna i den europeiska ekonomiska gemenskapen kunna vidmakthållas åtminstone i vad avser industriprodukter. Glädjande nog kan också konstateras, att bedömningen inom det svenska näringslivet präglas av lugn. Det vore dock oklokt att blott slå sig till ro med detta. Ej heller bör den osäkerhet som ännu råder om när och hur Europamarknadsförhandlingarna kan återupptas få utlösa någon allmän passivitet. Det föreligger lyckligtvis åtskilliga möjligheter att

genom andra åtgärder göra betydelsefulla framsteg.

I första hand gäller det att utveckla och stärka EFTA-samarbetet och effektivt ta till vara de ytterligare möjligheter som denna organisation erbjuder. Det är en källa till stor tillfredsställelse, att full principiell enighet härom råder mellan EFTA-länderna. Redan vid det nyss omnämnda EFTA-ministermötet i Genève den 18 och 19 februari nåddes överenskommelse om att uppdraga åt organisationens permanenta råd att skyndsamt förbereda beslut om nya åtgärder och att utreda förutsättningarna för en utvidgning av samarbetsprogrammet. Samma anda av uppslutning kring EFTA har också kommit till uttryck vid Nordiska rådets nyligen avhållna session och vid överläggningar i London i samband med det officiella svenska besöket där i förra veckan.

Direktiven till det permanenta EFTA-rådet kan översiktligt sammanfattas på följande sätt. Förslag skall utarbetas och föreläggas det till den 9 maj utsatta EFTA-ministermötet om en tidtabell för accelererad tullreduktion som leder till fullständig tullfrihet inom EFTA under loppet av år 1966. Proposition kommer inom kort att föreläggas riksdagen med begäran om bemyndigande för Kungl. Maj:t att biträda och verkställa vissa beslut som i anslutning därtill kan aktualiseras i EFTA:s råd. Till den 9 maj skall det permanenta rådet likaledes framlägga förslag om snabbare avveckling av återstående kvantitativa handelsrestriktioner inom EFTA med sikte på att helt avskaffa dem samtidigt som tullarna. Före den 9 maj skall vidare förslag ha utarbetats om vilka jordbruksvaror som eventuellt nu i motsats till tidigare kan underkastas EFTA-konventionens allmänna frihandelsregler samt om den procedur, som skall följas vid de i konventionen föreskrivna årliga översynerna av handeln med jordbruksvaror. Ytterligare skall rådet samordna de bilaterala förhandlingar, som kan komma att äga rum mellan olika EFTA-länder om konkreta åtgärder till främjande av handeln med jordbruksvaror, samt granska de rappor-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

ter om förhandlingsresultaten, som berörda medlemsstater skall framlägga före ministermötet den 9 maj.

En snabbare avveckling av tullar och kvantitativa restriktioner efter nyss antydda riktlinjer är uppenbarligen ägnad att ytterligare accentuera de fördelar som EFTA redan i nuläget erbjuder sina medlemmar. En acceleration är också angelägen med hänsyn till önskvärdheten att på detta område hålla jämna steg med utvecklingen inom den europeiska ekonomiska gemenskapen.

Jordbruksfrågorna anknuter i första hand till Danmarks särskilda läge. Det vore här orealistiskt att tro, att EFTA-länderna skulle kunna ersätta den marknad som Danmark riskerar att förlora inom den europeiska ekonomiska gemenskapen. Men det är naturligt att de övriga EFTA-länderna samtyckt till att undersöka vad som rimligen kan göras för att underlätta för Danmark att lösa sina jordbruksproblem. De åtgärder som eventuellt kan komma i fråga är dels multilaterala, dels bilaterala. De förra skulle bli generellt tillämpliga inom hela EFTA och innebära att någon eller några jordbruksvaror, som hittills icke åtnjutit frihandelsbehandling, underkastats konventionens allmänna regler om tullavveckling etc. Det kan dock knappast bli fråga om någon mera omfattande överflyttning. De bilaterala åtgärderna skulle bestå i sådana tillmötesgåenden, som enskilda EFTA-länder kan göra gentemot Danmark på någon punkt. Förutsättningarna för dylika tillmötesgåenden växlar antagligen från ett EFTA-land till ett annat. I Sveriges fall bör de dock ej överskattas.

De årliga EFTA-översyner av handeln med jordbruksvaror, som nu inleds i enlighet med konventionen, är liksom de nyss berörda undersökningarna förutsättningslösa. Det är emellertid viktigt att ha klart för sig, att de kommer att bidra till att hålla hithörande problem fortlöpande aktuella.

Från direktiven till det permanenta EFTA-rådet må vidare antecknas vissa utredningar, vilkas färdigställande icke behöver ske före ministermötet den 9

maj. Rådet skall sålunda fortsätta den i EFTA-konventionen föreskrivna utredningen om villkoren för EFTA-handeln med fiskeriprodukter, däri inbegripet eventuella möjligheter att underkasta ytterligare sådana produkter konventionens allmänna frihandelsregler. Nya utredningar skall också inledas om bl. a. aktivare samarbete mellan EFTA-länderna rörande deras yttre handelspolitik, t. ex. i samband med nästa allmänna tullförhandling i GATT, om närmare konsultationer rörande den ekonomiska politiken och om eventuellt samarbete i vissa investerings- och kapitalfrågor.

EFTA-samarbetet kan alltså komma att utvidgas till att gälla åtskilliga andra områden än avveckling av handelshindren. Enligt svensk uppfattning bör i princip inga områden vara undantagna från samverkan EFTA-länderna emellan. Närmast till hands ligger väl för dagen diskussion av produktions- samt sysselsättnings- och arbetskraftsfrågor som ett led i ansträngningarna att stödja näringslivet i dess anpassning till marknadssituationens utveckling. Inte minst för de nordiska länderna kan det vara naturligt att en EFTA-samverkan på just dessa områden kommer upp till debatt.

Det är över huvud taget viktigt att hålla i minnet, att EFTA:s konstruktion ingalunda innebär någon spärr för nordisk samverkan och att de nordiska samarbetsplanerna redan är på väg att i icke obetydlig omfattning förverkligas inom EFTA:s ram. Ett slående exempel är att EFTA:s tullavveckling bl. a. innebär att vi avskaffar handelshindren mellan Nordens länder och att vi om några år kommer att ha upprättat en fri nordisk marknad. Detta gäller glädjande nog även Finland, vars associationsavtal med EFTA fungerat mycket tillfredsställande.

EFTA-länderna står som synes inför en mycket aktiv arbetsperiod. Det är regeringens förhoppning, att detta arbete skall leda till de snabba och betydelsefulla resultat, som på grundval av de här sammanfattade direktiven förefaller att ligga inom räckhåll. Viktigt är dock att i detta sammanhang fastslå, att det var-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

ken är Sveriges eller något annat EFTA-lands avsikt att skrida till några som helst åtgärder riktade mot den europeiska ekonomiska gemenskapen. Det råder tvärtom fullständig enighet om att undvika allt som kunde tänkas försvåra den allmänt önskade kommande uppgörelsen med gemenskapen.

Parallellt med stärkandet av EFTA är det av största vikt att målmedvetet fortsätta strävandena inom GATT, att nedbringa tullarna och undanröja handelshindren på allmän mest-gynnad-nationsgrundval. GATT förbereder sedan någon tid en ny allmän tullförhandlingsomgång med utgångspunkt från ett svenskt förslag av år 1961 samt från den förra året antagna nya handelslagen i Förenta staterna. Såväl det svenska förslaget som den amerikanska lagen uppställer som mål en gradvis tullreduktion med 50 procent. Sverige skulle dock önska en ännu större reduktion och kommer att söka tillvarata de möjligheter som kan erbjuda sig att övertyga övriga GATT-länder om nyttan av ett sådant steg.

Givetvis kan ingen i dag förutspå utgången av den kommande GATT-förhandlingen, vare sig det gäller omfattningen av eller tidpunkten för de tullreduktioner som parterna slutligen kan enas om. Ovissheten i detta hänseende är dock inget skäl till minskad aktivitet. Tvärtom bör den stimulera till ytterligare ansträngningar. Samtliga EFTA-länder är klart medvetna om att GATT-förhandlingen kan ge dem möjligheter att praktiskt tillämpa deras utåtriktade handelspolitik inte bara i förhållande till den europeiska ekonomiska gemenskapen utan även i förhållande till Förenta staterna och andra betydelsefulla handelspartners utanför Europa. Jämsides härmed bör arbetet i GATT på att lösa utvecklingsländernas handelsproblem samt råda bot på svårigheterna i den internationella handeln med jordbruksvaror intensifieras med sikte på att uppnå konkreta resultat.

Som redan nämnts behöver dock det handelspolitiska samarbetet kompletteras med internationella strävanden att vidmakthålla och stärka konjunkturen

och sysselsättningen. Möjligheterna till framgång i det handelspolitiska samarbetet är intimt förknippade med de deltagande ländernas allmänna ekonomiska expansionstakt. Samarbete på detta område är jämte utvecklingshjälp och handelspolitik en huvudpunkt på programmet för OECD. Denna organisation erbjuder härvidlag särskilda möjligheter, eftersom dess medlemskrets förutom aderton europeiska länder innefattar även Förenta staterna och Kanada. Organisationens inriktning på en hög framstegstakt har kommit till uttryck bl. a. i uppställandet av det ambitiösa målet att under 1960-talet uppnå en 50-procentig ökning av medlemsländernas sammanlagda produktion. Sverige har tagit fasta på förevarande samarbete och kommer även i fortsättningen att inom OECD aktivt verka för stimulering av världsekonomin och den allmänna framstegstakten. Med hänsyn till valutapolitikens centrala betydelse i detta sammanhang är det särskilt värdefullt, att OECD i stigande utsträckning befattar sig med valutafrågorna och därigenom på ett verksamt sätt och i nära anknytning till den allmänna konjunkturpolitiken förbereder och underlättar konkreta ställningstaganden bl. a. i internationella valutafonden.

Betydelsen av en expansionsfrämjande ekonomisk politik har ytterligare ökat till följd av den senaste utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan. Förståelse för detta borde icke saknas. Varken EFTA eller den europeiska ekonomiska gemenskapen har något att vinna, men däremot mycket att förlora, på en försvagning av den dynamiska ekonomiska utvecklingen i vår världsdel. En sådan försvagning skulle också vara till nackdel för utomeuropeiska länder.

Det nya läge i vilket vi nu befinner oss innehåller, som redan understrukits, betydande osäkerhetsmoment. Men det är samtidigt klart att det reser krav på handling. Regeringen har målmedvetet tagit fasta på de möjligheter som erbjuder sig. Riksdagen kommer liksom hittills att fortlöpande informeras om utvecklingen. Givetvis kommer hithörande frågor också att diskuteras i utrikes-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

nämnden samt med näringslivet och arbetsmarknadens parter i den rådgivande kommittén för integrationsfrågor och i den till kommerskollegium knutna delegationen. Det är regeringens förhoppning, att enighet skall råda om utformningen av Sveriges politik. Den innebär stärkande av EFTA, liberalisering och expansion av världshandeln genom GATT, hjälp åt utvecklingsländerna samt stimulering av världsekonomin. Sist men inte minst innebär den oförminskat intresse för upprättandet av en europeisk stormarknad och öppenhet för varje uppslag siktande till en generös och utåtriktad lösning på detta problem.

Därmed har jag, herr talman, besvarat den interpellation, som väcktes i denna kammare den 30 januari av ledamoten av kammaren herr Hernelius.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Under Nordiska rådets debatt om den europeiska handelspolitiken uttryckte den danske statsministern Krag den nordiska reaktionen efter Bryssel förhandlingarnas sammanbrott så, att utgången möttes med den största skuffelse i Danmark och Norge och med beklagande i alla de nordiska länderna. Klart är att för Danmark och Norge, som båda har sökt fullt medlemskap i EEC under den givna förutsättningen att England blev medlem, måste det franska vetot gentemot England verkligen framkalla betydande misräkningar, men även här i Sverige blev ju avbrottet en misräkning. Som av regeringsdeklarationen framgår hade förberedelserna för reella förhandlingar fått en betydande omfattning, och vi var väl alla inriktade på att relativt snart förhandlingar skulle komma till stånd, därast icke nu något speciellt skulle komma att inträffa. Antydningar i den riktning en saknades dock icke.

Sveriges situation var ju något avvikande från Norges och Danmarks så till vida, att vår ansökan endast gällde associering, men framför allt därigenom att man nog hade en känsla av att det förelåg ett relativt ljust intresse för en

svensk associering från vissa EEC-länders sida, vilket även kommit till uttryck från en del amerikanska talesmäns sida. Man kunde icke helt värja sig för misstanken att ett ja till Englands, Danmarks och Norges ansökan om medlemskap skulle kunna följas av ett avböjande svar på den svenska och kanske också den schweiziska ansökan om associering.

En sådan utveckling hade ställt oss i en penibel situation, även om den hade åtföljts av ett erbjudande om ett relativt sett liberalt handelsavtal. För det nordiska samarbetet hade i ett sådant fall tullgränsen inom Skandinavien kunnat bli om inte förödande, så dock ytterligt besvärande. Vad det kunde ha att betyda för svenskt näringsliv och svensk levnadsstandard har tidigare debatterats här i kammaren. Statsministern sade då, att en sådan utveckling i varje fall kunde tänkas vara till en viss nytta för Finland, men jag är inte säker på att ens detta skulle bli fallet i det långa loppet.

Förhandlingsavbrottet i Bryssel har dock åtminstone temporärt avlägsnat detta perspektiv. Det måste vara en uppgift av yttersta vikt för svensk politik att tillse, att sådana farhågor för en ogynnsam utveckling för Sveriges vidkommande icke behöver yppa sig om och när EEC-förhandlingar en dag tas upp på nytt.

Det lär knappast bli i första taget. Från brittiskt regeringshåll har enligt tidningsreferat uttalats, att initiativet inte ligger hos England utan hos De sex och att ett erbjudande om ett återupptagande av förhandlingarna måste vara så beskaffat, att det inte innebär risk för ett nytt misslyckande. Om inte president de Gaulle gör något avkall på sin hittillsvarande attityd kan man förmoda att stilleståndet kommer att vara ett eller annat år. Intet tyder heller på, såvitt jag kan förstå, att det från det franska folkets eller speciellt från det franska näringslivets sida förefinns någon kraftig opposition mot presidentens negativism i detta hänseende. Hans skäl är klart maktpolitiskt, men det anses vara underbyggt av ett i Frankrike ganska

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

utbredd kontinentalpolitiskt tänkande, som förutsätter Frankrike som ledande makt i Europa. Å andra sidan är det givetvis känt, att det även finns kretsar som är ytterligt intresserade av att vidmakthålla ett samarbete med Amerika.

Den nyss föredragna regeringsdeklarationen innehåller ett avsnitt, där utgångspunkterna sammanfattas för den ekonomiska samarbetspolitik som Sverige bedrivit under efterkrigstiden. Såvitt jag förstår är den övervägande delen av Sveriges folk samlat bakom de ståndpunkter, som där kommer till uttryck. Att delade meningar har rått i fråga om de former, under vilka vi skulle söka anslutning till EEC, förändrar icke denna min uppfattning. Sveriges strävan att riva handelsbarriärer och på olika områden söka ett vidgat internationellt samarbete har liksom vaktslagning kring den svenska neutralitetslinjen varit grundsatser, varom *alla* har varit och är ense.

Jag skulle dock vilja tillägga till vad regeringen anfört i anslutning till Brysselkommissionens rapport om svårigheterna för de neutralas ansökan om association, att man nog har svårt att frigöra sig från känslan, att en smidigare spelöppning från svensk sida hade varit lyckligare. De obefintliga reglerna för en association gör ju att förhandlingarna måste bli svåra, men det är inte utslutet, att Brysselkommissionen fått ett överdrivet intryck av svårigheterna. Den svenska regeringsdeklarationen inför EEC:s ministerråd hade i vissa avseenden en utformning, som tyvärr lätt kunde befordra en sådan uppfattning.

Vi är väl här i Sverige ganska eniga om att den handelspolitiska målsättningen måste innebära en verkligt stor lösning. Det nordiska samarbetets utveckling, förstärkningen av EFTA och i sinom tid kanske en ökad ekonomisk integration inom Europa kan var för sig endast vara led i en strävan mot en vittsyftande rivning av de handelspolitiska hindren och en ökning av världshandeln. Vart och ett av dessa led är av största betydelse för denna utveckling. Jag ser här bort ifrån att det nordiska

samarbetet naturligtvis har en vidare aspekt och rent lokalt större betydelse speciellt för Norden.

Att inga attityder eller åtgärder vidtas som kan verka hindrande eller störande på en sådan utveckling är självklart. Detta påpekas också i regeringsdeklarationen. Av vissa uttalanden att döma har tidigare attityder från visst socialdemokratiskt håll här i landet om samröre med s. k. borgerliga regeringar ute i Europa satt spår efter sig, vilket jag antar att vi allesammans är eniga om att beklaga.

När EFTA-staterna nu går att genom olika åtgärder stärka sin enhet och sitt inbördes samarbete, är det av vikt att detta alltjämt sker i den anda, vari denna sammanslutning en gång kom till, alltså som en strävan och ett medel att nå en större enhet. EFTA kan aldrig vara ett substitut för en stor europeisk handelsgemenskap, och det har därtill understrukits i dag, att det inte heller får bli ett handelspolitiskt stridsorgan.

Sverige har för sin del all anledning att metodiskt inrikta sin politik på ett fast EFTA-samarbete. Ju fastare detta är, desto naturligare måste det vara, att samtliga EFTA-länder kommer med den dag, då den stora unionen skall bildas, och att inga risker föreligger för att den ena eller den andra delen av EFTA lämnas utanför.

Stärkandet av EFTA bör, som i regeringsdeklarationen understrykes, inte ensidigt inriktas på tullnivån, utan i den mån så är möjligt gälla även andra områden, där förutsättningar finns för gemensamma institutioner och samordning.

I regeringsdeklarationen sägs om denna sak bl. a.: »Närmast till hands ligger väl för dagen diskussion av produktions- samt sysselsättnings- och arbetskraftsfrågor som ett led i ansträngningarna att stödja näringslivet i dess anpassning till marknadssituationens utveckling.»

Det skulle vara av värde om statsministern kunde närmare tala om vad som menas härmed. Det kan naturligtvis inte vara fråga blott om en diskussion om dessa problem. Jag förutsätter att rege-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

ringen har i tankarna någon viss inriktning man vill verka för, hur arbetet bör bedrivas och vilket resultat dessa diskussioner bör leda till. Det skulle vara intressant om statsministern hade tillfälle att något närmare utveckla vad som finns inneslutet i denna del av deklarationen.

Även med den optimism, som i olika sammanhang har kommit till uttryck, utgör naturligtvis — som det också har understrukits i regeringsdeklarationen — de norska och danska svårigheterna besvärliga problem. Svårast är väl kanske Danmarks krav på speciell hänsyn till dess avsättningssvårigheter för jordbruksprodukter. Här föreligger faktiskt ett slags reservation. Hur aktuell den är framgår av utrikesminister Hækkerups uttalande inför Nordiska rådet. Det är klart, sade han, att värderingen i Danmark av den betydelse EFTA kan ha för den vidare utvecklingen av det ekonomiska samarbetet och därmed också för tillrädligheten av att vi medverkar till ett sådant stärkande och en sådan uppbyggnad av EFTA, som tullavveckling innebär, nödvändigtvis kommer att påverkas av vad vi uppnår på andra områden innan avgörandet skall ske om två och en halv månad.

Andra danska talare underströk kanske på än skarpare sätt kravet på ökad hänsyn till det danska jordbrukets avsättningssvårigheter.

Självklart har vi, såsom statsministern också framhöll, stor förståelse för dessa svårigheter. Också det svenska jordbruket har ju haft kännning av EEC-politiken genom ett exportbortfall på något hundratal miljoner kronor. Även detta förhållande måste naturligtvis beaktas när man nu skall förhandla om de problem som har uppkommit genom det danska kravet att EFTA-staterna skall medverka till att det danska jordbruket finner ersättning för bortfallet på den tidigare marknaden inom EEC:s gränser.

Något skäl till svenskt initiativ för att föra jordbruket in i EFTA förelåg väl i och för sig icke. Ett dylikt initiativ behövs f. ö. numera inte heller, eftersom frågan redan har aktualiserats. Å andra sidan kan vi inte rimligen säga nej till

att problemet prövas. En undersökning av vad det skulle innebära att vissa delar av jordbrukspolitiken tas in i EFTA-konventionen är ur flera synpunkter av intresse. Det måste bli en kartläggning av för- och nackdelar inom varje land för sig. För Sverige som neutralt land är ju livsmedelsförsörjningen starkare sammankopplad med försvarsfrågan än vad fallet torde vara i paktländerna. Det skall inte heller förbises att om EFTA även skall omfatta någon större del av eller kanske hela jordbruksproduktionen, kommer detta helt visst att medföra strukturförändringar inom jordbruket i flera EFTA-länder, vilket för det danska jordbruket måste innebära konkurrens från nytt håll.

Det är lönlöst att spekulera över vad dylika åtgärder kan öva för inflytande på det svenska jordbruket. Sedan 1960 pågår en ny jordbruksutredning här i landet. Att utvecklingen såväl inom landet som internationellt har skapat en annan situation i dag än den som förelåg för 15—20 år sedan, då grunderna för den nuvarande svenska jordbrukspolitiken utformades, måste naturligtvis leda till en noggrann prövning av den *framtida* jordbrukspolitiken. Beklagligtvis lär denna mammututredning såvitt jag förstår komma att ta ännu åtskilliga år. Utredningen är till sin personuppsättning mycket stor. Förutom de 26 ledamöterna i själva utredningen tar enbart uppräkningsavdelningen av experterna en hela sida i berättelsen över vad i rikets styrelse sig tilldragit, vilket inger farhågor för att resultatet kan komma att föreligga först ganska långt i framtiden. Det hade varit bättre om vi kunnat få utredningens resultat avsevärt tidigare — detta med hänsyn till de aktuella handelspolitiska problem som man har att ta ställning till och som otvivelaktigt kommer att beröra väsentliga delar av jordbruket.

Att EFTA-länderna — och givetvis även Sverige — på sätt som är möjligt skall bidra till att söka lätta de danska svårigheterna är självklart. De vägar som anvisas i regeringsdeklarationen bör därvid bl. a. komma till användning. Det måste för övrigt vara ett klart svenskt in-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

tresse att de skandinaviska länderna för sin del kan enas. Från svensk sida bör vi därför göra allt vad på oss ankommer för att nå tillfredsställande lösningar av de problem som rör Sverige, Norge och Danmark. Detta är bästa förutsättningen för ömsesidigt stöd och hjälp vid kommande förhandlingar om en vidare marknad.

På tal om jordbrukspolitiken skulle jag vara statsministern tacksam för ytterligare en upplysning. I regeringsdeklarationen säges, att en intensifiering av arbetet i GATT bör ske, bl. a. för att råda bot på svårigheterna i den internationella handeln med jordbruksvaror, med sikte på att uppnå konkreta resultat. Detta är ett på samma gång vittsyftande och allmänt hållet resonemang. Jag förmodar dock att regeringen har några särskilda planer eller framgångslinjer i tankarna. Förmodligen skulle flera här i riksdagen vara intresserade av att få ett förtydligande i denna fråga.

Ett starkt EFTA bör söka närma sig Förenta staterna. Från ledande amerikanskt håll har man hittills visat sig ganska kallsinnig gentemot EFTA och dess utveckling. President Kennedy har nu som bekant fullmakt att börja förhandlingar om ömsesidiga tullreduktioner i Europa och USA. Det gäller i vissa fall väsentliga tullsänkningar, 50 procent under en tid av fem år. Att Sverige har intresse härav och helst av en än kraftigare tullreduktion säges i regeringsdeklarationen. Men det bör vara ett intresse också för EFTA som helhet att stödja dessa strävanden och därmed klart visa att vi här har gemensamma intressen med Amerika.

Mot bakgrunden av de brutna bryssel-förhandlingarna kan det förefalla tveksamt, i vad mån president de Gaulle vill medverka till utnyttjandet av de möjligheter som den nya amerikanska handelslagen ger. Det vore olyckligt om förhandlingarna skulle misslyckas eller ge obetydliga resultat på den grund att man vill göra EEC till ett högtullområde. En sådan utveckling skulle säkerligen icke stärka EEC, men sannolikt skapa konflikter och aggressioner utåt. Skulle där-

emot förhandlingarna lyckas med väsentliga tullreduktioner som följd i Amerika, EEC och EFTA, skulle därigenom kunna skapas tre lågtullområden, som i framtiden borde ha relativt lätt att finna varandra i samverkan.

Jag tillät mig i remissdebatten i januari att något spekulera över vad en framgångsrik förhandling enligt Kennedyplanen kunde innebära för svenskt näringsliv. Den skulle, även innan en större lösning av de europeiska integrationsfrågorna kommit till stånd, kunna erbjuda goda möjligheter för svensk industri och svensk utrikeshandel. Många svenska industriföretag har nu under ett par års tid avvaktat utvecklingen för att få säkrare grundval för bedömning av sina framtidsplaner. Skulle de utvidga inom eller utom Sverige, inom eller utom de nuvarande EEC-murarna? Det har varit frågan.

Industriförbundets direktör har i en tidskriftsartikel uttalat, att han anser det sannolikt att tyngdpunkten vid realiserandet av större investeringsprojekt nu måste innebära en utbyggnad av kapaciteten innanför EEC:s tullmur. Han påpekar dock i sammanhanget, att de flesta av de industrier det kan gälla redan nu har dotterbolag på kontinenten, varför det icke kan vara fråga om någon väsentlig utflyttning av produktion från Sverige. Möjligt är väl också att många föredrar att fortsätta att vänta för att se om det klarnar över framtiden inom rimlig tid.

I vilket fall som helst torde det mot bakgrunden av vad jag nyss har nämnt kunna konstateras, att det icke är osannolikt att goda förutsättningar finns för en ökad svensk produktion inom Sverige med inte blott en vidgad och starkt EFTA-marknad, utan också troligen om inte så lång tid väsentliga tullreduktioner på den amerikanska marknaden och inom EEC-området. Man får förutsätta, att från svensk sida allt görs som kan medverka till en sådan utveckling.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! En starkt bidragande orsak till det svenska välståndet är givet-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

vis vårt handelsutbyte med andra länder. Det har ofta omvitnats både från regeringens sida och kanske ännu starkare från oppositionens sida, att vi är mycket beroende av vilket handelsutbyte vi kan ha med andra länder och att detta är en av de viktigaste förutsättningarna för att vi skall kunna uppnå en hög levnadsstandard.

De svenska skogsprodukterna är den största exportartikeln, vidare exporterar vi malm och industriens produkter, och vissa år har det även förekommit en rätt omfattande export av jordbruksprodukter. I detta sammanhang måste vi också beakta de summor som sjöfarten tillför oss och beakta att vissa industrier i vårt land är beroende av råvaruimport från andra länder.

Jag har velat erinra om detta inledningsvis, eftersom det ju egentligen inte råder delade meningar om önskvärdheten av att vi har ett livligt handelsutbyte. Men jag vill samtidigt tillägga, att hur betydelsefull handeln med andra länder än är, så får detta inte föranleda att vi gör vilka uppoffringar som helst för att vinna måhända ganska obetydliga förmåner. Det finns vitala intressen som måste beaktas. Alliansfriheten och neutraliteten vill vi inte offra för att vinna kanske inte alltför stora ekonomiska fördelar. Inte heller kan man gärna i samband med detta underlåta att erinra om den beredskap vi måste ha. Vi bör därför också tänka på de stora grupper av jordbrukare och andra, som producerar de livsmedel som vi anser att vi behöver för vår beredskap.

Det kan vidare ifrågasättas, i vilken utsträckning vi skall kunna profitera på vissa länders lågavlönade arbetargrupper. Att göra det är ingen politik som kan hålla i längden.

Efter alla de redogörelser som har lämnats i olika sammanhang blir väl debatten i dag inriktad på vad Sverige skall företa sig i den nya situation vi har kommit i. Jag skulle vilja nämna några punkter, som kan vara aktuella. För det första bör vi givetvis försöka stärka EFTA med sikte på att få en ännu mera vidgad marknad. För det andra bör vi

stärka arbetet på en nordisk marknad, såsom ju har betonats starkt vid Nordiska rådets senaste sammanträde. För det tredje bör vi också beakta de nya marknader som kommer att uppträda i den starkt förändrade värld som vi lever i. Det kommer ju att hållas en handelskonferens i framtiden, anordnad av Förenta Nationerna, och det kan därvid vara anledning för oss att beakta denna sista sak.

Innan jag går in på att kommentera dessa tre punkter kanske jag borde något beröra vad som förekom i Bryssel och vad det kan föranleda.

I den rapport som har lämnats från de brittiska förhandlingarna sägs det, att sammankopplingen av det brittiska inträdet med frågan om de övriga EFTA-ländernas anslutning skapat stora svårigheter, framför allt på grund av att de tre neutrala EFTA-länderna valt anslutningsformen association i stället för medlemskap. Det är klart att det finns samverkande orsaker till att brysselförhandlingarna inte gick i lås, men det bör också betonas, att det säkerligen var starka politiska orsaker som låg bakom hela misslyckandet. Från centerns sida har vi hela tiden betonat, att vi inte kan tänka oss en svensk anslutning till EEC just på grund av organisationens politiska karaktär. Detta har framgått ännu tydligare efter det att de förhandlingar, som pågått under senare tid, nu har misslyckats. Jag skulle tänka mig att debatten i riksdagen nu inte behöver koncentreras så mycket på en analys av EEC ur politisk synpunkt — det har tydligt framgått vad organisationen i det avseendet går för.

Man kan väl säga att de ekonomiska förhandlingarna nära nog hade lyckats, och man ställer sig förvånad till varför det inte blev något resultat av förhandlingarna i Bryssel.

För Englands del innebär samväldeproblemet självfallet vissa svårigheter. När det gäller de nya medlemsstaterna i Förenta Nationerna bör det kanske erinras om att den belgiske utrikesministern Henri Spaak hållit ett tal, där han var mycket välvillig mot alla dessa nya

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

länder. Från belgisk sida skulle det således inte vara några svårigheter när det gäller att få samväldesländerna att inordna sig i sammanhanget.

Det allmänna förhandlingsläget har nu försämrats i och med sammanbrottet av förhandlingarna i Bryssel. För Sveriges del gäller ju, att vi alltid har varit mycket positivt inställda till ett samarbete på alla områden. Sverige är medlem i Förenta Nationerna, Europarådet, Nordiska rådet och i alla ekonomiska sammanhang, där vi har ansett det vara möjligt att vara med; Sverige är medlem i de flesta organisationer av detta slag.

För ett land som vårt, med en rätt begränsad hemmamarknad och en hög industrialisering, är utrikeshandeln, såsom jag inledningsvis betonat, av den allra största betydelse. Därmed är inte sagt att Sverige endast skulle försöka att få ensidiga förmåner av utbytet. Vi är medvetna om att vi naturligtvis också måste ge vår tribut till detta samarbete. Det kanske också skulle erinras om att Sverige är ett lågtullland och att vi därför inte kan beskylldas för att driva någon extrem protektionistisk politik.

Om vi skall se på de olika saker, som jag nämnde och som vi har att diskutera i fortsättningen, är det kanske framför allt EFTA vi nu har att beakta, med sikte på att det kan bli ett vidare handels-samarbete.

I regeringsdeklarationen har nämnts vissa åtgärder som kommer att vidtagas, och att döma av de förklaringar som ges i deklarationen är regeringen mycket positiv till att det skall bedrivas ett intensivt arbete inom EFTA för att på något sätt nå fram till resultat. I det nya läget får EFTA en avsevärt större betydelse än tidigare — fråga är om någon egentligen tänkt sig att EFTA skulle komma att få så stor betydelse som organisationen nu förefaller att få efter brysseldeklarationen. Tanken har väl förut närmast varit, och bör väl vara det alltjämt, att EFTA har varit en viss broslagningsorganisation för att fortsätta det europeiska handelssamarbetet. Detta syfte står väl kvar, men situationen har

blivit något annorlunda genom de händelser som förekommit på sista tiden.

Efter statsministerns och utrikesministerns besök i England har betydelsen av att arbetet i EFTA fortsättes ytterligare betonats. Det sägs nämligen, att vi delar den brittiska regeringens besvikelse över bryssel förhandlingarnas sammanbrott men att vi också delar britternas beslutsamhet att inte låta utvecklingen stanna härvid. Länderna är båda inställda på att energiskt fullfölja ansträngningarna att finna en lösning på det europeiska marknadsproblemet.

Det finns åtskilligt som kan göras inom EFTA; man kan ta itu med fiskaliska tullar, i den mån de finns, ursprungsregler, administrativa regler, som hindrar handeln, konsultationer om handelspolitik och om ekonomisk och finansiell politik, konkurrensregler, osynliga betalningstransaktioner och tillgång på kapital. En hel rad av sådana saker kan tagas i beaktande. Det mest betydelsefulla, som nu är under arbete, är väl att EFTA siktar på att tullfriheten skall kunna införas tre år tidigare än man egentligen hade beräknat.

Jag noterar också att handelsministern i Genève har sagt ifrån att vi aldrig har betraktat EFTA som ett alternativ till EEC, utan att vi bör sikta till ett vidare samarbete, såsom ursprungligen var tänkt när förhandlingarna i Paris om ett väst-europeiskt frihandelsområde för något år sedan bröt samman.

Jag skall inte tala så mycket om den nordiska marknaden, då jag tror att den frågan kommer att beröras senare. Det kan emellertid vara skäl understryka, att vi det sista redovisningsåret hade affärer med Norge och Danmark, som uppgick till ungefär 22 procent av allt vi sålde till utlandet. Om vi räknar med Finland, är de nordiska ländernas inköp från Sverige större än hela EEC-gruppens inköp från vårt land. Jag menar inte att detta skall leda till någon isolering för de nordiska länderna. Vi har ju i så många avseenden gemensamma intressen, och därför är det väl helt naturligt och har väl knappast mött någon opposition från öv-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

riga länder i Europa, att man accepterar den gemenskap som finns mellan de tre nordiska länderna.

Den tredje saken jag nämnde var försöken att få så stor kontakt som möjligt med utvecklingsländerna och nya marknader över huvud taget. Situationen i världen har förändrats mycket genom att dessa länder på ett helt annat sätt har kommit med i gemenskapen. Många av dem har inte utnyttjat sina råvaruresurser. Det finns åtskilliga länder som man kan få mycket livlig handel med, om inte under den närmaste tiden så i varje fall på något längre sikt. För att nämna något exempel är ju Afrika en kontinent, som har mycket stora råvaruresurser. Där produceras t. ex. 98 procent av alla diamanter — jag tänker då inte på prydnadssaker, utan mera på saker för industriella och andra ändamål. Afrika har vidare 55 procent av hela världens guldproduktion och 22 procent av kopparproduktionen. Därifrån kommer stora kvantiteter av strategiska mineraler av olika slag, såsom mangan, krom, uran m. m. Dessutom har Afrika vattenkraftresurser, som är oerhört stora och av vilka bara en liten del är utbyggda. Hur lång tid det kommer att ta innan denna kontinent kan utnyttja sina resurser är det svårt att bedöma, men i varje fall vet vi att resurserna existerar; och det kan ju tänkas att även vi får ett betydligt livligare handelsutbyte med sådana nya marknader.

Man har i olika sammanhang sagt att EFTA också borde söka närmare kontakt med Förenta staterna, och jag tror att USA inte skulle ha någonting emot att utvidga sin handel med EFTA även om USA äger så väldiga resurser både i fråga om råvaror och på annat sätt att ett handelsutbyte med andra länder inte är så alldeles nödvändigt. Även för Sverige skulle det ju vara av stort intresse om vi kunde få ett livligare handelsutbyte med USA.

Det finns vidare en rad andra länder som har ådagalagt ett visst intresse för vidgat handelsutbyte med Sverige. Jag tänker t. ex. på de senaste fartygsbeställningarna från Sovjetunionen. Naturligt-

vis är jag medveten om att det kan vara litet svårt att bedriva handelssamarbete med länder som har ett annorlunda beskaffat styrelseskick än vi, men det utesluter inte att vi bör ha blicken öppen för möjligheterna att, i den mån det går, bedriva handel också med sådana länder.

Herr talman! Alltsedan dessa marknadsdebatter började har jordbruksprodukterna varit i diskussionens brännpunkt och spelat en stor roll, inte minst med tanke på vårt grannland Danmark. I det avseendet noterar jag med tillfredsställelse vad som i vissa stycken sägs i regeringsdeklarationen. Efter en redogörelse om vad man företagit sig heter det: »Men det är naturligt att de övriga EFTA-länderna samtyckt till att undersöka vad som rimligen kan göras för att underlätta för Danmark att lösa sina jordbruksproblem. De åtgärder som eventuellt kan komma i fråga är dels multilaterala, dels bilaterala. De förra skulle bli generellt tillämpliga inom hela EFTA och innebära att någon eller några jordbruksvaror som hittills icke åtnjutit frihandelsbehandling underkastats konventionens allmänna regler om tull-avveckling etc. Det kan dock knappast bli fråga om någon mera omfattande överflyttning.»

I regeringsdeklarationen sägs vidare: »De bilaterala åtgärderna skulle bestå i sådana tillmötesgåenden som enskilda EFTA-länder kan göra gentemot Danmark på någon punkt. Förutsättningarna för dylika tillmötesgåenden växlar antagligen från ett EFTA-land till ett annat. I Sveriges fall bör de dock ej överskattas.»

Jag är mycket tacksam för att de orden har tagits med, och jag hoppas att de även i fortsättningen kommer att i viss mån bli riktmärke för den svenska politiken. Vi kan ju känna oss något tryggare om de sist citerade orden i fortsättningen kommer att gälla också för regeringens handlande i den här saken.

Det kan väl utan vidare sägas att om vi har en jordbruksproduktion, som egentligen täcker vårt livsmedelsbehov, så måste varje eftergift vi gör, innebä-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

rande att Sverige importerar mera jordbruksprodukter, betyda att vi tar in sådant som svenska jordbrukare redan har presterat genom sitt arbete. Det är inte så enkelt att man bara kan visa sig välvillig och träffa en överenskommelse — vi måste också vara fullt medvetna om vilka konsekvenser överenskommelsen leder till.

Vårt jordbruk har i detta fall kommit i en besvärlig mellanställning därigenom att det just nu har blivit aktuellt huruvida sexårsavtalet för jordbruket verkligen kommer att förverkliga de intentioner man hade när avtalet slöts, d. v. s. att resultatet skulle bli en utjämning av den inkomstklyfta som fanns. Under de gångna åren har ju den klyftan i stället starkt ökats, och samtidigt med dessa svårigheter för vårt jordbruk kommer kraven från ett jordbruksexporterande land som Danmark att få större frihet på den svenska marknaden.

En del extrema, mindre jordbruksvänliga människor säger alltid, så snart det blir fråga om besvärligheterna för jordbruket, att här måste rationaliseras mera. Egentligen är det inte någon särskilt övertänt politik dessa människor bedriver, utan talet om rationalisering är ett slags patentiösning som man kastar fram vid varje tillfälle. Det skulle verkligen vara intressant att få en ordentlig analys och jämförelse mellan olika länders jordbruk. Hur är det med konkurrensen för andra jordbruksländer? Under vilka förutsättningar producerar de? Är dessa länders jordbruk mera rationellt än det svenska jordbruket?

En sak vet jag i varje fall, och det är att intensiteten i det svenska jordbruket hör till den högsta i världen. Nu säger inte detta någonting om det ekonomiska utbytet, men ingen kan i varje fall anklaga det svenska jordbruket för att vi inte skulle bedriva en ytterligt intensiv jordbruksproduktion.

Innan man kastar ut alla dessa påståenden om att vi måste rationalisera bort en massa jordbruk och att stordrift skulle vara jordbrukets lösen borde man verkligen göra mer ingående jämförelser med jordbruket i de länder som skul-

le släppas in på den svenska marknaden, under vilka betingelser jordbrukarna där producerar och om man tror att de i en framtid kommer att fortsätta sin produktion på samma sätt, inte minst i det läget att vi skulle få ett mer omfattande europeiskt handelsutbyte. Jag för min del skulle vara benägen att tro att ett ökat handelsutbyte kommer att medföra en viss utjämning, och då blir kanske läget det, att man i dessa andra länder inte längre kan producera livsmedel till sådana priser som vi har möjlighet att få i en marknad, som inte kan sägas vara alldeles normal — d. v. s. till sådana priser som egentligen kan betecknas som världsmarknadspriser.

När vi nu är så välvilligt inställda till andra länder och inte minst till utvecklingsländerna, borde vi också ha anledning att tänka något på att fortfarande ungefär två tredjedelar av jordens befolkning svälter. Om Sverige med sin höga levnadsstandard skall medvetet minska sin livsmedelsproduktion i ett sådant läge kan ju också diskuteras.

Jag lyssnade med intresse till vad herr Lundström sade beträffande jordbruket, men jag blev inte riktigt på det klara med hans åsikt om den danska jordbruksexporten. Var det bara fråga om ett intresse för att få problemen undersökta? Eller menade herr Lundström, såsom jag möjligen tyckte mig märka, att man faktiskt skulle ställa sig betydligt välvilligare till att släppa in en dansk export av jordbruksprodukter över vårt land?

I den nya situation där vi befinner oss är det väl av ännu större betydelse att de svenska företagen främjas så att de kan uppträda konkurrenskraftigt på världsmarknaden, och därför gäller det att bedriva en företagspolitik som leder till att göra våra företag konkurrenskraftiga, så att de kan hävda sig gentemot likartade företag i andra länder.

Jag skulle kanske nämna något om en näring som har stor betydelse för vårt land, nämligen skogsbruket. Det bör upplysas om att vi år 1960 exporterade skogsprodukter till ett värde av 4 miljarder kronor. Detta belopp fördelade sig med 43 procent på massa, 27 procent på

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

papper, 25 procent på trävaror och 4—5 procent på wallboard. Av hela trävaruexporten utgjordes endast 3 procent av hyvlade varor. Vi observerar i detta sammanhang att huvuddelen av exporten av skogsprodukter kommer att vara fri från tullar. För närvarande är 70 procent av skogsbrukets exportprodukter befriade från tullar. Det är papperstullarna som är de högsta. Det är planerat att tullarna i EEC:s slutliga yttre tullmur skall bli 7 procent för tidningspapper och 16 procent för journalpapper, och för övriga pappersslag räknar man med 15 procent i tullar. Likväl kommer detta inte att medföra så stora kostnadsökningar för Sverige att vi i en ny situation skulle få besvärigheter med att exportera skogsprodukter, allra helst som konsumtionen av papper är i starkt stigande inte bara i Europa utan i hela världen. Därför bör det finnas goda möjligheter att exportera papper även i fortsättningen.

Jag vill slutligen understryka att det inte bara är betydelsefullt att stärka företagen. Jag har flera gånger tidigare starkt framhållit den svenska fackföreningsrörelsens betydelse, och jag tycker att jag ännu en gång har anledning att betyga min aktning för dess sätt att bedriva sin fackliga politik. I vårt land har i de allra flesta fall — det finns undantag — bedrivits en fackföreningspolitik som syftat till att främja produktionsökningar och att acceptera och också främja rationaliseringar. Det skall sägas ifrån att detta är av största betydelse för vårt land. Jag hoppas att man även i fortsättningen kommer att beakta sådana saker och gå till rätta med de fall som mycket lätt kan inträffa och som innebär vissa avarter, såsom att någon eventuellt skulle vilja förhindra en rationalisering för att kortsiktigt vinna vissa förmåner.

Herr talman! En liten sammanfattning av vad jag nu sagt skulle vara att vi för det första skall bedriva en politik som gör att vi bibehåller vår alliansfrihet och neutralitet och även se till att vår beredskap kommer att bli god, att vi för det andra bör stärka EFTA med sikte dock

på ett vidare handelsutbyte, att för det tredje den nordiska marknaden bör beaktas och att vi för det fjärde också bör söka bygga ut möjligheterna att handla på nya marknader och att det ses till att vi i all den utsträckning som blir möjlig stärker de svenska företagen i den konkurrens som i det nya läget kommer att bli allt hårdare från företag i andra länder.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Om det som hände i Bryssel den 29 januari kan förmodligen sägas att det var olyckligt ur *alla* västeuropeiska staters synpunkt. Olyckligt var det, dock icke en katastrof.

Emellertid brukar det ju heta att det finns ingenting ont som inte har något gott med sig, och jag föreställer mig att man kan säga ungefär detsamma i det här fallet. Först och främst bör vi nog alla hålla i minnet att det ingalunda var de sex som sade nej till Storbritannien, utan det var en av de sex som använde sitt veto på det sätt som är känt och som därigenom framkallade den situation i vilken vi nu befinner oss. Att den franske statschefen personligen har spelat en avgörande roll är riktigt, men — och härvidlag har jag gjort samma reflexion som herr Lundström för en stund sedan gav uttryck åt — jag tror att det är lika riktigt att påpeka att president de Gaulles ståndpunktstagande helt visst avspeglar ett i Frankrike ganska utbrett kontinentaleuropeiskt tänkande.

Mot bakgrunden av de senaste veckornas många deklarationer och diskussioner kan förmodligen göras gällande att förståelsen för Storbritanniens position har mycket starkt vuxit. Jag kan blott hänvisa till raden av uttalanden av ledande politiker i Italien, Belgien, Nederländerna och även Västtyskland.

Mr Heath's, lordsigillbevararens, överläggningar i förra veckan med de belgiska och nederländska utrikesministrarna har låtit åtskilligt tala om sig. Ryktesvis — jag använder försiktigtvis detta uttryck — har försports att de båda utrikesministrarna skulle ha framlagt en

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

plan om brittiskt deltagande i en tullunion med EEC med sikte på senare anslutning som fullvärdig politisk medlem. Denna angelägenhet, som — det inser kammarens ledamöter helt visst — indirekt även kan komma att beröra vårt land, omnämnes icke i den regeringsförklaring som statsministern för en stund sedan här föredrog. Nu vet jag inte om statsministern anser sig kunna lämna några upplysningar på denna punkt. Det är ju möjligt att skäl föreligger som förhindrar någonting sådant, och därom kanske i och för sig ingenting är att säga. Men för egen del vågar jag förutsätta att den s. k. Londondeklarationen skall gälla även i fortsättningen. Mr Heath har ju själv gjort åtskilliga uttalanden i den riktningen den senaste tiden.

Den tyske förbundskanslerns, skulle jag vilja säga, överraskande uttalanden vid den remarkabla presskonferensen i Bonn i torsdags med deras tydliga adress till Paris kan självfallet inte undgå att väcka uppmärksamhet. Detsamma gäller Ludwig Erhards tal vid Frankfurtnäsans invigning nyligen. Vicekanslern och ekonomiministern — som kommer till vårt land någon av de allra närmaste dagarna — underströk att Tyskland behöver vidga handeln med *alla* EFTA-staterna, eftersom de är betydelsefulla kunder i förbundsrepubliken. Av ett exportöverskott, påpekade han, på 6,6 miljarder D-mark 1961 erhöles 6,2 miljarder i handeln med EFTA-länderna.

Av många olika skäl synes man i alldeles särskild grad ha anledning studera de uttalanden som i rask följd gjorts av, kan jag kanske säga, nyckelmannen i dramat, EEC-kommissionens ordförande — dess statsminister — professor Walter Hallstein. Jag vet inte, om kammarens ledamöter möjligen har observerat ett uttalande som herr Hallstein gjorde för någon vecka sedan inför Columbiauniversitetet i New York. Där förklarade han — och det är betydelsefullt att det var han som sade det — att avbrottet i förhandlingarna om Storbritanniens inträde i EEC inte kan betraktas som definitivt. Så citerar jag: »Precis som brittiska regeringen lovat att inte vända ryg-

gen åt Europa, kräver våra egna ideal» — tillfogade Hallstein — »att vi inte stänger dörren för Storbritannien.»

Jag har, herr talman, tillåtit mig att tämligen på måfå göra dessa små axplock för att söka visa att underlag ingalunda saknas för åsikten att förståelsen bland de fem EEC-staterna ävensom inom organisationens högsta ledning för Storbritanniens och därmed EFTA:s position på senare tid mycket starkt ökat.

Vad kommer nu att ske? I Hallsteins tal i New York, som jag nyss omnämnde, underströks att — och här citerar jag ännu en gång — »det kommer att ta en viss tid, innan England kan göra ett nytt försök att komma med i EEC». Hur lång tid? Det är en fråga som väl kommer att diskuteras i denna debatt och som ju diskuteras dagligen i våra tidningar. Ingen här kan naturligtvis lämna ett svar. Vederhäftiga och initierade bedömare synes dock räkna med, som man ganska allmänt säger, »flera år».

En ovisshetens tid ligger alltså framför oss. Både inom EEC och EFTA har man att granska sina positioner. Att irritation och spänning i viss utsträckning är för handen inom den gemensamma marknaden är påtagligt. Jag behöver blott i förbigående som ett litet exempel här erinra om att mötet i Bryssel häromdagen med de sex EEC-ländernas trafikministrar ånyo misslyckades med att komma överens om de åtgärder vilka under en treårsperiod skall tillämpas inom EEC:s gemensamma trafikpolitik. De nu tämligen öppet uttalade farhågorna för en viss överproduktion inom EEC bör nog också uppmärksammas. Att av dessa och liknande omständigheter dra slutsatser sådana som att EEC skulle stå inför en mer eller mindre långvarig svaghetsperiod eller rent av inför ett sammanbrott är emellertid självklart helt orimligt. De resultat som hittills uppnåtts inom den gemensamma marknaden är alltför betydande för att riskeras. Man kommer självklart att gå vidare, även om det gnisslar i maskineriet.

EFTA å sin sida har *sina* problem. Detta får inte glömmas bort. Det talas i dessa dagar och med rätta — det har

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

redan påpekats i de anföranden som här har hållits — om angelägenheten av en effektivisering av EFTA:s möjligheter. Vid EFTA:s ministermöte i Genève den 18 och 19 februari var alla överens om att det i hög grad är nödvändigt att stärka EFTA och fördjupa frihandelsförbundets verksamhet. Man beslöt ju också — det var herr Bengtson som bl. a. erinrade om det — förorda, att handelshindren inom EFTA skall avlägsnas under 1966. Enligt det ursprungliga EFTA-avtalet skulle dessa hinder ha avlägsnats först den 1 januari 1970. EEC synes för närvarande vara inriktat på fri handel inom sitt område från och med den 1 januari 1967. Men det är ju ganska klart att efter EFTA-beslutet i Genève är det ganska sannolikt att även EEC på sin kant ytterligare påskyndar förkortningen av denna period.

Under alla omständigheter, herr talman, menar jag att det är klart att om EFTA ens tillfälligt skall kompensera för utebliven integration i hela Västeuropa, får organisationen inte stå stilla. Det är närmast en truism att säga det, men jag har i alla fall velat göra det uttalandet. EFTA måste bli mer än namnet anger, mer än bara en handelspolitisk organisation. Här kommer jag över till ett uttalande som handelsminister Lange gjorde häromdagen. »Enligt min uppfattning», sade han, »bör i princip inga ekonomiska områden vara främmande för samverkan EFTA-länderna emellan.» Jag vill, herr talman, för min del gärna hoppas att handelsministern härmed antyder att regeringen är villig att bidra till EFTA:s stärkande inte enbart genom nya tullreduktioner, utan att man därutöver tar upp frågan om man i sjustatsmarknaden kan dra in kapitalmarknaden, arbetsmarknaden och delar av den ekonomiska politiken och socialpolitiken. Från skilda håll har på sistone gjorts gällande att viss risk föreligger för en protektionistisk utveckling inom EEC efter sammanbrottet för Bryssel förhandlingarna. Efter att ha gjort detta påpekande skulle jag gärna vilja komma med en del frågor eller uppslag. Vore det inte i detta läge och med tanke på framtiden av värde att

undersöka möjligheten och givetvis lämpligheten att omvandla EFTA från ett frihandelsområde till en fastare tull-sammanslutning?

Nu är jag ingalunda blind för att invändningar omedelbart kan riktas mot en sådan frågeställning. Sålunda kan självklart sägas att EFTA till sin struktur är alltför heterogen och alltför geografiskt spridd för att effektivt kunna fungera som en tullunion. Storbritanniens samväldespreferenser försvåras dessutom av en sådan omvandling. De förhandlingstekniska fördelarna i nuvarande situation — jag vill understryka detta uttryck: de förhandlingstekniska fördelarna — av en harmonisering av EFTA:s yttre tullmur är emellertid som nyligen framhållits från svenskt industrihåll så stora, att denna åtgärd måhända icke får lämnas oprövad.

Samtidigt bör dock starkt framhållas att EFTA icke får göras till någon kamporganisation mot EEC. Det har ju sagts av de föregående talarna, och det understrykes också flera gånger till allmän tillfredsställelse i regeringsförklaringen. För oss här i Sverige betyder begreppet Europa hela Västeuropa, inte bara kontinentalstaterna. I detta sammanhang vill jag gärna understryka vad som i regeringsdeklarationen framhålls, nämligen att det framför allt är viktigt att icke skärpa motsättningarna eller låta den aktuella krisen undanskymma de långsiktiga perspektiven. Europa befinner sig redan mitt uppe i en ekonomisk integrationsprocess i samband med ekonomiens och teknikens krav, som säkerligen, mina damer och herrar, kommer att fortsätta.

Jag talade för ett ögonblick sedan om EFTA:s heterogena sammansättning och geografiska spridning. Jag vill bara erinra kammarens ledamöter om de båda medlemsstaterna Österrike och Danmark. Österrikes industriproduktion är till alldeles övervägande grad inriktad på avsättning exklusivt inom EEC-området. Danmarks jordbruksproduktion å sin sida fördelas på båda de stora samman slutningarna.

Så kommer jag till det danska problemet, som ju de båda föregående talarna

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

liksom självklart regeringsdeklarationen uppehållit sig vid. Jag skulle då vilja säga att det danska problemet av naturliga skäl ligger oss alldeles särskilt om hjärtat, men utgångspunkten för våra överväganden bör lika självfallet vara vår egen situation. Riktmärket för vår jordbrukspolitik är ju som alla vet beredskapskravet och inkomstlikställdheten med andra näringar. Släpper man de kraven, måste man ta upp hela vår jordbrukspolitik till omprövning. Vi har vidare här i landet en viss jordbruksexport, låt vara att den både totalt och relativt är liten. Genom EEC:s marknadsregleringar har som ju är allmänt känt våra exportmöjligheter redan försämrats, och de blir tydligen med all sannolikhet under tiden framöver än mera begränsade. Det är en sak som man har att se i ansiktet. Å andra sidan importerar vi jordbruksprodukter. Sverige är ju — det kanske bör framhållas i denna debatt — det EFTA-land som tar den största andelen av sin jordbruksimport från Danmark. Vi återbetalar till Danmark som alla vet enligt det s. k. Kungälvssavtalet cirka 20 miljoner kronor om året av de avgifter som pålaggs danska lantbruksvaror vid export hit.

Nu frågar man sig naturligtvis: Är det möjligt för vårt land att gå vidare med direkta importåtaganden på varuområden, där det svenska jordbruket kan täcka behovet? Herr talman! Själv är jag böjd att sluta mig till dem, som måste svara nej på den frågan. Jag menar att ett dylikt tillvägagångssätt skulle ytterligare förvärpa den krissituation som vårt jordbruk befinner sig i, utan att vi därmed i verkligheten hjälper Danmark eller bidrar till att lösa det danska problemet.

Nu är det emellertid så att man även i Danmark, såvitt jag kan se, ställer sig tveksam beträffande möjligheten att komma fram efter dylika linjer. Vid generaldebatten i Nordiska rådet den 16 februari ansåg sig sålunda statsministern kunna med instämmande citera danske utrikesministern Per Hækkerup, som i folkettinget några dagar tidigare framhållit att möjligheterna att i de an-

dra nordiska länderna uppnå sådana försäljningsvillkor för danska jordbruksvaror att detta kunde uppväga vad Danmark riskerar att förlora hos de sex, måste bedömas såsom synnerligen begränsade. Kammarens ledamöter har säkert redan observerat att i den förklaring som statsministern föredrog ges uttryck för liknande tankegångar. Andra utvägar måste sålunda sökas. En förut-sättningslös utredning av hela frågekomplexet synes ofrånkomlig, och vi vet ju att de övriga EFTA-länderna samtyckt till en sådan.

Vissa alternativ erbjuder sig, och de har redan diskuterats. De beröres även i regeringsdeklarationen. De är av dels multilateral karaktär och dels bilateral. De bilaterala åtgärderna skulle bestå i sådana tillmötesgåenden som enskilda EFTA-länder skulle kunna göra gentemot Danmark på någon enstaka punkt eller på något komplex av punkter.

Även om för Sveriges del möjligheterna här inte får överskattas, vill jag dock gärna hoppas — och det vill jag understrika här — att det skall bli möjligt att komma åtminstone en bit på den vägen. Problemet torde väl bli närmare diskuterat, antar jag, när den danske utrikesministern om ett par dagar kommer hit till Stockholm.

Jag övergår så till att säga några ord om den svenska industriens bedömning av den aktuella situationen. Jag tror, herr talman, att de politiska instanserna i vårt land har anledning till tacksamhet mot industriens företrädare för deras lugna bedömning av situationen, deras motvilja mot att dramatisera vad som hänt och deras beslutsamhet att göra det bästa möjliga av det uppkomna läget. Medvetandet härom — jag dristar mig att vända mig till herr statsministern direkt — bör enligt min mening utgöra en styrka för regeringen i dess vidare arbete med dessa ting. Och varför inte också i detta sammanhang skänka någon uppmärksamhet åt det förslag om en särskild exportmarknadsberedning som högerpartiet nyligen framlade i en partimotion? I en sådan beredning, där även riksdagen skulle vara företräd,

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

borde det finnas möjligheter att ur alla synpunkter överväga det nuvarande lägets problem.

Förhållandet är ju det att EEC-länderna tillsammans tar ungefär 25 procent av vår samlade export av förädlade industrivaror, och där kommer tulldiskrimineringen att bereda oss vissa svårigheter. Det värde som det är fråga om har man beräknat till ungefär 2 600 miljoner kronor. Genom att EEC är en tullunion och gradvis skall införa en gemensam tulltaxa får vi småningom allt svårare att sälja dit. Det betyder att exporten dit i vissa fall inte kan ske till samma priser som i dag, utan vi får sämre betalt. Det är ett perspektiv som vi måste ha klart för oss. I andra fall orkar måhända vissa företag inte hålla på att sälja till EEC, utan de får söka sig marknader annorstädes — om detta överhuvud taget låter sig göra.

Det överraskar förmodligen inte kammarans ledamöter om jag i detta sammanhang återigen kommer tillbaka till en angelägenhet som jag tidigare vid åtskilliga tillfällen dristat mig understryka, nämligen vår industris — och då särskilt vår exportindustris — höga kostnadsläge. Jag tror att man är berättigad att säga att för den alldeles övervägande delen av vår exportindustri betyder produktionskostnaderna i dag till och med mera än tullmuren kring EEC. Omkring 60 procent av tillverkningsvärdet utgörs inom många svenska företag av kostnader för personal.

Till sist vill jag framhålla, herr talman, att ingen lär, som sagt, tro på ett snabbt återupptagande av förhandlingarna mellan de båda lägren. Från Storbritannien har ju förklarats och vid skilda tillfällen understrukits att eventuella nya förslag måste komma från *hela* EEC. Man har tillagt i London, att det vore gagnlöst att sätta i gång, om man inte på förhand är övertygad om ett positivt resultat och att detta kan nås relativt snabbt efter det att förhandlingarna på nytt startats. Att man inte vill utsätta sig för ännu ett misslyckande kan lätt förstås. Å andra sidan kommer givetvis, i avvaktan på politiska förutsättningar för

ett återupptagande av Brysselförhandlingarna, vissa mera informella kontakter att tagas genom förmedling av till buds stående organ, nämligen GATT och OECD. Det senare torde såvitt jag kan förstå erbjuda det största intresset. Här har man nämligen ett utmärkt forum för diskussion mellan de europeiska staterna, USA och Kanada, allt i syfte att ernå en snabb ökning av produktionen i alla de deltagande länderna.

För egen del vågar jag tro att det skulle löna sig att satsa på OECD i detta sammanhang. Jag vill då direkt knyta an till regeringsdeklarationen. Möjligheterna till framgång i det handelspolitiska samarbetet är självklart mycket nära beroende av de deltagande ländernas allmänna ekonomiska expansionstakt. Samarbete på detta område är — som ju också framhållits i deklarationen — jämte utvecklingshjälp och handelspolitik en huvudpunkt på programmet. I deklarationen tillägges att denna organisation härvidlag erbjuder särskilda möjligheter, eftersom dess medlemskrets förutom arton europeiska länder innefattar Förenta staterna och Kanada. I dessa påpekanden i deklarationen vill jag reservationslöst instämma, och jag hoppas att de också kommer att omsättas i praktisk handling.

Herr talman! Den tid som ligger framför oss blir, föreställer jag mig, en avvaktandets tid. Men att man avvaktar händelseutvecklingen betyder inte och får självklart inte betyda att man sitter med armarna i kors. Vi har att förbereda oss för kanske både snabba och oväntade kastningar i situationen. Att kastningar kan inträffa visar vad som händer i Bryssel. Ingen hade ju blott en eller annan vecka tidigare förutsatt att ett så plötsligt avbrott skulle ske. I förberedelsearbetet bör — som jag för en stund sedan antydde — såsom ett väsentligt element ingå en intim och fri samverkan mellan statsmakterna och näringslivet. Icke minst våra exportnäringsars möjligheter att via sedvanliga, ofta mångåriga kommersiella kontakter över gränserna vidga förståelsen för våra problem bör i en dylik samverkan ha sin givna plats.

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Till den del och i den mån innehållet i regeringsdeklarationen utgjorde svar på min interpellation ber jag att till hans excellens statsministern få framföra mitt tack.

Vid sidan av ämnet för dagens debatt skall jag emellertid tillåta mig en reflexion av annat slag, nämligen konstaterandet att den svenska riksdagen blivit ordentligt akterseglad i denna fråga av parlamenten i Danmark, Norge och självfallet England. Avbrottet i Bryssel förhandlingarna ägde rum den 29 januari, och interpellationen framställdes den 30 januari. I dag, den 13 mars, är det första gången efter upplösningen i Bryssel som frågorna diskuteras i den svenska riksdagen. Motsvarande debatt i det danska folketinget ägde rum den 13 februari och i det norska stortinget också den 13 februari. I England — där man är rask i vändningarna som statsministern säkert kunde konstatera vid besöket i förra veckan — tog man upp en första debatt praktiskt taget omedelbart, och den stora marknadsdebatten där ägde också rum för omkring en månad sedan.

Jag vet inte, herr talman, vad anledningen är till att den svenska riksdagen på detta sätt kommit i efterhand. Har vi en så mycket starkare regering än de tre nämnda EFTA-länderna, eller har vi en så mycket svagare riksdag? Motsatsen kan väl inte gärna vara fallet, även om olika teorier kan uppställas i sammanhanget. Att märka är att debatterna i Norge och Danmark till skillnad mot i Sverige kom att äga rum före sammanträdena i samma fråga i Nordiska rådet. Kanske är detta anledningen till att representanterna för Danmark och Norge i Oslo kunde uttala sig med, låt oss säga, en något större pregnans än företrädarna för Sverige.

Till detta kan läggas att interpellationsinstitutets liksom frågeinstitutets värde till stor del ligger i att svaren lämnas snabbt och inte som nu efter nära nog 45 dagar. Vill man bevara och förkovra dessa institutet inom den svenska riksdagen bör detta beaktas. Måhända har, herr talman, omständigheter var-

över regeringen inte har kunnat råda varit avgörande för denna fördröjning. Det vore i så fall tacknämligt, om detta sades ut för att inget missförstånd skall få näring om regeringens principiella inställning till interpellations- och frågeinstituten såsom instrument för att möjliggöra en levande och aktuell debatt i Sveriges riksdag.

Men nu till sakfrågan! Jag kan efter de tidigare inläggen fatta mig ganska kort. I den deklaration som vi har hört uttalas att även om förhandlingsavbrottet beklagas så finns det inga skäl att »dramatisera vad som inträffat». Regeringen konstaterar också att, ehuru tulldiskrimineringen kan bli besvärande, det för ögonblicket inte föreligger anledning till någon starkare oro för de ekonomiska konsekvenserna i Sveriges fall. Glädjande nog, heter det, kan också konstateras att bedömningen inom det svenska näringslivet präglas av lugn.

Detta konstaterande — det vill säga om lugnet — är naturligtvis alldeles riktigt, men detta beror nog främst på att intet annat finns att göra än att behålla lugnet. Vem skulle vinna något på panikartade uttalanden eller — ännu mindre — på panikartade gärningar? Att avbrottet i Bryssel ställer svenskt näringsliv inför svåra problem är emellertid uppenbart, och det finns ingen som helst anledning att dölja det. Det ekonomiska framåtskridandet kommer att gå mindre snabbt än enligt tidigare, ibland nog så luftiga prognoser. Särskilt vid Arosmäsan i Västerås år 1961 byggdes formliga luftslott — dock inte av statsministern utan av efterföljande talare. Man inte bara upprättade optimistiska framtidskalkyler utan fördelade också i detalj vad folkhushållet kunde vinna. Sällan har väl i en svensk ekonomisk debatt getts ett sådant exempel på hur man säljer skinnen innan björnen är skjuten.

För att återgå till konsekvenserna av de avbrutna Bryssel förhandlingarna vill jag framhålla att diskrimineringen av svensk export till betydande marknader kommer att öka i tyngd. Intresset för industriella investeringar i Sverige riskerar att minskas, och fortsatt osäkerhet

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

kommer att råda under lång tid framåt om planering av produktion och försäljning på export. Allt detta måste återverka direkt på levnadsstandard och selsättning, indirekt på takten i vårt sociala och ekonomiska uppbyggnadsarbete.

I ett anförande i går, som refereras i dagens tidningar, uttalas att svensk industri under en mellanperiod varit alltför mycket inriktad på tullåttnader och att man inte beaktat andra kostnadssänkande faktorer. Det är väl till någon del riktigt. Skillnaden är bara den att rationaliseringsåtgärder inte är något monopol för svensk industri, medan tullsänkningar inom EEC är monopol för företag inom den gemensamma marknaden.

Till viss del kan naturligtvis en utveckling och förstärkning av EFTA-samarbetet kompensera förluster inom EEC. Det är med tillfredsställelse man konstaterar att regeringen uttrycker sig försiktigt på denna punkt och inte ger efter för den mentalitet som ibland har förmärkts och enligt vilken EFTA och EEC framstår nära nog som två upphetsade ishockeylag, som, pådrivna av entusiastiska hejarklackar, skall drabba samman. Särskilt välkommen var därför statsministerns formulering i London, att det är av stor vikt att stärka både EEC och EFTA.

Mot den utbyggnad av EFTA, som regeringen ställer i utsikt, finns intet att erinra. Tanken på att utveckla EFTA från ett frihandelsområde till en tullunion har inte tagits upp i deklarationen. Det finns skäl både för och emot. Föregående talare, herr Hagberg, anförde att man kan få ett enklare förhandlingsarbete. I den mån tullsänkningar inom EFTA fortsätter uppstår nya problem, t. ex. beträffande ursprungsvarornas behandling till följd av de olika tullmurarna. Men häremot talar — som herr Hagberg också var inne på — att det i en situation, som man hoppas är temporär, kanske vore att vidta alltför vidsträckt åtgärder. I denna del föredrar regeringen uppenbarligen att vänta och se, och det är naturligtvis en bedömningsfråga.

I deklarationen föres polemik mot innehållet i Brysselkommissionens nyss färdigställda rapport rörande de britiska förhandlingarna. Tyvärr förefaller det mig som om man hade anledning att ta ganska allvarligt på vissa delar av innehållet i rapporten. Däri antydes bl. a. att associeringsavtalen är tänkta som övergångsarrangemang, som efter viss tid skulle föra till fullt medlemskap, och att om så icke vore fallet ett nytt läge uppstode, till vilket kommissionen ännu inte tagit principiell ställning. Om kommissionen i denna del ger uttryck för åsikterna hos de sex regeringar, synes extra aktivitet vara påkallad från den svenska regeringens sida för att övertyga dessa regeringar om bakgrunden till att Sverige valt att begära association. Statsministern förefaller i så fall jämte kolleger behöva företa nya framgångsrika utflykter, och man får hoppas att den förståelse för Sveriges politik som nu omvitnats i två kommunikéer från överläggningar med stormakter inte får betraktas såsom ett för ögonblicket lämpat diplomatiskt ordval eller tillkommet på grundval av svenska politikerns skicklighet och sällskapstalanger, utan ger uttryck för en allvarlig mening hos vederbörande regeringar. Är detta förhållandet, bör denna åsikt så småningom komma fram till samma regeringars representanter även i Bryssel.

Ett ord om Danmark! Allvaret i Danmarks krav och anspråk kunde ingen, som var med i Oslo, ta miste på. Lika klart är att det för såväl Sverige som Norge med hänsyn till våra interna förhållanden föreligger stora svårigheter i fråga om koncessioner som för Danmark vore av verkligt värde. Men för att vinna klarhet om det faktiska läget vore det en praktisk åtgärd om man snarast möjligt från dansk och svensk sida försökte sammanställa olika plus och minus för danskt jordbruk på grundval av vad som hittills skett. På plussidan finns då givetvis nedsättning av bacontullen i England, det svenska kontantbidraget och en eller annan post till. Men det finns minusposter

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

framför allt beträffande vissa danska exportartiklar. Men vilken tyngd i kronor och ören har denna balansräkning i dag? Det har sagts från danskt håll att det skulle väga ungefär jämnt. Det vore viktigt om man kunde komma fram till klarhet på dessa punkter icke minst med tanke på det i olika väderstreck ibland något ansträngda nordiska samarbetet, särskilt i fråga om livsmedlen — t. ex. räkorna i väster och det danska jordbruket i söder.

I det handlingsprogram som regeringen nu framlagt saknas tyvärr en viktig punkt — jag skall nöja mig med att endast konstatera detta. Vad jag syftar på är att det ingenstädes uttalas att regeringen i den situation som uppstått måste vara ytterst angelägen om att icke tillskapa nya pålagor eller öka existerande sådana, vilka kan försämra vår konkurrenskraft och vår konkurrensförmåga på exportmarknaden. Är statsministern beredd att komplettera sitt anförande i denna del?

För att återgå till sammanträdet i Oslo underströk Danmarks statsminister Jens Otto Krag där att det framtida Europa måste uppfylla det politiska och moraliska kravet att alla demokratiska politiska riktningar har samma europeiska medborgarrätt. Socialdemokratiska och liberala tankar har samma europeiska rätt, rätt att existera och att utvecklas som konservativa tankar eller katolskt präglade tankegångar har. »Den som inte erkänner detta», sade Krag, »har missförstått Europas väsen och dess uppgift i en av historiens mest kritiska perioder.»

Det övervägande flertalet i denna kammare, herr talman, instämmer förvisso med herr Krag i detta sammanhang, och i Oslo mötte ej heller hans ord någon opposition. Naturligtvis gäller också hans ord i motsatt riktning: att t. ex. katolskt präglade tankegångar har samma rätt till existens och utveckling som socialdemokratiska. Med glädje skall konstateras att denna uppfattning synes vinna ökat gehör även inom regeringspartiet här hemma och att de röster, som ett slag så kraftigt dundra-

de mot de s. k. reaktionära krafterna i Europa, i stort sett tystnat. Ett eko härav hördes dock tyvärr häromdagen i samband med statsministerns hemkomst från Storbritannien, då det som bekant på visst håll uttalades att det endast »med en labourregering vid makten i England» kunde bli någon ordning på det europeiska samarbetet igen. Så förklarade och enögt partidogmatiska tankegångar trodde man, herr talman, att vi numera skulle slippa höra i marknadsdebatten. En röst var det men från det förgångna, från sommaren 1961.

Till sist en fråga till hans excellens statsministern: Tänker statsministern och/eller utrikesministern resa till Bonn och i så fall när?

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag ber först att få tacka herr Hernelius för hans vänliga inbjudan från den tyska regeringen att besöka den i Bonn. Det var mycket vänligt att han tänkt på den saken — någon inbjudan på annan väg har jag inte fått. När den kommer kanske vi kan resonera om saken. Jag föreställer mig att herr Hernelius kan ordna så att jag får en inbjudan i annan form.

Herr Hernelius beklagade att det tagit så lång tid innan hans interpellation av den 30 januari besvarades. Det är riktigt att det gått lång tid, men jag trodde ända till nu att vi var tämligen överens om att det var klokt att vi väntade med den handelspolitiska debatten till dess att läget klarnat något så när. Förhållandet i Sverige är ju det att vi lyckligtvis inte har några meningsskiljaktigheter på detta område. Vi bedömde väl sammanbrottet i Bryssel ganska likartat — något som man kunde konstatera bl. a. i utrikesnämnden. Det fanns inga stora kontroversiella frågor i vilka det gällde att diskutera sig fram till gemensamma lösningar. Vi har också här i dag kunnat konstatera att det fortfarande när det gäller de stora linjerna råder en rörande enighet mellan företrädarna för regeringen och före-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

trädarna för oppositionspartierna. När det således inte kunde konstateras några kontroversiella ting som aktualisera ett behov av en snabb riksdagsdebatt, trodde jag att vi allmänt var överens om att det var klokt att vänta med denna debatt till dess att det kommit fram litet mera material, och vi ville bl. a. ha en närmare presentation av exempelvis den stora EFTA-partnern Englands inställning. Vi trodde inte heller att det skulle skada att vi träffades i Nordiska rådet för att där resonera och höra vad danskar, norrmän, finländare och islänningar hade för uppfattning i dessa frågor.

Om det ett ögonblick föresvävat oss att det skulle betraktas som sidvördnad mot Sveriges riksdag, eller om det funnits tillstymmelse till att det skulle finnas mycket delade meningar i denna fråga, då hade det varit självklart för regeringen att ögonblickligen ta debatten. Men under nu rådande förhållanden tror jag vi har vunnit på att ha dessa erfarenheter bakom oss.

De debatter, som har förts i de andra parlamenten, har väl inte heller tillfört den allmänna debatten något egentligt nytt — mer än naturligtvis det engelska parlamentets debatt, som hölls för inte så många veckor sedan. I övrigt har det väl inte kommit fram någonting som skulle göra det sannolikt, att en politisk debatt på ett tidigare stadium i den svenska riksdagen skulle ha givit så mycket av nya och värdefulla uppslag.

Vi har arbetat efter denna linje, och nu har vi ett större material, som vi har redovisat för riksdagen. Ingen paniksituation kunde sägas råda, det var vi överens om. Det fanns ingen anledning att forcera fram ett ställningstagande i den svenska riksdagen innan vi visste så mycket om reaktionen i andra länder. Men jag upprepar än en gång att jag beklagar om det skulle uppfattas som en brist på vilja att resonera med riksdagen. Tvärtom är det av hänsyn till riksdagen som vi trott det vara klokt att dröja med debatten, som vi har gjort.

Beträffande Danmark, som alla talar-na varit inne på, tror jag att det kan va-

ra klokt att göra som en av representanterna från oppositionen föreslog och som jag tror också herr Hernelius ansluter sig till: Låt oss först vänta och få en precisering ifrån dansk sida om Danmarks utgångsläge. Vi vet för närvarande ganska litet om vilken effekt som sammanbrottet i Bryssel och tullmuren mot EEC kommer att få. Vi kan ungefär veta vad de nuvarande svårigheterna inneburit, men vi vet att svårigheterna kan förutsättas bli större när den gemensamma jordbrukspolitiken kommer i tillämpning. Inför det läget har vi säkerligen alla förståelse för det danska problemet. Det gläder mig att vi är överens på den punkten, men vi kan knappast diskutera saken närmare, förrän danskarna själva preciserat både utgångsläget och eventuella uppslag för att möta svårigheterna. Jag tror därför det är riktigt att vänta på en genomgång av situationen. Därefter får vi ta upp ett resonemang i punkt efter punkt.

Jag vill gärna säga ett par ord om det som framför allt herr Hagberg har fört fram, nämligen betydelsen av att den svenska industrien har uppträtt som den gjort de senaste dagarna. Det har inte funnits spår av katastrofstämning efter den 29 januari, och det är naturligtvis utomordentligt värdefullt. Över huvud taget vill jag gärna deklarera att det för regeringen varit en styrkekälla att vi har haft möjligheter till förtroliga resonemang med industriens representanter och att vi ömsesidigt har litat på varandra, att vi har försökt att komma fram till så förnuftiga lösningar som möjligt, även när vi har vetat att vi kanske stått inför inte bara gynnsamma utvecklingstendenser utan även ogynnsamma. Det förtroendefulla samarbetet hoppas jag skall bibehållas, och det kommer säkert att bära frukt även i fortsättningen.

Jag förstod inte riktigt hur herr Hernelius kunde komma på den idén att tala om Stockholms-Tidningens ledare som ett återfall i tankegångar, som han visserligen inte tillskrev regeringen men tydligen funnit någonstans, tankar om att det skulle vara omöjligt att förhandla sig fram till lösningar med regeringar av an-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

nan politisk uppfattning. Jag tror att om han funderar litet måste han konstatera att det inte finns något belägg för att den sittande regeringen ett ögonblick skulle ha hesiterat att förhandla med parter, som hade en helt annan politisk uppfattning än den som vi själva företräder. Vi är satta att förvalta Sveriges intressen, och de andra regeringarna är satta att förvalta sina länders intressen. Det förstår vi ömsesidigt, och jag kan inte riktigt förstå att det skulle funnits uttalanden eller handlingar från svenska regeringens sida, som skulle tytt på motsatsen.

Jag måste säga, att herr Lundström var en verkligt djärv man. Men innan jag går in på det, skulle jag kanske säga ett par ord om Norden och det nordiska samarbetet, som också berörts av alla de föregående talarna.

Om vi lyckas avskaffa tullarna inom EFTA fram till 1966, då är ju inga risker för handen för en handelspolitisk splittring i Norden. Det kan ju inte tänkas att man överger gjorda landvinningar. Redan detta att man har reducerat tullarna till hälften betyder ju mycket stora steg på vägen till förverkligande av en gemensam nordisk marknad, och det måste komma att betyda att de farhågor som tidigare uttalats för en tullgräns genom Öresund och längs Kölen har väsentligt reducerats. Jag uppberor: Om det lyckas att få bort tullarna inom EFTA fram till 1966, är därmed det ekonomiska samarbetet i Norden så kraftigt markerat och så kraftigt grundat, att de tidigare uttalade farhågorna för en splittring bortfaller. Det är så, som herr Hagberg säger, att det finns ingenting så ont att det inte har någonting gott med sig. Genom sammanbrottet i Bryssel har vi fått längre tid för att fortsätta nedbrytandet av tullbarriärerna i Norden. Det gäller för oss att se till att den tidsfristen utnyttjas, så att vi får den nordiska marknaden redan 1966.

Herr Lundström var onekligen, tyckte jag, otroligt djärv i vissa delar av sitt anförande. Jag föreställer mig att kammarens ledamöter har lagt märke till att vi har bemödat oss om att avfatta den

regeringsdeklaration som jag nyss har läst upp så att den icke skulle gå in på eventuellt kontroversiella frågor. Den var ett försök att tolka vad jag skulle tro att praktiskt taget hela den svenska riksdagen för närvarande anser om det fortsatta arbetet i EFTA och samarbetet med EEC och allt detta. Vi var angelägna om att lägga upp vårt arbete på detta sätt för att underlätta den samling i riksdagens olika partier som otvivelaktigt behövs och som jag tror är av värde.

Herr Lundström gör med utgångspunkt i Brysselkommissionens rapport, som publicerades häromdagen, den märkliga deklarationen att han tror att det skulle ha varit bättre om den svenska regeringen hade följt högerens och folkpartiets råd att söka om medlemskap i EEC i stället för association. Här dras alltså upp den enda fråga där det har funnits delade meningar i hela denna diskussion. Vad skall det nu tjäna till? Eftersom nu frågan har dragits upp, skulle jag vilja säga att något olyckligare än att ha följt högerens och folkpartiets råd sommaren 1961 kan man inte tänka sig. Vad skulle vi ha vunnit med det? Vi hade i Bryssel fått en lång diskussion om vad vår ansökan innebär. Vi ansöker om medlemskap och säger samtidigt att vi vill vara neutrala. Vi hade fått en långvarig förhandlingsdiskussion, där vårt neutralitetsbegrepp blivit föremål för prövningar av utomstående.

Vi har i stället valt associationslinjen därför att vi själva vill bestämma om innehållet i vår neutralitetspolitik. Förhandlingarna hade annars säkerligen blivit ganska besvärliga, men inte bara det. De hade sannolikt dessutom lett till ett avslag på vår ansökan. Man hade sagt: Nej, ni har försökt smuggla er in i EEC på falska premisser, ni kan inte komma in som medlem. Av politiska skäl vill de inte ens släppa in England, och då är det orimligt att tänka sig att de skulle vilja släppa in Sverige, Österrike och Schweiz, som samtidigt förklarar sig vara neutrala. Efter en besvärlig och rätt intrikat förhandlingsomgång om den svenska neutralitetens innebörd hade vi

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

fått ett nej. Resultatet skulle ha blivit att vi lyckats kompromettera den svenska neutraliteten genom att lämna in en ansökan om medlemskap i en organisation där neutraliteten är utesluten, och till råga på allt skulle den inte blivit beviljad. Vi hade komprometterat den svenska neutraliteten utan att ha vunnit ett dugg, ty efter de Gaulles besked den 14 januari blev det ingenting av hela diskussionen.

Jag måste säga att jag förut haft få tillfällen att beundra herr Lundström, men att dra upp denna fråga i debatten i dag efter vad som hänt i Bryssel vittnar verkligen om ett mod som förunnas få partiledare. Vi har inte dragit upp denna fråga. Vi anser den tillhöra det förflytna. Ett misstag kan begås. Att det var ett allvarligt misstag av högerpartiet och folkpartiet att gå den vägen tror jag fortfarande, men den frågan är nu ur världen. Vi har ingen anledning att riva upp en strid kring denna punkt nu. Vi står inför ett läge där det gäller att spänna nationens krafter för att nå ett hyggligt resultat. Det var innebörden av vår regeringsdeklaration. Sedan detta intermezzo är avklarat hoppas jag verkligen att man inte längre behöver syssla med den snö, höll jag på att säga, som föll sommaren 1961.

När jag nu, herr talman, har ordet kanske jag ändå får säga en sak som enligt min mening för litet har berörts i oppositionens inlägg. Jag tänker på en enligt min mening mycket viktig del av regeringsdeklarationen, om den dynamiska politiken. Jag har hört uttalas att det var ett misstag att jag så kraftigt har understrukit att handelspolitiken inte är tillräcklig för att trygga en fortsatt välståndsutveckling i Europa utan att därtill också fordras åtgärder av annan natur och att jag t. o. m. har vågat ifrågasätta om kanske inte en dynamisk-ekonomisk politik i själva verket var viktigare än även betydelsefulla handelspolitiska åtgärder. Med anledning av att dessa ting har varit föremål för diskussion och med anledning av att jag tror att de är utomordentligt viktiga vill jag, herr talman, ta upp kammarens tid med

att några minuter uppehålla mig vid vad jag har avsett att fästa uppmärksamheten på.

Vi har under de senaste åren kunnat glädja oss åt en kraftig ökning av den svenska exporten. Den har ökat kraftigt även på EEC-länderna. Hela vår export till EEC-länderna ökade från 1960 till 1962 — det är de två år som är aktuella — från 4 203 miljoner kronor till 4 978 miljoner kronor, vilket innebär en ökning till EEC-länderna med 18 procent. Samtidigt har den svenska exporten till EFTA ökat från 4 566 miljoner till 5 149 miljoner. Det är en ökning, men ökningen är mindre än för exporten till EEC-länderna — 13 procent i stället för 18.

Detta kan i första ögonblicket förbrylla. Vi har tulldiskrimination gentemot EEC men tullreduktioner gentemot EFTA. Ändå ökar exporten till EEC med 18 procent, under det att exporten till EFTA ökar med allenast 13 procent — vad beror det på? Jo, det beror på att vissa av EEC-länderna har haft en starkare ekonomisk expansion än exempelvis det stora EFTA-landet England har haft. Att expansionen har varit kraftigare i Frankrike, Italien och Tyskland än i England har varit av mer avgörande betydelse för den svenska exportens möjligheter att hävda sig än vad den samtidigt skeende tulldiskrimineringen har varit.

Betyder då tulldiskrimineringen ingenting? Jo, men de här siffrorna ger oss en tankeställare. Syftet med alla våra ansträngningar nu är ju att åstadkomma ett blomstrande Europa, och jag vill nämna två moment i det sammanhanget. Det ena är att vi måste försöka få bort handelshindren. Det är mycket viktigt och blir ännu viktigare allteftersom utvecklingen fortskrider. Det andra — och det är lika viktigt — är att vi måste se till att de olika länderna inte nu hemfaller åt en kontraktiv politik. Finns det risk för någonting sådant? Ja visst, den risken finns. När man nu möter skärpt konkurrens och besvärligheter i fråga om kostnaderna o. s. v., är det risk att de olika staterna frestas att i strid med frihandelsvänliga deklarationer börja

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

föra en protektionistisk politik mot varandra. Det bör de inte bry sig om att göra, därför att ökad protektionism t. ex. från EEC-områdets sida gentemot EFTA eller från EFTA:s sida gentemot EEC bara kommer att leda till en utarmning av Europa.

Situationen är ganska lik den som vi hade 1947 före Marshallplanen. Då rådde det på grund av dollarbristen en allmän panikstämning i Europa. För att skydda sina dollartillgångar började staterna vidta protektionistiska åtgärder mot varandra. Vad som då hände var att Amerika trädde fram och påpekade att man inte kan skydda sitt näringsliv genom protektionistiska åtgärder — det betyder bara att man minskar marknaderna för varandra. Dollarproblemet var besvärligt, men Förenta staterna ställde dollar till förfogande för att man skulle kunna fortsätta med uppbyggnadsarbetet — det var nyttigare än att bygga handelsbarriärer mellan folken.

Vad jag har velat säga i Bryssel, i London och här är att vad det nu först och främst gäller är att se till att icke strömningar av den typ, som höll på att ta överhanden 1947, återigen dyker upp och att man inte bör tro att det finns möjlighet att skydda sig mot besvärligheterna genom protektionistiska åtgärder blocken emellan. Jag har tillåtit mig säga både i Bryssel och i London att sammanbrottet av förhandlingarna i Bryssel är beklagligt och skapar svårigheter men inte innebär någon katastrof. Men sammanbrottet i Bryssel blir en katastrof för Europa, om det efter sammanbrottet kommer fram strömningar som leder staterna till en kontraktiv och protektionistisk politik.

Vårt arbete skall alltså koncentreras på två linjer. Å ena sidan är det viktigt att bryta ned handelshindren. Detta får inte ställas i motsättning till det andra ledet i vår politik, nämligen strävandena att befrämja en dynamisk politik — de båda leden betingar varandra.

Nu hjälper det givetvis inte om bara ett litet land som Sverige för en expansionistisk politik, och jag begär inte att t. ex. Danmark skall göra det i nuvaran-

de situation. Det var därför jag var angelägen att, när jag hade tillfälle att resonera med engelska regeringen, höra hur den såg på detta problem, och jag hade den stora glädjen att konstatera, att det rådde full samstämmighet mellan den engelska premiärministern och hans medarbetare om att det för närvarande är betydelsefullt att i de olika länderna skapa en opinion för att icke låta misslyckandet i Bryssel följas av den katastrof som nedskärningar och nedpressningar skulle innebära.

Vi kan alltså inte göra någonting ensamma — skulle Sverige försöka sig på att ensamt driva en politik av denna typ, skulle vi snart finna att vi vore ruinerade. Samma sak gäller Danmark. Endast om vi handlar tillsammans med ett Europa, där dessa tankar vunnit burskap, finns det en möjlighet för oss att agera.

Det finns en grund att agera i den OECD-rapport där det talas om den ekonomiska tillväxten. Det är glädjande att se att man — även om en del länder har anslutit sig till tankegången med en viss tveksamhet — har accepterat som ett mål för den europeiska politiken under 1960-talet att uppnå en 50-procentig ökning av produktionen. Även om man inte är alldeles enig, dominerar ändå en insikt om att strävandena att upprätthålla den fulla sysselsättningen måste ligga i grunden. I ett land som Italien, där tillväxten har varit särskilt snabb, har tillväxten kunnat äga rum därför att man tagit upp en energisk kamp mot den förut så förhärjande arbetslösheten.

Här kommer vi till den tredje saken som jag vill påpeka och som jag har försökt att skapa opinion för. Vi är överens om vikten av fri handel, och vi är inom den svenska riksdagen i stort sett också överens om angelägenheten av att föra en expansiv politik. Förutsättningen för en fri handel och en expansiv politik är att vi får ett internationellt betalningssystem som håller för de påfrestande som här kan komma att uppstå. Vi kan inte begära att vad som hände år 1947 skall upprepas, nämligen att någon utifrån skall komma och klara upp dessa

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

svårigheter för oss. Men däremot finns det nu internationella organ som här har en given uppgift. Det finns valutafonden och möjligheter till ett mera intimt samarbete mellan centralbankerna.

För att inte några missförstånd skall uppstå vill jag säga att det här gäller en balansgång. Man får inte av denna teori lockas till att börja driva en inflationistisk politik. Om denna syn på saken skulle leda till att man säger sig att expansion i och för sig är så viktig att man inte vill ta några risker genom att föra vad vi annars kallar för en sund ekonomisk politik, skulle man säkerligen snart finna att en på det sättet, alltså på konstlat sätt, skapad aktivitet inom det ekonomiska livet skulle resultera i allvarliga bakslag.

Jag tror att det blir allt viktigare att ha detta klart för sig. Det är också framför allt här som OECD kommer in i bilden. Jag är glad över att alla talare här i debatten hänvisat till att vi i OECD har ett organ där vi kan träffas och resonera om den ekonomiska politiken, finanspolitiken, arbetskraftspolitiken och allt annat som vi i nuvarande situation måste ha i blickfältet såsom viktigare än vad vi tidigare föreställt oss och som lika viktiga som de handelspolitiska strävandena.

Ingen skall vara blåögd nog att tro att detta utan vidare kommer att kunna leda fram till en praktisk politik, därför att det förefaller så enkelt att förverkliga den motsatta politiken. Det måste först skapas en opinion. Den andra politiken, den kontraktiva, protektionistiska, ter sig nämligen ofta så enkel. Det är så lätt att säga att om konkurrensen är besvärlig måste man skära ned. Men vi måste helt enkelt genom OECD och dess organ skapa underlag för ett tänkande av den typ som jag här utvecklat.

Jag vill sluta med att citera vad en man som förr mer energiskt än många andra varnat för inflationens risker, nämligen valutafondens chef, Per Jacobsson, sade för några dagar sedan i ett anförande som jag tror att vi har all anledning att studera och begrunda. Han vet vad han talar om. Vi har haft andra

meningar än han många gånger tidigare, men denna gång tror jag att vi helt kan ansluta oss till hans tankegångar. Han säger: »Ekonomerna brukar tala om långa vågor. Under perioden 1945—1959 hade man haft en lång våg med ökande priser. Nu mötte man en ny situation med stabilare, t. o. m. sjunkande priser. Under perioder med sjunkande priser hade tullar och handelsrestriktioner haft en tendens att öka, medan man under perioder med ökande priser varit benägen att sänka tullarna och ta bort restriktionerna. Ären efter det sista världskriget hade utmärkts av frihandel. Men om man nu ginge in i ett skede med starkare konkurrens komme det antagligen att resas krav på ökat tullskydd. Om inte åtgärder vidtoges för att motstå deflationistiska tendenser vore det möjligt att dessa röster komme att bli starkare och att man icke komme att kunna tillvarata de framsteg som uppnåtts under de senaste åren i fråga om världshandeln. Vid utformningen av penningpolitiken skulle man inte endast ha tillväxtaspekterna i beaktande utan även de andra omständigheter som vore förknippade med den nya situationen. Anledningen till att man allvarligt hade att överväga behovet av en expansiv politik vore att om man icke sloge in på en sådan kunde krafter lätt sättas i rörelse som vore ödeläggande och som skulle eliminera fördelarna med en dynamisk ekonomi.»

När man går att försöka skapa respekt för synpunkter av denna typ hade jag hoppats att de olika partierna i Sveriges riksdag skulle sluta upp bakom regeringens ansträngningar i denna väg. Jag har inte funnit något i denna debatt som strider mot denna min förhoppning.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste beklaga att statsministern ödde sina krafter på en onödig debatt om formen för vår ansökan om anslutning till EEC. Den saken har jag nämligen inte aktualiserat. Vad jag sade var att den svenska regeringsdeklarationen inför EEC:s ministerråd

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

måhända i vissa avseenden innehöll formuleringar som kunde ge kommissionen intryck av större svårigheter vid förhandlingarna om vår associeringsansökan än vad det verkligen var fråga om. Vad jag då hade i tankarna var det ofta upprepade »Vi är beredda att förhandla om villkoren». Jag förstår om man kanske från EEC:s sida blev litet betänksam när det i den svenska regeringsdeklarationen sades att vi var beredda att förhandla om villkoren för svenskt deltagande i det fria varuutbytet, om svenskt deltagande i det europeiska jordbrukets syften, om rörelsefrihet för personer, tjänster och kapital, o. s. v. Jag är övertygad om att detta var ett mindre lyckat sätt att uttrycka en positiv vilja och inte ett kännetecken på ett försök till kohandel. Men jag är rädd för att det kunde ge EEC-kommissionen den uppfattningen, att här blir det fråga om synnerligen besvärliga förhandlingar om en associering. Därför tror jag att det var ett onödigt och olyckligt uttryckssätt. Emellertid ville jag med detta bara göra en parentetisk anmärkning och avsåg inte att försöka riva upp en debatt om den snö som föll eller inte föll i fjol somras.

I viss mån gav statsministerns senaste anförande ett svar på åtminstone en av de frågor jag ställde i mitt första inlägg. De synpunkter som framfördes rörande vikten av att den ekonomiska utvecklingen stimuleras har man ju ingen anledning att invända något mot — på den punkten är vi från vårt håll helt ense med statsministern. Jag vill bara tillfoga, att även om en expansionsfrämjande ekonomisk politik behövs i hela området så är det givetvis också fråga om ett nationellt problem, vilket kräver en positiv politisk inriktning från regeringen i det syfte som har angivits.

Dessutom frågade jag vad som menades med orden att man ämnar försöka råda bot på svårigheterna i den internationella handeln med jordbruksvaror för att uppnå konkreta resultat. Det är ju ett ytterst besvärligt problem, och jag kan hysa viss förståelse för om regeringen inte anser sig ha anledning att gå

närmare in på sina tankegångar här; men skulle det vara möjligt att något förtydliga den meningen så vore jag tacksam.

Eftersom herr Bengtson inte hade fått riktigt klart för sig vad jag ansåg om det danska jordbruket och våra möjligheter att hjälpa till med en lösning av dess problem så vill jag understryka mitt uttalande, att vi från svensk sida måste ha stort intresse av att frågan blir ordentligt penetrerad och undersökt, liksom att jag i övrigt hänvisade till och instämde i vad som står i regeringsdeklarationen. Jag vill emellertid också påpeka, att inte heller jordbrukarna själva är främmande för att åtskilligt kan göras även på kort sikt för att hjälpa danskarna. I Jordbrukarnas Föreningsblad läste jag häromdagen en ledare, där man förklarar att det finns vissa möjligheter att öka vår införsel av såväl sockerbeter som raffinerat råsocker från Danmark. Även en del andra åtgärder berördes i denna ledare.

Herr Hagberg tog något upp frågan om att göra EFTA till en tullunion. Jag tror att det så småningom kan bli möjligt att ta upp problemet om en viss harmonisering av EFTA-ländernas yttre tullar, t. ex. i samband med de GATT-förhandlingar som skall äga rum om en sänkning av den allmänna tullnivån. Visar det sig möjligt att åstadkomma åtminstone en viss sådan harmonisering, så tror jag att det skulle vara till nytta.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen större anledning att på något sätt polemisera mot vad statsministern sade i sitt senaste anförande. Möjligen skulle man med tillfredsställelse kunna konstatera den klädsamma blygsamhet som präglade anförandet nu — statsministern framhöll ju den väldigt stora betydelsen av våra förbindelser med utlandet. Under remissdebatten förekom en liten diskussion där det tvärtom starkt framhölls att regeringen egentligen hade för tjänsten av all expansion som skett, men det är bara glädjande att konstatera,

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

att han nu låter fakta tala och framhåller att vårt land i mycket hög grad är beroende av vad som händer i andra länder. Eftersom jag i det stycket egentligen bara har konstaterat detsamma som statsministern kan jag självfallet också instämma i hela den sista delen av hans anförande nyss.

Jag har inte väntat mig att denna debatt skulle komma att medföra några större kontroverser. Jag hade alltså ingen anledning att polemisera mot regeringen utan konstaterade speciellt beträffande jordbruket med tacksamhet vad som sagts i regeringsdeklarationen. Jag försökte bara framhålla, att man i framtiden bör söka fortsätta på den skisserade linjen.

Jag är också tacksam för att herr Lundström förtydligade sitt uttalande om den danska jordbruksexporten. Vi må gärna göra de undersökningar som han talade om, men detta bör ske i medvetande om vad som kommer att hända därest det skulle bli fråga om viss kanske rätt omfattande import av jordbruksprodukter från Danmark. De svenska jordbrukarna kommer i så fall att drabbas ganska hårt. Vi vet att den svenska självförsörjningen med jordbruksprodukter ligger mycket högt, och det är därför som jag har konstaterat att det måste leda till stora svårigheter för avsättningen av det svenska s. k. överskottet på jordbruksprodukter, om man importerar ytterligare livsmedel utifrån.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har självfallet ingen anledning att blanda mig i den lilla diskursen mellan statsministern och herr Lundström, men då även högerpartiet nämndes i sammanhanget, tillåtes det kanske, att jag säger några ord.

Statsministern förklarade, att det var ett misstag, när högern och folkpartiet år 1961 tillrådde, att vi skulle söka full anslutning till EEC. Vi vet nu, att detta var ett misstag, sade statsministern. Men är det alldeles riktigt, herr statsminister, att göra frågeställningen på

det sättet? Man får väl ändå se det rådets givande för två år sedan mot bakgrunden av den situation, som då förelåg, inte mot bakgrunden av läget i dag. Och jag vill tillägga: Vem hade kunnat förutse det som nu har hänt? Jag är djärv nog att säga att inte ens statsministern hade kunnat göra det. Jag föreställer mig, att sammanbrottet i Bryssel kom som en överraskning både för statsministern och för hela regeringen liksom för den västerländska opinionen över huvud taget och inte minst för engelsmännen. Sammanbrottet den 29 januari kom ju med blott kort varsel — faktiskt inträffade det den 14 januari, något som statsministern säkert vill ge mig rätt i. Den dagen hade statsministern tillfälle att på mycket nära håll, nästan så nära som man alls kan komma, följa händelseutvecklingen — ty, om jag inte minns alldeles fel, var det just den 14 januari, som statsministern hade tillfälle till ett personligt sammanträffande med den franske statschefen, president de Gaulle, vilken på eftermiddagen samma dag vid den bekanta presskonferensen gjorde de uttalanden som gick likt en löpeld över världen och sedermera utmynnade i det franska vetot den 29 januari. Detta kom, som sagt, som en överraskning för de flesta, och det mottogs ju också med ett djupt beklagande.

Nå, detta om detta! Jag delar statsministerns uppfattning, att det inte tjänar mycket till att i dag resonera om vad som hänt för två år sedan, det tillhör historien, det är passé. Vi har nu att se vad som kan göras i det läge, vi har framför oss.

På mig gjorde herr statsministerns anförande nyss ett starkare intryck än deklarationen. Statsministern hade mera pregnans i sina uttalanden, de var mera markerade och mera positiva — i varje fall fattade jag dem så — än deklarationen, och jag tycker att kammaren har anledning att vara statsministern tacksam för detta.

Jag berörda i mitt tidigare anförande rätt mycket OECD, och jag gjorde det av den anledningen, att jag av deklara-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

tionen hade fått det intrycket, att regeringen på något sätt ställde sig mindre förstående för de möjligheter, som OECD erbjuder, i förhållande till vad GATT gör. Jag kom, herr statsminister, till den uppfattningen helt enkelt genom att läsa formuleringen, när det gäller målsättningen för vår politik, sådan den är framställd på s. 14 i deklARATIONEN. Där står nämligen beträffande utformningen av Sveriges politik följande: »Den innebär stärkande av EFTA, liberalisering och expansion av världshandeln genom GATT, hjälp åt utvecklingsländerna samt stimulering av världsekonomin.» Där är ordet »OECD» utelämnat. Jag hade för mig, att detta knappast kunde vara en tillfällighet utan hade gjorts med avsikt. Av statsministerns förklaringar i det sista anförandet förstår jag emellertid att det här snarare var fråga om ett litet förbiseende och att regeringen är införstådd med de stora möjligheter, som OECD har i detta sammanhang, inte minst när det gäller utvecklingsländerna och allt som därmed sammanhänger, och när det gäller valutapolitiken. I det sista avseendet görs i deklARATIONEN ett uttalande, som inte här har berörts men som jag skulle vilja understryka. Det sägs därvidlag: »Med hänsyn till valutapolitikens centrala betydelse i detta sammanhang är det särskilt värdefullt, att OECD i stigande utsträckning befattar sig med valutafrågorna och därigenom på ett verksamt sätt och i nära anknytning till den allmänna konjunkturpolitiken förbereder och underlättar konkreta ställningstaganden bl. a. i internationella valuta-fonden.» Det är ett värdefullt påpekande, och ännu mera värdefullt är det enligt min mening att statsministern i sitt anförande så starkt underströk just OECD:s roll i detta sammanhang.

Herr **HERNELIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! I fråga om tidningsuttalandet hade hans excellens statsministern fullständigt missförstått mig. Jag gjorde verkligen inte gällande att det

skulle vara ett uttryck för regeringens åsikt. Uppenbarligen är uttalandet av ett helt annat slag. Jag gjorde inte heller gällande att det skulle vara uttryck för regeringspartiets åsikt. Snarare var det en röst från det förgångna, från en nattständern debatt, som där kom till uttryck.

Emellertid råder beträffande tidpunkten för denna debatt uppenbarligen en viss meningskiljaktighet mellan statsministern och i varje fall mig. Enligt mitt ringa förmenande hade det haft ett visst, icke så litet värde, om debatten kunnat äga rum före Nordiska rådets sammankomst i Oslo. Det hade givit en bättre bakgrund för de ekonomiska debatterna där. När det tillfället blev försatt, så gjorde en eller annan vecka i fortsättningen inte så mycket.

Tidpunkten för debatten har emellertid sin betydelse även utanför Nordiska rådet och även utanför denna kammare och medkammaren. En debatt som är aktuell i ögonblicket får ett helt annat intresse och en helt annan genklang hos opinionen. Den bidrar till att väcka och stimulera allmänhetens intresse för utrikespolitik och handelspolitik, och detta är säkerligen ett egenvärde i och för sig.

Statsministern säger nu att debatterna i Oslo och Köpenhamn för en månad sedan inte gav så mycket. Det är ju en bedömningsfråga, herr statsminister, och kanske säger man likadant i Oslo och Köpenhamn om dagens debatt i Stockholm, men det lämnar jag därhän.

Sedan ett ord också om Bonn. Min åsikt i det fallet och i liknande fall är baserad på följande tankegång. När nu statsministern med sådan framgång och skicklighet har inlett en serie av storpolitiska besök — alltså en god början, låt vara en mycket senkommen sådan med tanke på statsministerns långa tid i regeringen — varför inte låta denna goda början få sin lika lyckliga och framgångsrika fortsättning?

Herr **ADOLFSSON** (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt att få ordet några minuter av den anledningen

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

att den riksdagsgrupp som jag representerar hittills inte haft tillfälle att delta i denna debatt. De ministerna hade jag tänkt använda till några allmänt hållna omdömen om den regeringsdeklaration som här har avgivits.

Jag skulle nog önska säga att denna regeringsdeklaration innehöll några principiella och konstruktiva uttalanden om handelspolitiken som det enligt vår mening finns anledning att instämma i. Jag tänker alldeles särskilt på de upprepade förklaringarna i deklarationen att ett internationellt ekonomiskt samarbete är nödvändigt. Deklarationen innehöll ju också några halvt visionära ord om att slutmålet måste vara hela världshandels frigörande. Den riksdagsgrupp som jag tillhör, den kommunistiska, omfattar mycket oförbehållsamt den tanke som uttrycks i det jag här har erinrat om. Detta är en av anledningarna till att vi mycket häftigt har gått emot svensk anslutning till EEC eller en association till denna organisation. Vi har ansett och vi anser fortfarande att sådana ekonomiska och politiska blockbildningar som EEC tvärtom stänger vägen till den fria världshandel som regeringen i deklarationen säger sig eftersträva. Resultatet måste nämligen enligt vår mening bli en avgränsning från en mycket stor del av världsmarknaden. Resultatet blir alltså handelskrig och en handelsdiskriminering som skulle kunna bli förödande också för ett land sådant som vårt.

Regeringen satsade på att Storbritannien skulle komma med i EEC som medlem och att vårt land då så att säga skulle dras med i suget, alltså komma in i kölvattnet, och en ansökan om svensk associering blev denna uträknings frukt. Den dramatiska kollapsen i Bryssel, som statsministern nyligen kallade för en katastrof, bekräftade väl vad många hade anat — även om herr Hagberg nyss förklarade att det hela var alldeles oförutsett — nämligen att det var galen tunna man hoppat i och att det var fel målsättning för den aktuella politiken.

Jag tycker att konsekvensen borde väl nu bli att ansökan om association dras tillbaka, eftersom ju den angivna förut-

sättningen aldrig har kommit att uppstå. Den har aldrig existerat, och det finns enligt vår mening varken taktiska eller andra motiv för att låta denna ansökan stå fast.

Nu har det av herr Hagbergs och herr Lundströms anföranden klart framgått att de fortfarande eftersträvar en anslutning till EEC. Det bör framhållas att den kedja EEC-sällskapet håller i är mycket kort. Dessutom måste konstateras att sammanbrottet i Bryssel inte bara berodde på de Gaulles mycket bryska nej till Storbritannien, utan det var motsättningarna mellan olika finansgruppers intressen som kom till uttryck genom det som då hände, och i en sådan malström skulle vi kunna komma att vispas runt vid en anslutning till EEC i den ena eller den andra formen. Herr Hagberg underströk ju nyligen från denna talarstol de stridigheter som faktiskt förekommer mellan EEC-staterna och mellan deras olika finansintressen.

Jag kanske hinner säga att jag har den uppfattningen att det som hände i Bryssel förändrar situationen för i vart fall mycket avsevärd tid framåt. Jag tillåter mig därför att understryka att regeringen klart borde konstatera det faktum att det verkligen har hänt någonting och att en helt annan målsättning sålunda behövs i fortsättningen, d. v. s. en annan målsättning än ett eventuellt framtida uppgående i EEC eller en liering med denna organisation.

Jag vill emellertid också tillägga att jag tycker att regeringsdeklarationen i vissa avseenden präglas av en mera realistisk syn än den som förekommit i den tidigare förda offentliga debatten, men medges det inte att regeringen har tagit fel i den här frågan, finns ju inte grundelementet för utformandet av en politik med annan målsättning än den som hittills har förelegat.

Låt mig bara tillägga ytterligare att vad beträffar EFTA så var vi ju i den grupp jag tillhör motståndare till att denna organisation skulle skapas. Men nu har vi ju EFTA här — vi måste konstatera faktum — och mot att denna organisation arbetar på att riva ned tull-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

barriärerna har vi absolut ingenting att invända. Jag kanske också får lov att tillägga att vi ingenting har att invända mot att samarbetet utvecklas på vissa områden, i den mån det kan tjäna främjandet av en internationell handel.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER**:

Herr talman! Jag vill inte fortsätta en debatt när enigheten är så pass stor som den är. Jag vill bara göra ett par tillägg.

Herr Lundström har frågat mig vad innebörden var i regeringsdeklarationens tal om GATT och jordbruksmarknaden. Det är nog riktigt som herr Lundström säger att några direkta planer finns det inte, men däremot har handelsministern i ett tal, som jag gärna skall ställa till förfogande, inför GATT utvecklat hur den svenska regeringen ser på det dubbla problem som här uppstår, nämligen ett långsiktigt problem och ett kortsiktigt. Till det långsiktiga problemet hör onekligen vad herr Bengtson var inne på, nämligen att vi lever i en värld som är i trängande behov av ökade mängder av livsmedel. Det behovet kan inte tillgodoses hos andra än de bäst gynnade nationerna, de bäst rationaliserade nationerna, de som bäst kan producera livsmedel. Jag tror att det kan vara sant att den svenska jordbruksproduktionen står på en hög nivå. Detta är alltså det ena problemet.

Det andra problemet är en temporär överskottshistoria när det gäller att upprätthålla levnadsstandarden vid något så när rimlig nivå hos dem som producerar livsmedel i de högindustrialiserade länderna. Statsrådet Lange föreslog att man skulle ta upp detta till en allvarig diskussion sedan FAO hade slutfört sina analyser av världens livsmedelssituation och tendenserna både på produktionsidan och konsumtionsidan. En sådan undersökning — en del av den i varje fall — är planerad och på grundval av den skulle man kunna ta upp ett realistiskt resonemang om vilka vägar man skall gå för att nå fram till en syntes mellan två i och för sig motstridiga viljor.

Det är som sagt inte någonting mera som åsyftas än ett fullföljande av den svenska regeringens tidigare deklarerade vilja att pröva dessa ting på sätt som här har skildrats, och det föreställer jag mig inte heller är någonting som är kontroversiellt.

Till den senaste ärade talaren skulle man däremot ha mycket att säga. Han hade mycket kort tid till sitt förfogande, vilket väl gjorde att han råkade säga en del saker som väl inte var så väl genomtänkta. Jag har aldrig betecknat förhandlingarnas sammanbrott i Bryssel som en katastrof. Jag sade uttryckligen att jag inte betraktade det som en katastrof, men vad jag sade var att om det ur detta sammanbrott växer fram någonting som kan vara ett handelskrig och en protektionism och en restriktiv regeringspolitik, blir det som hände i Bryssel den 29 januari av ödesdiger beskaffenhet. Det är någonting helt annat.

Vidare vill jag absolut bestämt ta avstånd från den tanken att en svensk associering med EEC skulle kunna medföra risker för ett handelskrig åt andra hållet. När vi gick in i EFTA, bekämpade kommunisterna detta och ansåg att det skulle leda till handelskrig åt alla möjliga håll. Erfarenheterna är nu sådana att jag tror att man på kommunisthåll betraktar erfarenheterna av EFTA som gynnsamma. Nu säger man att en association till EEC skulle leda till samma olyckor som man förut varnade för när det gällde EFTA. Jag skulle tro att dessa varningar är fullkomligt lika obefogade. Sverige vill driva sin politik så att vi ökar förutsättningarna för en vidgad världshandel. Det är klart att vi med intresse tar del av de vidgningar åt öster som för närvarande sker och som är av stor betydelse för den svenska mekaniska verkstadsindustriens möjligheter att hålla sysselsättningen uppe. Jag kan inte se något som helst motsatsförhållande mellan våra strävanden att riva tullbarriärer i Europa och önskemålen om en friare handel över huvud.

Så vill jag bara till herr Hernelius säga, att vi ju kan ha delade meningar om tidpunkterna för debatten. De skäl

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

som han anförde i sitt senaste anförande för att man skulle anknyta en riksdagsdebatt till den aktuella politiska situationen för att därmed ytterligare befästa allmänhetens intresse för utrikespolitik och handelspolitik är en synpunkt som jag kanske har förbisett här men som är riktig och viktig. Det är nog så att man vid fastläggandet av riksdagsdebatter skulle tänka mera på detta än vi hittills har gjort. Men vi kan vara överens om, herr Hernelius, att även om det har varit en sent kommen debatt har det varit en bra debatt, ty nu har saken klarlagts så mycket att vi kan konstatera att vi i stort sett är överens om det väsentliga i den kommande tidens framgångsmetoder.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för den utveckling han gjorde av den mening som jag hade begärt ytterligare upplysningar om. Jag medger att jag, när jag läste denna mening, ställde mig frågan, om man möjligen avsåg att jordbruksfrågorna skulle med i integrationen eller om man möjligen hade för avsikt att finna något särskilt bote-medel mot den subventionering av livs-medel som ju förekommer och som gör att hela handeln med jordbruksprodukter är ett sådant problem som det faktiskt är. Även om statsministern inte hade några konkreta synpunkter att anföras på problemet, tycker jag dock att det var av värde att få del av det principiella tänkesättet.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag ber nu att åtminstone något mera utförligt få ta upp de synpunkter som jag i någon liten mån berörde i det korta anförande som jag nyss fick tillfälle att hålla.

För min riksdagsgrupps räkning kan jag säga, att vi inte har någon fallenhet för illusioner. Följaktligen hade vi aldrig trott att de borgerliga — högern och folkpartiet — till följd av det s. k. sammanbrottet i Bryssel skulle sluta upp

med att föra samma agitation och säga ja, som det heter, till den lilla del av Europa som det här gäller och därmed också säga nej till största delen av den övriga världen och även nej till det grundläggande i officiell svensk utrikespolitik.

Inläggen av herr Lundström och herr Hagberg har bekräftat att dessa partier ingenting har velat lära av det som nu har hänt och som säkerligen i vart fall för mycket lång tid förändrar perspektiven. Det är alltså deras *politiska* ståndpunktstaganden som driver dem att agitera så hårt som också har skett för svensk anslutning till det block som de Gaulle, Adenauer och de stora finanskungarna i Västeuropa leder.

Det har under de gångna veckornas debatt om det som hände i Bryssel lagts ner mycket stor möda på att nedvärdera betydelsen av det som skedde, och en viss nedvärdering förekom också i regeringsdeklarationen, som vi här hörde. Man har kallat denna metod ett väl-motiverat avdramatiserande av de händelser som förekommit, men jag tycker att man inte kan avdramatisera händelser som i sig själva är synnerligen dramatiska. Jag tycker att man i stället borde konstatera faktum. Vad vi från den gruppens sida som jag tillhör har sagt i denna fråga har bekräftats av utvecklingen. Jag tillåter mig att säga, att alla de som ivrigt arbetat för att Sverige skall fjättras fast vid EEC nu har tappat ansiktet, även om herr Hagberg här nu hävdar, att EFTA bör arbeta samman med EEC i kapitalfrågorna och i fråga om socialpolitiken och allt detta, som skulle ta ifrån vårt land dess självständiga handlande i dessa synnerligen viktiga frågor.

Jag vågar säga att vi har vårt ansikte i behåll i denna fråga och att vi inte behöver piruettera på något sätt eller begagna omskrivande formuleringar för att dölja vad som förekommit. Vi varnade redan från början mycket allvarligt för högerns och folkpartiets linje. Vi åskådliggjorde en EEC-anslutnings eller en associerings konsekvenser för vårt land handelspolitiskt och framför

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

allt i fråga om vårt lands suveränitet och alliansfrihet. Vi framhöll också att den nationella suveräniteten kunde komma att malas till mjöl och stoft mellan de stora EEC-staternas kvarnstenar.

Vi anser att politiken i dessa frågor under tiden alltifrån diskussionerna om den nordiska tullunionen och ända fram till detta ögonblick varit allt annat än lyckosam. Den tilltänkta nordiska tullunionen hade inte kommit att utgöra en blockbildning av sådan karaktär som EFTA och ännu mindre sådan som EEC. Men den nordiska tullunion som man diskuterade torpederades för att ge plats åt EFTA. Sedan, när EFTA kommit till, utnyttjades denna organisation som ett redskap för att skapa den mera omfattande blockbildningen EEC. Denna har i sin tur ett klart politiskt syfte, däribland också ett militärpolitiskt, med målet att skapa vad jag tar mig friheten kalla Västeuropas förenta kapitalistiska stater.

Nu säges att EFTA trots vad som hänt utgör ett steg på vägen mot det som kallas en europeisk stormarknad, samt att en sådan blockbildning utgör ett steg mot en fri världshandel. Det är detta sistnämnda som vi inte för ett ögonblick kan tro på. Vi måste tvärtom anse, att EFTA-staternas uppgående i EEC skulle utgöra ett mycket påtagligt och mycket allvarligt hinder för att uppnå den fria världshandel, som man säger sig vilja åstadkomma. Jag tvivlar inte heller på att också svenska regeringen innerst inne verkligen vill åstadkomma en sådan. Vi anser alltså att vår lands handelspolitiska orientering och arbetshypotes bör ändras samt att ökad handelspolitisk aktivitet bör stimuleras att uppkomma. Svensk handelspolitik borde enligt min mening — samtidigt som den naturligtvis tillvaratar svenska intressen — mycket hårt inriktas på att i handling undanröja alla hinder för en fri handel som föreligger i vår värld, alltså inriktas på att upphäva all förekommande diskriminering och på att lägga hela världen öppen för alla.

Nu sägs det förstås att detta är målsättningen — och hans excellens stats-

ministern framhöll detta vid flera tillfällen i sina anföranden här nyss — men vi invänder — och det är det vi så gärna vill ha utsagt — att deltagande i blockbildningar med denna aggressiva inställning gentemot andra delar av världen utgör medverkan till det rakt motsatta.

Vi talar alltså för ett fritt och gott handelsutbyte till ömsesidig båtnad åt alla håll och mellan stater med olika samhällssystem. Här erinrar jag mig nu det Marshall-lån som vårt land på sin tid tog emot. Det var ju förknippat med restriktioner beträffande handeln med de socialistiska länderna. I följdades lånet upp — eller kanske var det i följ, jag minns inte exakt — men under alla omständigheter ungefär tjugo år tidigare än det var nödvändigt att säga upp det. De diskrimineringsvillkor som var förknippade med lånet borde således nu ha upphört att gälla, men allt fortfarande tycks så inte vara fallet, utan handeln med framför allt de socialistiska länderna diskrimineras alltså.

Regeringen sade i den här avgivna deklarationen att det är en primär uppgift för vår handelspolitik att skapa gynnsamma betingelser för export. Ja, det må man verkligen tycka, i all synnerhet som vi uppenbarligen inte längre har en markerad säljarnas marknad utan numera snarare en köparnas. Inte minst av den anledningen bör väl regeringen hellre ta itu med att i verklig mening leda den svenska utrikeshandeln än att ge så mycket som ett enda finger till åtgärder som kan komma att försvaga denna handels möjligheter, vilket enligt vår uppfattning skulle inträffa genom en närmare anknytning till EEC. Vi tycker, att varken de politiska strävanden, som högerens och folkpartiets ledningar vill främja och som kommit till uttryck här, eller kortvariga spekulationsintressen bör vara riktrote för den handelspolitik som skall vara vårt lands och som skall tillgodose också intressena för en fri världshandel.

Jag hade önskat — men hann det inte — att i mitt förra lilla anförande ge

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

uttryck åt min förvåning över att regeringen i sin deklaration halkar förbi frågorna om handeln med de socialistiska staterna och med utvecklingsländerna. Om den stora socialistiska marknaden, framtidsmarknaden, sägs ingenting i deklarationen. Beträffande handeln med utvecklingsländerna skvallrar ordalagen om en närmast filantropisk inställning. Om detta kan eller bör det emellertid inte handla, utan om affärer till ömsesidig fördel, således även befriade från profitering.

Handelspolitiskt finns det alltså två betydelsefulla fakta att beakta vid politikens utformning för de närmaste åren och för framtiden, nämligen den väldiga socialistiska marknaden och de stora handelsbehov som har sin anknytning till utvecklingsländerna. Ingendera av dessa marknader kan anses vara av kort varaktighet, utan tvärtom öppnar här redan den allra närmaste framtiden mycket vida och mycket varaktiga perspektiv.

Herr Bengtson hävdade i sitt anförande — där han dock talade för en utvidgad handel med de socialistiska marknaderna — att det kanske föreligger vissa svårigheter att handla med länder som har en annan samhällelig organisation än Sverige har. Jag vill bestämt hävda, att någon sådan svårighet inte kan uppstå när det gäller de socialistiska länderna — det är alldeles tvärtom. Där råder ingen anarki eller allas kamp mot alla, och överblicken av de omständigheter som påverkar handeln är total inom statens olika organ. Följaktligen bör inte heller i detta avseende några hinder föreligga att utvidga handeln med dem.

Om jag nu till slut tar upp några frågor just om vår handel med de socialistiska staterna, vill jag dock för säkerhets skull först upprepa, att vi vill fri handel åt alla håll och på basis av ömsesidig båtnad. Vi vill inte minst handel västerut, men vi vill att handeln skall grenas ut åt alla håll till nytta åt alla.

Såsom kammarens ledamöter möjligen känner till bor jag i Göteborg, och

jag arbetar där kommunalpolitiskt så gott det nu går. Vi i Göteborg har verkligen haft en hel del bekymmer för bl. a. de stora varven där liksom också för Uddevallavarvet. Göteborgsvarvens orderböcker har varit oroväckande tunna. De kommunala myndigheternas bekymmer har naturligtvis inte anknutits till att det kan bli mindre bolagsskatt i stadens kassaskrin, om orderböckerna blir tunnare, ty bolagsskatten ger inte mycket i förhållande till vad skatterna på de individuella inkomsterna ger. Bekymren består i att ett katastrofalt läge skulle i skilda avseenden ha uppkommit, om uttunningen av orderböckerna hade fortsatt som den gjort under de senaste ett och ett halvt å två åren, och vi har haft många överläggningar i dessa frågor.

Nu är som bekant denna oro över. Särskilt de stora sovjetiska beställningarna har medverkat härtill, och de storvarv det närmast gäller anser arbetstillgången säkrad för minst två år framåt. Dessutom vågar varscheferna dra slutsatsen att det här bara är frågan om entréavtal — mera väntas följa inom relativt kort tid.

Jag vill inte påstå, att sovjetmyndigheterna utövat någon sorts filantropi mot vårt land genom att dessa beställningar kommit till oss trots den ettriga konkurrens som råder i detta avseende. Affärer är inte filantropi, utan beställningarna må betraktas för det första som en önskan om gott handelssamkväm med vårt land och för det andra som en honnör åt svensk fabrikations kvalitet och som ett resultat av ett gott och konsilient förhandlingsarbete. Här har vi alltså ett exempel bland många andra på betydelsen för vårt land av ett handelssamkväm som inte fjättras av sådana band som EEC-organisationen är redo att tillhandahålla åt vårt land och åt de andra EFTA-staterna.

Ett entréavtal, säger alltså varvscheferna i Göteborg. Jag tror att vi kan vinna inträde på denna väldiga marknad — Sovjetunionens och de andra socialistiska ländernas och utvecklingsländernas marknad — i långt högre grad än nu

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

och beträffande de socialistiska länderna i fråga om långt flera varuområden än nu. Men förutsättningen är att all handel kan ske fritt. Dessa länders importbehov är ju också mycket stort, och där kan vi vara med.

Jag vill, herr talman, bara tillägga att förutsättningen för en utveckling i den riktning jag talat om och för en sådan målsättning för handelspolitiken är ömsesidighet och även hänsyn till vad slags varor respektive partner har behov av att utbyta.

Jag såg förresten i en tidning uppgiften att Lindholmens varv i Göteborg får kontant betalning för de sovjetfartyg som där kontraherats — något som är ganska ovanligt — och att Johnsonkoncernen samtidigt ökar sina oljeinköp från Sovjet. Jag har inte kunnat kontrollera uppgiften men utgår ifrån att den är riktig. Under alla omständigheter innebär detta en mycket fruktbärande handelspolitik för vårt land. Endast 18 procent av vårt lands råoljebehov täckes genom export från Sovjetunionen. Att leverera utomordentligt goda svenska varvs- och verkstadsprodukter till Sovjetunionen i utbyte mot olja skulle för vårt land vara en mycket fin affär. Men en sådan åt alla håll inriktad fri handel har enligt vår mening som förutsättning en annan målsättning än att skapa ett västeuropeiskt handelsblock, vilket kommer att leda till precis raka motsatsen. Att högern och folkpartiet — men tydligen inte centerpartiet — vill ha någon annan målsättning än denna, framgår av de inlägg som förekommit här i debatten. Vi tycker att regeringen för sin del bör eftersträva en annan målsättning än den som har förbindelse med EEC.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag måste tillstå att jag har svårt att känna den rätta entusiasmen över regeringsdeklarationen. Den är förvisso väl formulerad och utgör en intressant sammanfattning, men den innehåller ord, ord och ord och ord om höga idéer och ädla tankar och glad tillförsikt för framtiden, för all del blan-

dade med ett erkännande av det ovisshetsmoment som situationen efter sammanbrottet i Bryssel fört med sig. Det talas också om Sveriges positiva intresse för det internationella samarbetet, var till kommer den alltid upprepade tesen om att »den frihandelsvänliga linjen ligger fast».

Jag frågar mig, om inte de vackra orden i någon mån är ägnade att dölja lägets allvar? Jag har i likhet med herr Hernelius fäst mig vid hur i regeringsdeklarationen säges bl. a. att det ej för ögonblicket föreligger anledning till oro för de ekonomiska konsekvenserna för Sveriges del. Och så väntar man sig så mycket av EFTA-samarbetet, varom principiell enighet råder mellan EFTA-länderna.

Till en början kan man ju här fråga sig: Hur kommer det att gå med den beräknade EFTA-solidariteten, då den inom den närmaste tiden kommer att sättas på prov när det kommer till verkliga realiteter och krav ställs på ömsesidiga uppgifter och krav ställs på ömsesidiga uppgifter? Det blir säkerligen svårt att hålla ihop denna EFTA-solidaritet i Lissabon i maj. Vi är i dag hänvisade till att i huvudsak låta vår ekonomiska expansion bli beroende av utvecklingen i EFTA — som givetvis är bättre än ingenting och för dagen vårt enda alternativ men som genom den långsamma takten i sin ekonomiska utveckling icke är den mest idealiska partnern för vårt eget näringsliv och våra gemensamma önskemål att främja framstegstakten i vårt näringsliv. Statsministern var inne just på frågan om den svaga framstegstakten i bl. a. Storbritannien. När det gäller EFTA skall vi kanske inte göra oss alltför stora förväntningar eller ha alltför stora illusioner. Medlemsstaterna i EFTA är en mycket heterogen skara med skiftande näringsliv och starkt skiftande produktivitet.

EFTA är dessutom såsom sådan i själva verket en svag organisation. Det är ett svagt käril och alls ingen segerpokal. Det är skapat av föga hållbart material, och konstruktionen är långt ifrån tillfredsställande. Det har konstruerats som ett provisorium med tanke på att ingen

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

medlem skall behöva ge upp några av sina egna älsklingsidéer för att skapa större fasthet och sammanhållning mellan de deltagande staterna. Det kan kanske liknas vid ett tvångsäktenskap snarare än ett inklinationsparti — och det är absolut icke något som är baserat på ömsesidigt förtroende och på vilja till uppoffring. Har EFTA-staterna den rätta samhörighetskänslan, kan man med skäl fråga sig.

I dagens läge är det alldeles uppenbart att vissa av våra exporterande näringar kan få svårigheter genom den fortsatta utvecklingen av EEC till en gemensam marknad. Jag vill starkt trycka härpå. Att märka är att den uppbyggnad av den gemensamma yttre tullmuren, som äger rum den 1 juli, medför icke oväsentliga tullhöjningar i Västtyskland för svenska industriprodukter. För att ta ett enda exempel kan jag nämna att tullen på borr höjes från 6 till 9 procent. Vid samtal med svenska exportörer på Tyskland har jag fått det intrycket, att dessa hyser allvarliga bekymmer för framtiden. Handelsbanden mellan svenska exportörer och deras tyska kunder börjar redan att svikta på sina håll. På industrisidan måste man därför förutse ökade försäljningssvårigheter kombinerade med minskade möjligheter att få täckning för samtliga kostnader. En hel del av denna export, särskilt av förädlade industrivaror, kan med tiden bli så dåligt lönande, att den inte längre blir möjlig att fullfölja. Svårigheter kommer också att drabba vår jordbruksexport till de sex, vilket i sin tur medför komplikationer för vårt eget regleringssystem på jordbruksområdet.

Mot bakgrunden av detta perspektiv är det givetvis angeläget, att man nu utnyttjar de möjligheter, som EFTA erbjuder till ökad export och intensifierat handelsutbyte. Vi får göra det bästa möjliga av EFTA.

När EFTA-konventionen skrevs, skedde detta av nödvång relativt hastigt, och många besvärliga frågor sköts helt enkelt på framtiden. Flertalet hoppades väl, att EFTA aldrig skulle behöva existera under så lång tid att EFTA-kon-

ventionen skulle behöva anpassas efter de krav, som måste ställas på en handelsorganisation som skall stå på egna ben under åtskilliga år framåt. Jag skall här be att få ta upp ett par tekniska problem, som EFTA nu står inför och som kan vara av direkt och vital betydelse för våra industrier.

Det första problemet sammanhänger med att EFTA är ett frihandelsområde, inom vilket de olika medlemsstaterna bibehåller sina nationella tullsatser utåt, vilka sinsemellan är mycket olika. För att förhindra att varor från utanförstående länder smiter in genom det land, som har den lägsta tullsatsen, och därifrån får fritt inträda medelst EFTA-reglerna i andra länder med högre tullsatser, har man i EFTA de s.k. ursprungsreglerna. Enbart varor, som till hälften har framställts i EFTA eller som där undergått vissa angivna förädlingsprocesser, får åtnjuta tullfriheten i handeln. Skillnaderna i yttre tullsatser är emellertid så betydande, att ursprungsreglerna i vissa fall icke i längden kan kompensera för de olikheter i tullbehandling, som de olika nationella tullsatserna medger. Nere i södra Sverige, där vi ju ligger mycket nära Köpenhamn och Danmark, är vi särskilt medvetna om riskerna av att våra och de danska tullsatserna är så olika.

Dessa olikheter kommer att få särskild betydelse den dag vid övergångstidens slut — som enligt det i Genève antagna aktionsprogrammet blir år 1966, då de inbördes tullarna helt skall slopas — varvid man måste räkna med att EFTAländerna upphör med den s.k. tullrestitutionen. Får jag, herr talman, i korthet beskriva detta ur praktisk synpunkt.

För närvarande kan en tillverkare av plastartiklar i Sverige importera sin plastråvara från vilket land som helst i världen, därav tillverka en plastartikel och exportera den. Vid importen av råvaran erlägger han den svenska importtullen, vilken återbetalas jämlikt bestämmelserna om tullrestitution, då den färdiga plastartikeln exporteras. Tillverkaren av färdigvaran arbetar i detta fall utan att bli belastad av importtullar och

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

— å andra sidan — har den svenske tillverkaren av plastråvaran icke något tullskydd vid leveranser till honom. När tullrestitutionen försvinner, vilket är förutsett i EFTA-konventionen, blir i stället situationen följande, och det är här problemet uppstår. Den svenske tillverkaren av plastartiklar får betala tull på den importerade plastråvaran. En förutsättning för export av den färdiga artikeln till Danmark under tullfrihet blir att exportören icke erhållit tullrestitution. I Danmark däremot är det ingen tull på plastråvaran, och fabrikanten av plastartiklar kan alltså sälja sin vara till Sverige och där begära tullfrihet på sin färdigvara. Men den danske tillverkaren har då 10 procent lägre råvarukostnad än den svenske. Det är denna ojämnheter i konkurrensförutsättningarna inom samma stormarknad som väcker bekymmer. En svensk tillverkare kan bli utslagen i konkurrensen icke därför att han är ineffektivare tillverkare utan enbart därför att han arbetar under sämre konkurrensförutsättningar än sin kollega i t. ex. Danmark.

Jag ber också att få påpeka, att exempelvis delar för sammansättning av bilar kan införas tullfritt i Danmark och där sättas ihop på sådant sätt, att den färdiga bilen anses som en EFTA-produkt och därigenom kan komma in tullfritt i både England och Sverige. Dessa bestämmelser kringgår alltså möjligheterna att etablera en relativt enhetlig och solidarisk marknad.

Redan vid överläggningarna i Paris om ett frihandelsområde åren 1956—1958 och sedermera vid konstruktionen av EFTA, tilldrog sig detta problem en betydande uppmärksamhet. De åtgärder, som man kan vidtaga för att förhindra denna snedvridning av handeln, är flera. I första hand kan man ändra på reglerna om tullrestitution. Detta medför dock en orättvisa till nackdel för leverantörerna av råvaror och halvfabrikat och till fördel för exportörer av färdigvaror. För det andra kan man skärpa ursprungsreglerna, varigenom snedvridningen förhindras men å andra sidan

handelsutbytet med utomstående länder försvåras. För det tredje kan man på ka fördelen av att lägga produktionen inom ett EFTA-land i stället för ett ankänsliga områden överväga en harmonisering av tullsatserna i medlemsländerna på ett sådant sätt, att den tulltekniskt försvinner eller åtminstone utjämnas. Skulle inte för övrigt en sådan harmonisering kunna väsentligt stärka EFTA:s förhandlingsposition? En dylik harmonisering, om den inte går längre än till EEC:s yttre tullnivå, borde inte av EEC kunna betraktas som något slags stridsåtgärd, skulle jag tro.

Jag utgår ifrån, herr talman, att dessa tekniska problem kommer att utredas tillsammans med näringslivets organisationer, innan regeringen tar slutlig ställning till diskussionen om vilka åtgärder som erfordras för att stärka EFTA. Vi får emellertid vara vaksamma över att de regler som gäller för ett frihandelsområde inte tillämpas utan full klarhet om konsekvenserna.

I den förbryllande situation som vi otvivelaktigt befinner oss i måste vi söka ett slags rättesnöre för den linje vi skall följa inom EFTA. Det skulle säkerligen bäst överensstämma med svensk tradition att välja en linje som är rimlig, billig och rättvis ur samtliga medlemsstaters synpunkt.

Låt oss se på Österrike, vars halva export eller mera går till EEC. Hur skall detta land kunna räddas att fortfarande vara medlem i EFTA?

Se på Danmark; kan vi förvänta dansk solidaritet, om vi inte i gengäld på något sätt försöker hjälpa dem med deras jordbruksexport? I detta hänseende kan man hysa viss förståelse för regeringens intention att låta EFTA solidariskt ställa sig bakom Danmarks krav att på något sätt få en viss hjälp för att övervinna de svårigheter i EEC som detta land uppenbarligen råkat ut för — även om våra möjligheter att lämna sådan hjälp är begränsade. Å andra sidan inger otvivelaktigt redan vad jag skulle kalla för Kungälv's lösen å 20 miljoner om året, som vi betalar till danskt jord-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

bruk, betänkligheter. Att öka koncessionerna till Danmark på detta område bär emot på något sätt.

För vårt västra grannland Norges del behövs uppenbarligen vissa lättnader för fiskproduktionen. Hur skall vi ställa oss till det?

Till sist några ord om GATT. Vi står inför stora förhandlingar inom GATT i varje fall under 1964. Vid dessa förhandlingar — som går under namnet Kennedy-rundan — har ju amerikanerna till följd av de fullmakter Kennedy fått genom Trade Expansion Act större möjligheter än någonsin tidigare att reducera sina tullsatser gentemot yttrevärlden. Genom den s.k. Reuss Amendment gäller fullmakterna lyckligtvis inte bara EEC utan även EFTA-länderna. Men de tankar, som i dag finns, kan inte automatiskt förverkligas. En allmän tullsänkingsaktion i industriländerna blir säkerligen inte lätt att genomföra. Amerikanerna kräver eftergifter av EEC på jordbruksområdet, och detta blir säkerligen mycket svårt för EEC att acceptera. Å andra sidan kräver EEC:s industriförbund att Amerika skall ändra åtskilliga delar av de administrativa regler, som gör den amerikanska protektionismen allvarligare än vad som framgår av själva tulltaxan.

Det kan hända att vi måste räkna med att GATT-förhandlingarna om en allmän tullsänkning kan komma att misslyckas eller åtminstone att lämna sänre resultat än vi alla hade hoppats på. President de Gaulle har möjlighet att även här säga nej. Hur skall då EFTA förhålla sig i sina relationer till EEC?

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! I regeringsdeklarationen understryks kraftigt att den senaste utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan ytterligare ökat betydelsen av en expansionsfrämjande ekonomisk politik. Statsministern var upprepade gånger i debatten nyss inne på samma sak.

Vid generaldebatten i Nordiska rådet häromdagen yttrade statsministern bl. a.

följande: »Viktigast av allt är att vi försöker se till att den ekonomiska aktiviteten i våra länder inte stagnerar utan tvärtom intensifieras. Kan vi hålla uppe sysselsättningen och öka produktion och produktivitet i våra egna länder, kan vi gå till de nya förhandlingar som måste komma med ökade utsikter att få våra intressen tillgodosedda på ett tillfredsställande sätt. Vårt värde som exportmarknad för de andra länderna ökar och våra egna exportprodukter blir mera konkurrenskraftiga. Vi bygger på så sätt också upp vår förhandlingsposition.»

Man kan reservationslöst instämma i det uttalandet, men därefter måste man fråga sig: Har vi gjort nog, har vi gjort vad vi kan för att intensifiera den ekonomiska aktiviteten och öka produktionen? Den målsättning statsministern ville ställa upp måste väl i varje fall innebära att vi inte skall ge efter på de åtaganden som vi har gjort gentemot OECD och som ju innebär en 50-procentig produktionsökning under 60-talet eller med andra ord drygt 4 % per år. Man kan väl inte heller nöja sig med lägre siffror än långtidsutredningens så att säga normalprognos för de närmaste åren — 1960 till 1965 — dvs. en produktionsökning av 5 procent per år.

Vad har då i det här avseendet hänt hittills under 60-talet? Jo, efter en produktionsökning för 1960 om cirka 8 procent blir siffrorna sämre, för 1961 3 procent och för 1962 bara drygt 1 procent. Vad ökningen kan bli under innevarande år är svårt att gissa, men nationalbudgeten räknar med den rätt blygsamma siffran av 3 procent. Det krävs alltså en annan och högre ökningstakt framöver om man skall uppnå eller komma i närheten av det uppställda målet.

Vi har också all anledning att i dagens situation vara uppmärksamma på utvecklingen utomlands och då inte minst inom EEC-länderna. Jämför vi vårt land med dessa länder så ligger vi långt efter. Vi har under de senaste 10 åren uppnått en produktionsökning på ungefär 40 procent. Motsvarande tal för

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

EEC-gruppen är cirka 90 procent. Jag är väl medveten om att dessa siffror måste anföras och jämföras med försiktighet, men de säger ändå en hel del.

Skall vi, som statsministern sade, bygga upp vår förhandlingsposition genom att stärka vår produktion och konkurrenskraft, så måste väl vår ekonomiska utveckling i fortsättningen något så när gå i takt med den tänkbara motpartens och då fordras nya och kraftiga tag för stimulans. Vissa åtgärder har redan vidtagits — jag tänker på räntesänkningarna och frisläppandet av investeringsfonder — men detta räcker uppenbarligen inte. Vi måste gå vidare och då kommer väl skattesänkningar närmast i blickfånget.

Jag vill gärna instämma i och understrika vad herr Hagberg sade, nämligen att det största bekymret i dag och så vitt man kan bedöma också för framtiden är vårt höga kostnadsläge. I den mån detta beror på skatter eller andra offentliga pålagor har statsmakterna möjlighet att hjälpa upp förhållandena. I den mån däremot som kostnadsläget är en funktion av vårt efter västeuropeiska mått höga löneläge är statsmakternas inflytande begränsat. Jag hör i varje fall till dem som anser att statliga ingripanden i lönebildningen är av ondo. Arbetsmarknadens parter bör få fritt förhandla om och väga emellan vad som kan vara rimligt att kräva och möjligt att ge. Skall man kunna begära att denna avvägning sker med ansvar och omdöme måste emellertid regeringen ange tonen, klarlägga den ekonomiska situationen och dess möjligheter och ge offentlighet åt realistiska bedömningar och önskemål. Framför allt bör man avstå ifrån att plocka ut vissa politiskt lockande delar ur lönekomplexet för att lagstifta om dessa. Sådant minskar möjligheten att nå goda samlade resultat.

Vårt framtida inlemmande i ett samarbetande Västeuropa är självfallet inte bara en handelspolitisk fråga; bakom de ekonomiska övervägandena ligger alltid och måste alltid ligga de för oss aktuella säkerhetspolitiska bedömning-

arna. Jag menar därmed vårt lands totala insatser för att bevara vår integritet och hävda våra egna nationella intressen.

Vår säkerhet bestäms av flera faktorer. Den bestäms för det första av vårt försvar. Ett starkt försvar är en grundförutsättning för ett obundet handlande i marknadsfrågan liksom i andra sammanhang.

Vår säkerhet bestäms vidare av vår utrikespolitik. Denna skall ge uttryck för viljan att hålla oss utanför militära allianser för att ge möjlighet till neutralitet i konflikter. Vår utrikespolitik kan också i hög grad öka vår säkerhet genom att medverka till en minskning av motsättningarna och spänningarna i vår omvärld. Detta kan ske på flera sätt, ett är att förhindra en ytterligare ekonomisk splittring i Europa. Ekonomisk samverkan i allt större sammanhang är ett gott medel i arbetet på utjämning och avspänning.

Vår säkerhet bestäms slutligen också i hög grad av styrkan och allsidigheten i vårt näringsliv och av vår ekonomi över huvud taget. Den styrkan avgör vår förmåga att hålla god ekonomisk beredskap och därmed vår motståndskraft mot påtryckningar av ekonomisk eller annan art.

En stark och expansiv ekonomi är också en nödvändig grundval för både försvar och utrikespolitik. En stagnerande samhällsekonomi betyder allmänt sett minskad statsfinansiell rörlighet, konkurrensen blir hårdare emellan samhällets olika funktioner om det ekonomiska utrymmet. På sikt kan försvaret i ett sådant läge bara vidmakthållas vid samma styrka genom att det får en allt större andel av allt knappare resurser. Det blir då sämre tillgodosett, det visar all erfarenhet, och vår utrikespolitik blir svagare underbyggd.

En väl konsoliderad ekonomi med hög framstegstakt är alltså av väsentlig betydelse för vår nationella säkerhet. Den utveckling, som inom vårt land liksom inom alla industriländer tar sig uttryck i ständiga koncentrationer av tillverkningar och i utvidgningar och samman-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

slagningar av företag för att vinna bättre effekt i en hård konkurrens, kräver specialisering, vidare marknad och större samverkan. Numera är väl alla överens om — åtminstone alla talesmän för näringslivet — att ett deltagande i en gemensam västeuropeisk marknad om, eller rättare sagt *när* en sådan kommer till stånd, är ett livsvillkor för en gynnsam ekonomisk utveckling. Det skulle därför vara ytterst olyckligt för oss om vi skulle hamna utanför och tvingas stå isolerade och detta alltså inte bara från ekonomisk synpunkt utan också för vår säkerhet.

Jämsides med vår utrikespolitik, som genom alliansfrihet vill garantera självständighet och handlingsfrihet, måste vi därför driva en handelspolitik som söker samgående och integration över allt vidare fält. Det ligger något av en motsättning i detta. Den gör det angeläget att vi väl vårdar oss om de faktorer som är särskilt betydelsefulla för vårt självständiga handlande — ett starkt försvar och ett blomstrande näringsliv.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Av den redogörelse som här lämnats framgår dels en besvikelse över sammanbrottet i Bryssel, dels en tro att vi via EFTA skall i större sammanhang medelst förhandlingar kunna nå de ekonomiska betingelser som även vårt land strävar efter.

Man kan kanske uttala en förhoppning, såsom redan har gjorts av herr Herne-lius, att de goodwillresor, som såväl statsministern som utrikesministern nyligen gjort, på sitt sätt kommer att verka befrämjande för vårt land att handelspolitiskt närma oss gemenskapen. Det är väl bara att hoppas att en sådan PR-verksamhet på detta höga plan skall fortsätta även framdeles till gagn för vårt folk och näringsliv.

Det antydda tidsschemat i fråga om avvecklingen av tullarna inom EFTAländerna får väl sägas vara tillfredsställande. Även om dagsläget enligt den lämnade redogörelsen inte ter sig alltför hopplöst kan vi dock inte bortse från

de svårigheter som på vissa områden inom näringslivet gör sig påmint. Det är inte bara livsmedelsproduktionen som i det nya läget kommer att vidkännas svårigheter, utan även vår produktion av exempelvis textilier och skor kan i en situation med avvecklade tullar komma i ett prekärt läge.

Jag tror att det finns skäl att i den nya situationen påminna om nödvändigheten av en samordning på försäljningssidan också för de mindre företagen, en samordning där även samhället ger sin medverkan. Jämfört med andra länder, exempelvis Danmark, måste man tyvärr konstatera, att vi inom vissa branscher har all anledning att lära och även att handla därefter. Centerpartiet har såväl i motioner som på annat sätt tidigare framhållit nödvändigheten av en fastare samordning och organisation. Det finns anledning att i dag än en gång påminna om denna nödvändighet. Det är inte bara de stora exportindustrierna som skapar vårt lands välstånd, utan även de många små och medelstora företagen, och dessa kan i en framtid med en samordnad försäljningsorganisation på ett avgörande sätt bidra till ett bibehållande av och en fortsatt stegring av vårt välstånd.

Med Brysselförhandlingarnas sammanbrott har för vårt land, och kanske speciellt för Danmark, för jordbruket uppstått komplikationer. Att på nordisk basis på ett tillfredsställande sätt finna en lösning måste, som jag ser det, närmast betraktas som en utopi. I den dagsaktuella diskussionen förs från regeringen närstående kretsar ett tal som inte inger förtröstan, utan kanske mera av oro. Det skulle vara angeläget även för de människor som arbetar inom livsmedelsproduktionen att få höra mera av sådana tongångar som annars här förekommer om samverkan olika grupper emellan.

Vi har, som jag ser det, ingen anledning till självuppgivelse för att i alltför stor utsträckning bli ett offer på det altare, som kan kallas för »fädernas Europa». Vår neutralitetspolitik och på grund härav den associeringslinje vi valt i frå-

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

ga om den europeiska gemenskapen utgör ett starkt skäl för att i beredskapsavseende, sett från såväl konsumenternas som producenternas synpunkt, behålla ett livskraftigt jordbruk.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att påminna om att varken jordbrukspolitiken eller jordbrukets egna organisationer är inriktade på en höjning av totalproduktionen, som för närvarande motsvarar cirka 90 procent av livsmedelsbehovet. Utvecklingen i fråga om rationaliseringen inom jordbruket under de gångna årtiondena visar att i förhållande till andra näringsgrenar har jordbruket mycket väl hävdat sig. Ser man till lönsamhetsutvecklingen för de i jordbruket arbetande jämfört med andra yrkesutövare, och är man medveten om nödvändigheten av en god försvarsberedskap, så inger nuläget stora bekymmer.

Med dessa faktorer som bakgrund uttalar jag den förhoppningen, att vi i den nya situationen inte skall belasta det svenska jordbruket med någon ny bilateral överenskommelse av typen Kungälv. När Danmarks svårigheter i vad gäller jordbruket kommer upp till förnyade diskussioner i EFTA, är det att hoppas att den svenske samordningsministern — i det här fallet statsrådet Lange — kommer ihåg att vi har ett svenskt jordbruk som har sina problem — problem inte bara av materiell, utan även av mänsklig karaktär.

Med detta, herr talman, har jag inte på något vis velat antyda att vårt land i fråga om jordbruket skulle ställa sig utanför ett EFTA-samarbete. Det finns betydande skäl för ett fortsatt samarbete och ett gemensamt uppträdande från EFTA-ländernas sida i de jordbrukspolitiska frågorna. Syftet bör vara dels att få en samordning och ett gemensamt uppträdande i fråga om de möjligheter som EEC-marknaden kan bjuda, dels att komma till rätta med de dumpingproblem som ständigt gör sig gällande i den internationella handeln med livsmedel. Enligt min mening är det därvid naturligt och riktigt att de olika ländernas synpunkter tillgodoses i EFTA-solidari-

tetens anda i den utsträckning som de förtjänar, med hänsynstagande till respektive länders olika intressen. Detta sammanfaller ju också med den rekommendation som Nordiska rådet beslutade om för en tid sedan.

Möjligheten exempelvis för Danmark att på den svenska marknaden finna avsättning för sitt överskott måste bedömas som i det närmaste obefintlig. Denna uppfattning framfördes även vid Nordiska rådets session i Oslo av statsministern, och den har även understrukits i den regeringsdeklaration som har lämnats här i dag. I fråga om de danska svårigheterna yttrade statsministern vid sessionen i Oslo följande: »Såsom den danske utrikesministern nyligen framhållit i folketinget måste möjligheterna att i de nordiska länderna uppnå sådana försäljningsvillkor för danska lantbruksvaror, att detta kan uppväga vad Danmark riskerar att förlora hos De sex, bedömas som synnerligen begränsade.» Denna uppfattning underströks även av handelsminister Lange.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag uttala min tillfredsställelse med de insatser, som handelsministern gjort i förhandlingarna rörande vårt lands deltagande i en ekonomisk europeisk gemenskap. Vi får väl tro att det avbrott i förhandlingarna som av kända anledningar har uppstått skall vara temporärt och att man inom EFTA i nuläget skall finna vägar som underlättar de tillfälliga svårigheterna. Riktningvisaren i EFTA-arbetet bör vara att förbereda nya förhandlingar, som om möjligt skall leda fram till det vi alla hoppas på: en handelspolitisk gemenskap i Europa.

Låt mig i övrigt än en gång understryka nödvändigheten av att såväl samhället som enskilda företagare vidtar nödvändiga åtgärder för att möta den omställningsprocess, som måste komma i och med att tullmurarna avskaffas.

Herr BOHEMAN (fp):

Herr talman! Det är väl egentligen ingen som har väntat, att denna av herr Hernelius så ivrigt efterlängtrade debatt

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

skulle komma att bjuda på några större sensationer. Den regeringsförklaring som vi här har hört och läst innehåller ju heller egentligen ingenting annat än vad var och en kunde vänta sig — den innehåller såvitt jag kan förstå ingenting, om vilket det i denna församling råder några delade meningar.

Det är väl inte heller möjligt att vänta sig att en regeringsförklaring i de här frågorna i nuvarande läge skulle innebära ett klart och konkret handlingsprogram. För ögonblicket vet ingen av de ledande statsmännen i Europa riktigt hur de skall lägga upp sitt handlande i fråga om de ekonomiska förhandlingarna — Kennedy vet det inte, Macmillan vet det inte, Fanfani vet det inte, Spaak i Belgien vet det inte och Luns i Holland vet det inte heller. Då kan man väl inte begära att den svenska regeringen skall ha ett klart utformat program!

Debatten efter misslyckandet i Bryssel är täckt av en rökslöja av allmänna uttalanden om att man inte skall ge upp ansträngningarna, att man inte får förtvivla, att man inte skall vara för pessimistisk, att förhandlingarna så småningom kommer att återupptas och att vi kommer att gå fram mot den integration i ekonomiskt hänseende i Europa, som så ivrigt eftersträvas av majoriteten av de västeuropeiska folken.

Såvitt jag förstår gäller det att på en gång vara inte alltför pessimistisk och samtidigt realistisk i den situation som inträtt. I detta avseende skulle jag vilja anknyta till det anförande, som statsministern senast höll i formen av en replik, där han — frigjord från ett ganska tråkigt manuskript — gjorde en förklaring om den dynamiska ekonomiska politik som han eftersträvat och som Sverige borde arbeta för. Den förklaringen blev efter vad jag kan finna höjdpunkten i denna debatt. Jag tror inte att man kan annat än instämma i de uttalanden som den svenska regeringschefen därvidlag gjorde.

Vad som kan vända det beklagliga misslyckandet i Bryssel till något av en tragedi vore om det skulle medföra en återgång till mer utpräglad nationalism

i Europa, till en återvändande protektionism. Den utvecklingen skulle i så fall förmodligen komma att återspeglas på andra sidan av Atlanten. Misslyckandet i Bryssel inträffade nämligen vid en tidpunkt då samtidigt den allmänna konjunkturutvecklingen visade en mera blandad bild, en mer osäker utveckling, en viss överproduktion och — såsom förut framhållits i denna debatt — en förvandling från säljarens till köparens marknad. Det är helt naturligt lättare att åstadkomma integration och samarbete under ett skede då konjunkturen är i starkt stigande, då är allting lättare, än i ett skede av mera hårdnande ekonomiskt klimat.

Jag tror därför inte att man skall hysa alltför stora förhoppningar på att det skede, som vi nu har inträtt i, kommer att medföra större framsteg för strävandena till europeisk integration under de närmaste åren. Det verkligt gynnsamma psykologiska ögonblicket för stora framsteg i det hänseendet har beklagligtvis, såvitt jag kan förstå, åtminstone temporärt försvunnit. General de Gaulle fullföljde sitt syfte att omtetgera den överenskommelse, på vilken majoriteten av Europas folk hoppades, i ett ögonblick då hans ingripande hade den största effekten.

Vad man kan befara är naturligtvis att själva dynamiken inom EEC har försvagats, något som även för oss innebär en stor nackdel. Det som gjort att vi trots en begynnande diskriminering kunnat öka vår export till EEC har nämligen, såsom statsministern betonade, framför allt varit den starkt ökade expansionen inom EEC, den ökade köpkraften. Det förefaller inte uteslutet att de ytterst delade meningar om den framtida politiken, som nu finns inom EEC, visserligen ingalunda kommer att leda till någon upplösning av EEC men kommer att försvaga själva dynamiken i framstegstakten även inom detta område, något som också för oss kommer att vara en nackdel.

Inte heller tror jag att vi under nuvarande förhållanden skall fästa alltför stora förhoppningar vid möjligheterna

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

att, alla våra strävanden till trots, vinna stora fördelar genom stärkandet av EFTA. Vi får inte glömma att huvudmakten inom EFTA, Storbritannien, för närvarande brottas med mycket svåra ekonomiska problem. Kanske är det signifikativt att just i dessa dagar förs en debatt i England om pundets ställning och en eventuell devalvering. Pundförsäljningarna på de internationella marknaderna har också just nu stor omfattning. Skulle pundet devalveras — något som vore ytterst beklagligt — måste det komma att innebära en stöt mot hela den monetära konstruktion man under sista tiden nått fram till i världen.

Den *Trade agreement act*, som godkänts av den amerikanska kongressen och som ger presidenten Kennedy större möjligheter att främja en friare handel, var väl egentligen avsedd för en situation där Storbritannien och kanske övriga EFTA-länder gjort gemensam sak med EEC. De stora tullsänkningarna hade kunnat komma till stånd först om USA såsom motpart haft ett ekonomiskt integrerat Västeuropa.

Jag har sagt allt detta bara för att understryka, att jag inte tror att det är någon period av kort varaktighet som vi kommit in i till följd av det franska vetot i Bryssel. Tyvärr måste vi nog ställa in oss på en rätt lång period då vi har att motse en splittring i handelspolitiskt hänseende inom Västeuropa. Perspektivet är ingalunda angenämt, men i själva verket får vi kanske trösta oss med att vi undsluppit den värsta av de möjligheter vid stod inför under den långa debatten i Sverige och annorstädes om de neutrala staternas associering med EEC — vi har undgått den nästan mardrömsliknande situation, som skulle uppkommit, därest våra nordiska grannar hade blivit medlemmar av EEC, medan vi kommit att helt och hållet stå utanför.

Dessutom måste man väl också säga att det svenska näringslivet trots allt är bättre rustat än de flesta andra länders för att motstå påfrestningarna under en tid då det åtminstone inträtt ett tempo-
rärt uppehåll i integrationssträvandena

och i den frigörelse av handeln som vi alla åstadundar. Visserligen är det svenska kostnadsläget högt, men detta motverkas i inte ringa grad av den höga produktiviteten inom vårt näringsliv, hos de svenska arbetarna och alla andra som där verkar. Vår arbetsmarknad präglas av omdöme, koncilians och måttfullhet hos båda parter. Vi har en fackföreningsrörelse som förstått rationaliseringens betydelse och som inte motsätter sig de åtgärder, vilka måste vidtagas för att på den vägen öka företagens lönsamhet, en insikt som man saknar motsvarighet till i ett stort antal av de främsta industriländerna.

Det är emellertid också klart att det skede, som vi nu har kommit in i och som jag för min del inte tror kommer att bli särskilt kortvarigt, kräver ökade insatser från oss alla för att vi skall kunna bibehålla vår konkurrenskraft på världsmarknaden. Regeringen har självfallet stora möjligheter att kunna bidra med åtgärder i sådant syfte. Jag är ganska övertygad om att regeringen kommer att finna att den så småningom är tvungen att vidtaga ytterligare åtgärder för att befordra denna konkurrenskraft, särskilt med hänsyn till vissa för industrien i nuvarande läge betungande pålagor, som inte har något egentligt berättigande i den situation vi nu står inför. Jag tänker på en sådan sak som exempelvis energiskatten.

Denna debatt är ju en ren handelspolitisk debatt och skall inte beröra politiska förhållanden, men nu hänger ju ekonomi och politik mycket nära samman. Det kanske mest beklagliga i fråga om det misslyckande, som ägde rum i Bryssel, är väl att det också i hög grad har ökat molnbildningen på den internationella himmeln allmänt taget.

Efter Kuba-incidenten steg förhoppningarna om en ny era i förhållandet mellan öst och väst. Förhoppningarna har emellertid i hög grad förflyktigats, och jag tror att misslyckandet i Bryssel i inte ringa mån har gjort att de förväntningar, som vi kanske litet var hys-
te om en avlösning av det kalla kriget mot bättre förhållanden, har dämpats.

Ang. utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, m. m.

Den splittring inom Väst Europa, för vilken Brysselmisslyckandet är ett uttryck, och de konsekvenser detta har även på det försvarspolitiska området har enligt mitt förmenande också bidragit till att man från den andra sidan visat sig betydligt mindre konciliant än som förut kunde tänkas. Jag tror att det föreligger ett visst samband mellan misslyckandet i Bryssel och de alltför brustna förhoppningarna vid avrustningskonferensen i Genève om att nå en överenskommelse om stopp för kärnvapenprov. Splittring i den västra hemisfären ökar den andra sidans möjligheter att utnyttja situationen för egna syften.

Herr talman! Det är ingen panikstämning. Det är ingen brist på förtroende för att det svenska näringslivet i samarbete med statsmakterna skall kunna rida ut den situation som vi står inför. Men jag tror att vi har all anledning att se realistiskt på detta och inte tro att man med fromma förhoppningar och fromma uttalanden snart skall kunna nå målet i frågor, som ännu för en relativt kort tid sedan föreföll mogna för lösning, en lösning som skulle ha fört utvecklingen inom den västeuropeiska intressegemenskapen ett stort steg framåt. Det stora steget kommer att låta vänta på sig.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! I det meddelande som statsministern i dag har lämnat kammaren uttalar det bl. a., att jordbruksfrågorna anknutits i första hand till Danmarks särskilda läge och att det skulle vara orealistiskt att tro, att EFTA-länderna skulle kunna ersätta den marknad som Danmark riskerar att förlora. Det sägs också att EFTA-länderna samtyckt till att undersöka vad som rimligen kan göras för att underlätta för Danmark att lösa sina jordbruksproblem.

I anslutning till det skulle jag vilja framhålla, att det synes mig angeläget att EFTA-länderna gemensamt försöker att placera så stor del som möjligt av

sina livsmedelsöverskott i det inom FAO nu påbörjade programmet »Development through food». De belopp, som hittills ställts till förfogande för detta program, är ju alltför små för de väldiga behov som föreligger, men det borde kunna vara möjligt — om EFTA-länderna gemensamt gör en ansträngning — att få beloppen höjda så småningom och därigenom i någon mån lätta de svårigheter, som Danmark och även vårt eget land kan stå inför, då det gäller att finna avsättning för ett livsmedelsöverskott.

Vi vet ju alla att svälten är svår i världen som helhet. Man säger ju, att två miljarder människor inte har tillräckligt att äta. Därför borde det vara angeläget att vi allesammans — alla länder — söker göra vad vi kan för att avhjälpa den svåra bristsituation som föreligger.

Under Nordiska rådets sammanträde hade jag tillfälle att framhålla samma synpunkter, då närmast att det vore angeläget att Nordens länder sökte att gemensamt vidga ramen för avsättning av överskott inom »Development through food»-programmet. Jag hade också tillfälle att tala med danske utrikesministern om dessa problem, och han framhöll att enligt hans mening vore det riktigt att Nordens länder skulle göra en gemensam insats på detta fält.

Ännu bättre vore det naturligtvis om inte bara Nordens länder, utan alla EFTA-länderna gemensamt kunde samlas omkring en sådan ansträngning. Ett arbete i den riktningen skulle ju också ligga väl i linje med det som sägs i slutet på regeringsmeddelandet, nämligen att det program, som man skall arbeta efter inom EFTA, bl. a. omfattar hjälp åt utvecklingsländerna. Jag tycker att om man i detta program har med hjälp åt världens svältande folk skulle man också samtidigt underlätta för EFTA-länderna att driva ett framgångsrikt ekonomiskt samarbete.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. jäv för kommunala förtroendemän

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående anslag för en dyrortsundersökning m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, hänvisades propositionen, i vad den avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 61, om utvidgning av Gotska Sandöns nationalpark.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 66, angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet; och

nr 67, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 71, angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 73, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall, m. m.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående återbetalning till statsverket av de till riksbanksfonden, avbetalningslånefon-

dens delfond, anvisade medlen, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 591 och 592 till statsutskottet samt motionerna nr 593—595 till behandling av lagutskott.

Vid föredragning av motionen nr 596 hänvisades densamma, i vad den avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Ang. jäv för kommunala förtroendemän

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner angående jäv för kommunala förtroendemän.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 265 i första kammaren av herr *Arvidson* och herr *Per Petersson* samt nr 317 i andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning av de för kommunala förtroendemän gällande jävsbestämmelserna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 265 och II: 317 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson, Isacson, Magnusson* i Tumhult och *Braconier*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning av de för kommunala förtroendemän gällande jävsbestämmelserna.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Efter de många kloka och sakunniga uttalanden som förekommit i dagens stora handelspolitiska debatt har vi nu att övergå till de mera

vanliga ärendena på dagens föredragningslista.

I nu föreliggande utlåtande från konstitutionsutskottet behandlas två likalydande motioner, väckta den ena i denna kammare av herr Arvidson och herr Per Petersson och den andra i andra kammaren av herr Hedin m. fl. I dessa motioner är yrkandet och förslaget, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning av de för kommunala förtroendemän gällande jävsbestämmelserna. Detta yrkande är det samma som förekom i en liknande motion vid förra årets riksdag. Motiveringen till de nu behandlade motionerna är något annorlunda än tidigare. Högerens ledamöter i utskottet har även denna gång reserverat sig för bifall till motionerna, då vi tycker att en viss oklarhet råder om gällande jävsbestämmelser och att frågan borde utredas om det inte vore lämpligt och befogat med en ändring av gällande jävsregler för kommunala förtroendemän.

När nu denna fråga har behandlats tidigare, kunde det kanske räcka till med att bara hänvisa till den behandling som förekom för ett år sedan. Att finna några nya synpunkter är säkert, som vanligt i en sådan här återkommande fråga, inte så lätt. Men frågan om vilka jävsbestämmelser som skall gälla för kommunala förtroendemän är enligt vår mening ingen liten och obetydlig fråga, utan en stor och betydelsefull sådan. Därför kan det vara berättigat med några ord även vid detta tillfälle.

Det finns ingen anledning att på något sätt försöka göra gällande från något håll, att bakom dessa motioner och vår reservation skulle ligga något försök att misstänkliggöra det kommunala arbetet och de kommunala förtroendemännen. Det är alldeles onödigt att stryka under att såväl motionärerna som reservanterna känner i största allmänhet stor uppskattning av det arbete som många, många förtroendemän utfört och utför till sin hemkommuns bästa. Om här förekommer en del missförhållanden på grund av olämpligt utformade jävsregler är att märka att det inte är de kom-

Ang. jäv för kommunala förtroendemän
munala förtroendemännen, som själva utformat och beslutat om de rättsregler som skall tillämpas i det kommunala arbetet.

Skillnaden i sak mellan uppfattningarna i denna fråga är inte så stor. Utskottets majoritet framhåller och åberopar även i år, att det ur allmän synpunkt kan vara önskvärt att ledamot i kommunal nämnd eller styrelse i tveksamma fall avhåller sig från att delta i behandlingen av ärende, där han kan tänkas sätta eget eller annans intresse framför kommunens; om så skedde skulle detta utåt stärka förtroendet för den kommunala förvaltningen.

Således hyser vi gemensamt den uppfattningen, att om jävsförhållanden råder skall jävsbestämmelserna tillämpas. Jag har vid många tillfällen också i andra sammanhang fattat konstitutionsutskottets ställningstagande på det sättet. Men det är något av stora förhoppningar och även av önsketänkande i det majoritetens uttalande, som jag sålunda här åberopar. När, som det så många gånger förekommer, en viljestark och inflytelserik ledamot har ett personligt intresse och samtidigt en formell rätt att vara med och besluta, har förhoppningarna om, att en sådan ledamot frivilligt skulle avstå från sin formella rätt inte så stor kontakt med verkligheten.

Även om uppfattningarna i sak är rätt lika om hur det borde vara, vill utskottets majoritet i motsats till reservanterna inte heller i år vara med om en utredning, som kunde leda till andra bestämmelser på detta område. Alla är vi så väl medvetna om, vilket vi också sade förra året, att kommunerna har fått sig förelagt och villigt åtagit sig att svara för stora och betydelsefulla samhällsfunktioner. Denna gång är det i motionerna utsagt, att kommunerna alltmera har fått karaktären inte av myndighetsutövning utan av ekonomisk förvaltning. När det tidigare har gjorts gällande, att det bara är litet mer än tio år sedan kommunallagen var föremål för utredning och även tio år sedan beslut fattades om nu gällande kommunallag, finns det anledning att framhålla, att hade man den gången kun-

Ang. jäv för kommunala förtroendemän

nat överblicka och klart kunnat inse, vilken omfattning den kommunala verksamheten skulle få, hade det kanske i dag varit andra jävsregler gällande.

Att frågan om mera fulländade jävsregler har aktualiserats beror även på, att vad som omöjligen den gången för tio år sedan kunde överblickas var det faktum, att det så allmänt i kommunerna för mycket stora ekonomiska värden skulle uppstå förvaltningsformer, där inte bestämmelserna om ämbetsansvar kunde tillämpas. Jag tänker på allt som sker i bolags- och styrelseform.

I många olika sammanhang hävdas mycket bestämt och med stor kraft, att ärenden skall handläggas objektivt med rättrådighet och oväld. Konstitutionsutskottet har också helt naturligt ställt sig bakom en sådan uppfattning. Att sådana högstående rättsregler tillämpas tror jag har en avgörande betydelse för att allmänheten skall ha ett gott förtroende för såväl våra domstolsinstanser som våra administrativa myndigheter. Det är, tycker vi, ett allmänt intresse, det skulle vara en stor tillgång för den kommunala verksamheten och det skulle stärka själva grundvalen för den kommunala självstyrelsen, om liknande rättsregler i allmänhet vore på ett praktiskt sätt gällande och tillämpade i kommunalt arbete såväl som i annat samhällsarbete.

Även om vårt yrkande inte heller i år vinner bifall, är detta ärende säkert en fråga som återkommer. I längden torde det vara svårt att inte samma rättsregler då så är möjligt skall gälla på olika avsnitt av samhällsarbetet.

Vi har i år funnit anledning att i reservationen framhålla, att en ledamot med starka intressen för ett ärendes utgång icke bör få delta i ärendets behandling. Man får här inte bara tänka på vad som ger en personlig vinning. Här kan finnas mycket starka personliga intressen, även om det personliga intresset inte ger någon direkt personlig ekonomisk vinning.

Missbruk av en förtroendeställning i eget intresse bör enligt vår uppfattning hindras. Många vackra ord har vid många tillfällen i riksdagen sagts om

kommunal självstyrelse. Vår uppfattning är att de värden som ligger i detta uttryck säkert skulle främjas av ett bifall till vårt utredningsyrkande, så att det på ett bättre sätt — som jag redan har antytt — bleve klarlagt om det inte i dagens samhälle skulle vara av värde att man finge mera fulländade och klarare linjer vad beträffar jävsbestämmelserna i det kommunala arbetet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag skall inte yttra mig i själva sakfrågan i detta utlåtande, utan jag har begärt ordet för att i anknytning till ärendet få säga några ord om hur formaliteterna är och bör vara här i kammaren.

Jag råkade vara närvarande i fredags vid bordläggningssammanträdet här i kammaren och konstaterade då, att två utlåtanden från konstitutionsutskottet, nr 2 och 3, samt ett memorial från samma utskott och ett utlåtande från andra lagutskottet, nr 9, bordlades här i korrekturen. De kunde alltså inte delas ut till kammarens ledamöter. Jag drar därav slutsatsen, att i varje fall flertalet av kammarens ledamöter knappast förrän i går morse fick tag i dem, men de satt naturligtvis fullt sysselsatta i utskottet hela dagen.

Detta är inte bra. Det är ju så, att vi har vissa formaliteter här i huset med bordläggning för att undvika att kammarens behandling av ärendena blir en formalitet. Om nu utskotten tar god tid på sig för att behandla vissa ärenden, tycker man att kamrarna åtminstone borde få rimlig tid för samma syfte.

I ett av konstitutionsutskottets ärenden här — det var det som gäller radion — förelåg en skrivelse från radiochefen från slutet av november förra året, och utskottet har alltså haft god tid på sig. Det kan då förefalla lite onödigt att det blir så brått på slutet, att en normal bordläggning inte hinner ske.

Herr talman! Jag är inte ute efter någon syndabock att ställa till svars, utan

jag har bara velat påpeka denna tendens för att ovanan inte skall sprida sig. För övrigt hoppas jag att författningsutredningen på denna punkt kommer att föreslå så entydiga regler, att sådana här små ovanor inte skall bli möjliga i fortsättningen.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Jävsbestämmelserna blev ju väsentligen utvidgade, när man antog nya lagar för den kommunala förvaltningen — så blev det i kommunalagarna, så blev det också i lagen beträffande landsting. Utvidgningen innebär på sitt sätt en kraftig begränsning när det gäller rätten för ledamöterna att vara med och fatta beslut.

Här har sedan väckts motioner om att man skulle vidga jävsbestämmelserna ytterligare. Utvidgningen skulle bl. a. innebära, att de som är ledamöter i kommunala bolag och stiftelser skulle vid behandlingen av sådana ärenden i fullmäktige inte få delta i besluten, därför att då skulle föreligga jäv. Efter vad jag tror skulle en sådan utvidgning av jävsbestämmelserna skapa betydligt ökade svårigheter för de kommunala förvaltningarna att kunna arbeta.

För mig förefaller motionerna rätt mycket vara ett teoretiskt resonemang. Man kan också få den uppfattningen, trots herr Sveningssons påstående, att bakom det hela ligger ett misstroende gentemot de kommunala förtroendemännen — man tror att de ofta spekulerar och kanske också deltar i handläggningen för att försöka göra sig en personlig vinning. Jag tror att det är en fullkomlig felbedömning när herr Sveningsson säger, att det finns anledning anta att det går till på det sättet i våra kommunala förvaltningar.

Jag kanske också kan säga, att vi utöver lagbestämmelserna när det gäller kommunalförvaltningarna har en stor och omfattande övervakning. Det finns knappast något som väcker så stort intresse i en ort som de kommunala förvaltningarnas sätt att arbeta. Det arbetet uppmärksammas av allmänheten och

Ang. jäv för kommunala förtroendemännen pressen, och skulle någon utnyttja sin ställning eller sitt mandat otillbörligt, är det ingen tvekan om att det genast slås larm.

Nu var denna fråga föremål för behandling i fjol. Då hade utskottet också gjort en ingående undersökning beträffande rättspraxis, och det visade sig att utvecklingen inte gått i den riktningen, att man skulle behöva vidta åtgärder för en ytterligare utvidgning av jävsbestämmelserna. Sedan har vi fått ännu ett år på oss, men inte heller under denna tid har det inträffat något som motiverar att man gör den utredning som här föreslagits.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som utskottets talesman, herr Pettersson, här säger, att jävsbestämmelserna utökades för tio år sedan, när den nuvarande kommunallagen tillkom. Men det är ju ändå så, att kommunala förtroendemän är jäviga endast då det gäller rent personliga ekonomiska intressen eller liknande intressen som rör nära anhöriga till dem, och det tycker vi inom högerpartiet inte är tillräckligt.

Jag vill bestrida herr Petterssons uttalande, att det här skulle gälla bara ett teoretiskt resonemang och att bakom vårt ställningstagande i alla fall skulle ligga ett försök att misstänkliggöra de kommunala förtroendemännen och det kommunala arbetet. Vår avsikt är att genom ändrade jävsregler skapa ett ännu större förtroende för det kommunala arbetet.

Det torde väl vara klart, att här kan förekomma och säkert också förekommer många fall, där det inte är som det borde vara. Det är nu klarlagt — för att ta ett exempel — att en förtroendeman, som samtidigt är verkställande direktör i ett aktiebolag, kan som kommunal förtroendeman förhandla i ärenden som gäller det aktiebolag där han är direktör. Det är väl inte rätt och riktigt att det skall vara på det sättet.

Om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

Man kan också, såsom vi har sagt, på goda grunder antaga, att det grannlagenshetsjäva, som utredningen och riksdagen hade förhoppningar om för tio år sedan och som utskottsmajoriteten alltså har förhoppningar om, inte tillämpas i tillräcklig omfattning.

Jag vet inte om det är tillåtet att citera några rader i ett utskottsutlåtande som är justerat men som ännu inte är behandlat i riksdagen. Det gäller ett enhälligt utlåtande från ett sammansatt utskott, som justerades i går, som har refererats i dagens tidningar och som småningom kommer upp till behandling här i kammaren. Det heter där, att det är för utskottet självklart, att vår allmänna rättsordning »bör tillförsäkra den enskilde medborgaren effektivt rättskydd även på det kommunala fältet». Det måste enligt min mening vara mycket svårt att tillförsäkra den enskilde medborgaren effektivt rättsskydd, om man inte vill vara med om ändrade jävsregler i det kommunala arbetet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition var med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 24.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 97 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt nr 114 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådant förslag snarast, att kyrkofullmäktigeinstitutionen komme att slopas och dess uppgifter överföras till stads- och kommunalfullmäktige.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner I: 97 och II: 114 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag ber att få erinra om att motionärerna har yrkat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådant förslag snarast, att kyrkofullmäktigeinstitutionen komme att slopas och dess uppgifter överföras till stads- och kommunalfullmäktige. Så är yrkandets ordaly-

Om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

delse, och jag tycker att det verkar, som om konstitutionsutskottet har antingen misstolkat eller också till äventyrs vantolkat motionernas argumenterande och även det yrkande jag nyss läste upp. Utskottet knyter nämligen mycket starkt an till den nya församlingsstyrelselagen och till det faktum att utredningen kyrka—stat pågår.

Det som jag först nämnde, nämligen församlingsstyrelselagen, har inte mycket med vårt motionsförslag att göra och knappast heller med utredningen kyrka—stat. Utgångspunkten för denna utredning är nämligen att den borgerliga och kyrkliga kommunen alltfjämt skall verka var för sig, och det är inte till någonting sådant vår motion syftar. I motionen föreslås ju, att kyrkofullmäktigeinstitutionen skall slopas och dess uppgifter övertas av stadsfullmäktige och i förekommande fall av kommunalfullmäktige.

Den politiska meningsriktning jag tillhör anser att full religionsfrihet bör existera och att kyrkan således skiljes från staten. Men så länge detta inte har skett, bör det falla på de borgerliga kommunerna att inom sina områden svara för de kyrkliga angelägenheterna. Rent praktiskt tycker vi att den saken skulle vara lätt att ordna. Den borgerliga kommunen kan lika gärna ha en kyrkostyrelse eller kyrkonämnd inom ramen för sin organisation som låt mig säga en museistyrelse. Som det nu är handhas — som vi vet — de kyrkliga angelägenheterna i realiteten av en mycket strängt begränsad krets och behandlas utan samband med övriga frågor och problem inom den borgerliga kommunen — många gånger tyvärr också utan något som helst hänsynstagande till dessa mera allmänna problem inom kommunens verksamhetsområde.

Vi har i motionerna framhållit det enligt vår mening odemokratiska och praktiskt otympliga i en sådan anordning. I det kommunala arbetet kan man ju ofta stöta på detta mycket besvärliga problem. Det heter t. ex. att den kyrkliga och den borgerliga kommunen skall »samråda i fråga om skatteuttagets stor-

lek». Ja, det är vackra ord, men samrådet består vanligen i att den borgerliga kommunen måste, innan skattesatsen och budgeten fastställs, efterhöra hos de kyrkliga myndigheterna hur stor skatt kyrkan för sin del har beslutat att ta ut, och sedan får den borgerliga kommunen rätta och packa sig efter vad dessa myndigheter har beslutat.

Jag har varit med om sådana saker vid åtskilliga tillfällen, och jag hävdar att detta inte är fråga om något samråd, utan om ett kyrkligt diktat över den borgerliga kommunens styrelse. Inte minst detta har inspirerat till de motioner vi nu har väckt.

Även om ett verkligt samråd emellertid skulle förekomma — och jag vill inte bestrida att det naturligtvis förekommer i en hel del fall — måste det konstateras, att det enda riktiga vore att en och samma primärkommun fick suveränitet över alla dessa frågor, som så intimt hänger samman med varandra. Det krävs en totalöverblick över kommunens hela område och ett handlande på grundval av en sådan bedömning av hela verksamhetsfältets behov. Men som det nu är faller en betydande del utanför den kommunala styrelsens insyn och självfallet därmed också utanför dess handlande.

Det vore naturligtvis frestande att illustrera verkningarna av detta, men jag skall försöka att koncentrera anförandet och avstå därifrån. Jag begränsar mig nu bara till att ytterligare påpeka det parodiska, odemokratiska och i vissa fall smått löjeväckande i den valproceduren, som förekommer när kyrkofullmäktigeval äger rum.

I motionerna ges bl. a. exemplet att i Göteborg deltog 10 procent av de röstberättigade i förra årets kyrkofullmäktigeval och att i Malmö deltog 8 procent. Det är en parodi på val. Till detta kan fogas, att i exempelvis Göteborg fanns inte mindre än ett tjugotal valkretsar. Det fanns valkretsar där eventuellt deltagande partier hade fått kämpa om ett enda tillgängligt mandat, därest de funnit någon mening i att ställa upp. Det fanns alltså ett mandat att slåss om, i andra

Om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

valkretsar kunde det vara två eller tre mandat tillgängliga. Det är klart att inte ens ett mycket stort parti orkar med att i sådana fall hävda sig mot en kyrklig valkoalition, och för ett litet parti är matchen redan från början helt hopplös i mandatavseende.

Jag vill bara tillägga, att med vad jag nu har anfört har jag inte velat lufta några ståndpunkter i fråga om tro eller icke tro, d. v. s. i fråga om religiositet eller ateism. Var och en har att själv bilda sig en uppfattning i sådana frågor utan någon agitation här från min sida — det är ett helt annat spörsmål än det som tas upp i motionerna. Vad som efterlyses i dem är ett demokratiskt och ett praktiskt tillvägagångssätt, en ordning, som vi tror förr eller senare måste komma till stånd.

Herr talman! Med stöd av vad jag nu har anfört ber jag att få yrka bifall till motionerna 97 i denna kammare och 114 i andra kammaren.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hoppas att kammaren håller mig räkning för att jag kommer att vara lika kortfattad som utskottsutlåtandet.

Riksdagen har ju vid flerfaldiga tillfällen behandlat liknande motionsyrkanden. De har avslagits med samma motivering som anförts i det i dag föreliggande utlåtandet. Till den motivering som vi tidigare framlagt kan tilläggas, att så sent som för två år sedan behandlades den kyrkokommunala kompetensen. Man sade vid det tillfället också klart ifrån att man borde avvakta den utredning, som pågår om kyrka och stat. Den lag, som vi då beslöt, församlingsstyrelselagen, har ju trätt i kraft i år. Den har sålunda bara gällt i knappt två och en halv månader. Detta säger oss, att vi bör avvakta erfarenheterna av denna lag, förutom resultatet av den utredning som jag nyss nämnde.

Jag ber med dessa korta ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag är intresserad av att den förste ärade talaren litet närmare ville motivera ett par punkter i det anförande han höll. Han yttrade, att han var anhängare av kravet att skilja kyrka och stat åt, men samtidigt ville han att man skulle slå ihop kyrko- och kommunalfullmäktige. Här tycker jag att logiken inte riktigt klaffar.

Herr Adolfsson yttrade vidare, att det i lagen förutsätta samrådet bara blir en parodi därför att de kyrkliga representationerna i alla fall beslutar helt självständigt. För det första vill jag framhålla, att man hittills inte hunnit få någon större praxis på området, och för det andra vill jag påpeka, att den omständigheten att man har samråd med exempelvis herr Adolfsson inte nödvändigtvis betyder att man gör som han vill. Det var ju inte meningen att frångå vore sig de kyrkliga eller de borgerliga kommunerna något av deras beslutanderätt.

Herr Adolfsson berörde vidare deltagandet i kyrkofullmäktigevalen. Han tyckte att det låga deltagandet gjorde valen till en parodi. Jag vill framhålla, att ett lågt valdeltagande visserligen kan tyda på likgiltighet, men också på att man har kommit överens om en lista med namn, som man har förtroende för och som man tror kommer att klara sina uppgifter. Då blir röstdeltagandet inte lika högt som när stridens vågor svallar. Jag tycker att detta inte är mer parodi än när man ställer i ordning en enda lista och sedan kör i väg allt folket att rösta på den.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson ansåg sig finna någon motsägelse mellan den förklaring jag avgav beträffande full och total religionsfrihet och det förhållandet att jag ansåg att kyrkofullmäktiges angelägenheter kunde och borde handläggas av den borgerliga kommunen. Jag vill bara ha sagt att denna fråga naturligtvis inte kan ha samband med frågan om full religionsfrihet skall råda

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

eller inte, eftersom jag utgår ifrån att det förhållandet att den borgerliga kommunen handhade dessa angelägenheter inte skulle komma att innebära något intrång på vår relativa religionsfrihet.

Till herr Damström skulle jag vilja säga att det förhållandet att en församlingsstyrelselag så nyligen har stiftats och trätt i tillämpning inte har någon som helst betydelse beträffande den fråga som vi har rest i våra motioner. Detta var jag också särskilt angelägen att understryka i det anförande som jag nyss höll från talarstolen.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Till herr Adolfsson vill jag säga att det väl ändå innebär ett principiellt ställningstagande om man diskuterar frågan om kyrklig och kommunal kompetens och fattar ett principbeslut i ena eller andra riktningen. Sådana beslut har riksdagen mig veterligt aldrig fattat medan utredning pågått. Därför hänvisade jag också till den pågående utredningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 4, angående televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 248) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 295), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda anslagsäskande.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 248 och II: 295, till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Svensson* i Stenkyrka och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 248 och II: 295, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett förslagsanslag för budgetåret 1963/64 av 41 000 000 kronor till Ersättning till städerna för mistad tolag.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Tolagsersättningen infördes redan på 1600-talet, och sedan har man haft en hel del bekymmer med att försöka avskaffa den, men den har segt hållit sig kvar och finns fortfarande i våra dagar, fastän man kan finna ringa motivering för den. Det är många år se-

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

dan vi började motionera om att man skulle ta itu med denna fråga, men fortfarande har vi kvar denna besynnerliga tolagersättning.

Jag skall inte gå så mycket tillbaka i historien men vill nämna att vi år 1857 hade en tolagsreglering, varvid Konungen fick rätt att tilldela nya stapelstäder tolagsrätt. 30 städer hade redan den rätten, sedan tillkom ytterligare 9. Emellertid är det av någon besynnerlig anledning nu inte 39 utan 37 städer som har tolagersättning. Man kan också erinra om att det f. n. är 50 städer, som har stapelstadsrätt, och samtliga dessa har tullhusbyggnadsskyldighet, men ändå är det endast 37 av dem som har tolagersättning. Därför kan man ifrågasätta om det finns något samband mellan dessa saker. Vi har dessutom fyra inlandsstäder som utrustats med fullständig förtullningsrätt och tullhusbyggnadsskyldighet men som icke har tilldelats tolagersättning.

Denna fråga har nu behandlats igen av utredningen om städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten. Ur utredningen citerar jag följande:

»Då tolagersättningen kan ändras genom beslut av konung och riksdag, torde det sakna reell betydelse, huruvida tolagersättningen är att uppfatta som en avlösning av tolagen eller om reformen får anses ha inneburit allenast ändrade grunder för tolagens beräkning.»

Man kan alltså inte säga att det egentligen ligger någon ersättning i detta. Vidare anför utredningen: »Vid sidan av RF § 114 har, såsom den föregående framställningen utvisar, hävdats ett skydd av kontraktsnatur, som enligt allmänna civilrättsliga regler grundade sig på någon form av ömsesidig uppgörelse mellan staten och städerna. En sådan uppgörelse skulle sedermera icke kunna rubbas utan städernas medgivande. Denna åsikt har icke vunnit stöd under tolagsfrågans behandling i riksdagen. Ej heller den argumentering, som i tolagen och tolagersättningen på annan grund velat finna en rättighet för städerna i

egenskap av privata rättssubjekt, torde kunna anses bärande.»

Utredningen underkänner alltså resonemanget att städerna skulle kunna påfordra ersättning.

Vi har vidare anført att denna fråga kan vara aktuell med anledning av den debatt vi hade tidigare om tullarnas försvinnande. Tolagserättningen har ju samband med tullarnas storlek. Utredningen säger: »Om tullarna nedsätts eller upphävas, medför detta, att tolagserättningen nedgår eller helt upphör.» Om vi alltså har avskaffat våra tullar 1966, skulle dessa städer då helt bli utan tolagersättning.

Detta är alltså bara en erinran om att denna anordning knappast kan anses försvarbar i vår tid. Man borde gå radikalt fram och avskaffa den. De konsekvenser detta medför finns det möjlighet att reglera.

Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som bifogats punkten 50.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Utskottet har vid behandlingen av detta ärende haft samma uppfattning som departementschefen, nämligen att det är lättare att ta ställning till denna fråga när 1955 års stadsutrednings betänkande har blivit remitterat till de olika remissmyndigheterna och dessa har sagt sitt. Tolagserättningen ingår i ett större frågekomplex som rör såväl rättigheter som skyldigheter för vissa städer. Man kan ju inte ensidigt behandla det ena eller det andra av dessa ting, utan allt bör komma i ett sammanhang.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTSOHN (cp):

Herr talman! Jag vill endast nämna att den utredning som åberopas avlämnades den 30 januari 1962, så man kan inte säga att det skyndas så värst fort när det gäller att avskaffa denna kvarleva från 1600-talet.

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Om herr Bengtson har läst statsverkspropositionen har han kanske observerat att departementschefen där säger att han håller på att sammanställa en promemoria över en hel rad andra frågor som berör förhållandet mellan kommunerna och staten och att han tänker remittera denna promemoria tillsammans med remissen av stadsutredningens betänkande. Han har velat ta allt i ett sammanhang. Det är anledningen till att remissen har dröjt.

Herr DAHL (s):

Herr talman! För de städer som berörs av tolagsmedlen står det väl ganska klart att man inte kan dra in medlen så lättvindligt som herr Bengtson vill. Såsom herr Svensson har påpekat hänger tolagsmedlen samman med skyldigheter i vissa avseenden, och då kan man inte utan vidare dra in dem. Det är på sin plats om man en dag skall dra in dem att de övriga frågorna behandlas i sitt sammanhang så att rättvisa skipas, något som man väl får fordra i ett rättssamhälle.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Vad skall då de fyra inlandsstäder säga som är skyldiga att hålla tullhus men som inte får någon tolagsersättning?

Herr DAHL (s):

Herr talman! Jag kan inte säga varför de inte har det, men antagligen har de inte heller de skyldigheter som följer med rätten att uppbära tolagsersättning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 51—63

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 64

Lades till handlingarna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten lämnat en översikt över kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks fonder, luftfartsfonden samt väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond.

Kungl. Maj:ts hade för affärsverksfonderna och förrädsfonden för budgetåret 1963/64 beräknat en total medelsförbrukning om 1 204,5 miljoner kronor. För statens järnvägars del hade medelsförbrukningen upptagits med samma belopp som för innevarande budgetår. I det belopp, som beräknats till investeringar för biltrafiken, inginge 4 miljoner kronor för kapitaltillskott till Svenska lastbilsaktiebolaget, varav 2 miljoner kronor föreslagits skola tillföras bolaget genom en höjning av aktiekapitalet och resten ställas till dess förfogande i form av lån.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört.

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken

I sitt yttrande hade utskottet anfört bland annat följande:

»Till närmare belysning av de framlagda förslagen har departementschefen i propositionens inledande översikt lämnat en sammanfattande redogörelse för investeringsbehoven inom de olika verken samt i korthet berört investeringarnas inriktning för nästa budgetår. Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet biträder således Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens totala omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan.»

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Virgin, Åkerlund, Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett, att andra och tredje meningarna i det nyss återgivna stycket i utskottets yttrande bort erhålla följande lydelse:

»Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till annan erinran än att utskottet funnit sig icke kunna godtaga departementschefens äskanden i fråga om det under statens järnvägars fond upptagna kapitaltillskottet med 4 miljoner kronor till Svenska lastbilsaktiebolaget. Utskottet biträder i övrigt Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan.»; samt

b) av herrar *Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Svensson* i Stenkyrka, *Gustafsson* i Kårby och *Löfroth*, vilka ansett, att andra och tredje meningarna i det ovannämnda stycket i utskottets yttrande bort hava följande avfattning:

»Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till annan erinran än att utskottet funnit sig icke kunna godtaga departementschefens äskanden i fråga om det under statens järnvägars fond upptagna lånestödet med 2 miljoner kronor till Svenska lastbilsaktiebolaget. Utskottet biträder i övrigt Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens

omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan.»

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Det är bara på en punkt som jag har en mot utskottet avvikande mening, nämligen beträffande kapitalinvesteringen i Svenska lastbilsaktiebolaget.

De två miljoner kronor som skall utgå i form av aktier har vi från vår sida i reservation b accepterat. Däremot anser vi att de två miljoner kronor som skall upptas i form av lån bör Svenska lastbilsaktiebolaget i vanlig ordning låna på kapitalmarknaden.

Vi har ingenting i princip emot att det, om det anses lämpligt, drives statliga företag, men de skall i så fall så långt som möjligt drivas på med de privata företagen likställda grunder. Då bör också de lån som det här gäller kunna tas upp i vanlig ordning. Därför yrkar vi bifall till reservation b.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Jag kan fatta mig kort. Vår reservation, betecknad med a, överensstämmer i stort sett med herr Bengtsons reservation utom däri att vi är benägna att gå emot hela det upptagna kapitaltillskottet på fyra miljoner kronor till Svenska lastbilsaktiebolaget.

Det behövs inte heller för min del någon längre motivering för vår reservation, även om jag inte kan fatta mig så kort som departementschefen har gjort. Han har nämligen inskränkt sig till att på en enda rad i huvudtiteln översikt över utgifterna anmäla att i statens järnvägars investeringsplan har upptagits detta kapitaltillskott om fyra miljoner kronor.

Man skulle här kunna ställa en del retoriska frågor, som avspeglar den principiella skillnaden mellan reservanterna och majoriteten. Jag skulle bland annat kunna fråga: Varför söker regeringen på olika vis sätta den fria konkurrensen på lika villkor mellan statliga och enskilda företag ur spel? Varför

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken

skall egentliga statliga företag gynnas framför enskilda företag med särskilda kapitaltillskott? Man skulle också kunna fråga om inte det statliga biltrafikföretaget har krafter nog att på lika villkor konkurrera med enskild företagssamhet.

Detta är naturligtvis frågor som inte bara gäller Svenska lastbilsaktiebolaget utan i lika stor utsträckning ärenden som behandlas här i riksdagen — tidigare, t. ex. ASSI — och sådana som kommer att behandlas — jag tänker då exempelvis på Tumba pappersbruk eller SRA. Det är alltså för oss här fråga om en principiell gränslinje.

Med anförande av denna principiella bakgrund till reservationen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten 1 av herr Virgin m. fl. avgivna reservationen.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Det här är ju, såsom herr Holmberg nämnde, inte någon alldeles ny fråga. Det har anvisats anslag till lån till SLAB vid upprepade tillfällen tidigare.

När staten förvärvade Stockholm-Västerås-Bergslagens nya järnvägsaktiebolag, förvärvade man samtidigt detta bolag, som var ett dotterföretag till järnvägsföretaget. Sedan dess har SLAB, såsom framgår av den redogörelse som finns i bilaga 8 till statsverkspropositionen, i huvudsak fått ombesörja ersättningstrafik och komplementtrafik till järnväg där det varit ekonomiskt lämpligt.

I den redogörelse som finns i bilagan till statsverkspropositionen säger järnvägsstyrelsen att bolagets verksamhet till art och syfte är nära förbunden med statens järnvägar och sålunda lika väl som den i statens järnvägars regi bedrivna biltrafiken i realiteten är att anse som en rörelsegren inom statens järnvägar, ehuru densamma på grund av sin natur lämpligen ansetts böra bedrivas i bolagsform. Därför bör enligt järnvägsstyrelsens mening de pengar som erfordras ställas till förfogande på detta sätt.

Jag tror inte att man kan som herr Holmberg påstå, att kravet på konkurrens under lika villkor inte skulle vara uppfyllt i det här avseendet. Statens järnvägar anlitar ju SLAB på samma sätt som statens järnvägar anlitar privata entreprenörer när det anses lämpligt. Jag kan inte förstå varför man skulle kunna säga, att detta strider mot principen om konkurrens på lika villkor.

Vi har ansett att man nu liksom tidigare bör kunna ställa de begärda medlen till förfogande. Jag vill erinra om att när departementschefen i proposition 65 år 1949 begärde ett lån för SLAB på 1,5 miljoner kronor, så reserverade sig visserligen de borgerliga partierna genom sina representanter i statsutskottet men endast för en sänkning av beloppet till en miljon i stället för 1,5 miljoner som utskottsmajoriteten hade tillstyrkt. Då intog man inte en principiellt avvisande hållning. Statens järnvägar hade den gången begärt två miljoner, men departementschefen hade prutat ned summan till 1,5, och så kom den borgerliga reservationen med en ytterligare prutning till en miljon.

Vi som tillhör majoriteten av utskottet har ansett att man även nu bör ställa pengarna till förfogande. Såsom järnvägsstyrelsen har framhållit är det mycket rationellt att man har det ordnat på detta sätt, och därför yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att utskottets hemställan i förevarande punkt skulle bifallas med godkännande av vad utskottet anfört; 2:o), av herr Holmberg, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr Bengtson, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet yttrat, som föreslagits i den av honom m. fl. vid punkten anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och för-

Ang. televerkets anslagsbehov

klarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av vad utskottet anfört vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Holmbergs* yrkande.

Herr *Bengtson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 9 punkten 1 antager godkännande av utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr *Bengtson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 25;

Nej — 23.

Därjämte hade 82 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 1 med godkännande av vad utskottet anfört, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3**Ang. televerkets anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1963/64 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1963 angivna investeringsanslag å tillhopa 437 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg* m. fl. (I: 343) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher* m. fl. (II: 400),

dels en inom andra kammaren av herr *von Friesen* väckt motion (II: 34),

dels en inom första kammaren av herrar *Eric Carlsson* och *Jonasson* väckt motion (I: 421),

dels en inom andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping m. fl. väckt motion (II: 609),

dels en inom andra kammaren av herr *von Seth* m. fl. väckt motion (II: 228);

Ang. televerkets anslagsbehov

dels ock en inom andra kammaren av herr *Turesson m. fl.* väckt motion (II: 615).

I motionerna I: 343 och II: 400 hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte uttala, att inträdesavgiften för telefon för ensamboende åldringar, invalider och kroniskt sjuka borde nedsättas med 200 kronor till 100 kronor.

I motionen I: 421 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidgade utredningsdirektiv till 1960 års radioutredning om avskaffande av den särskilda radiolicensen i enlighet med vad i motionen anförts.

I motionen II: 615 hade anhållits, att riksdagen måtte *dels* besluta att införa rätt till i princip fri etablering av radio- och televisionsanläggningar, *dels* uttala, att löpande avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio AB icke borde förnyas i vad avsåge monopol för Sveriges Radio AB att bedriva radio- och televisions-sändningar efter löpande avtalstids utgång, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lagstiftning som nödvändiggjordes av dels den fria etableringsrätten, dels de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrättens område snarast måtte föreläggas riksdagen, *dels* besluta, att en s. k. auktorisationsnämnd skulle inrättas, samt *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till riktlinjer för auktorisationsnämndens sammansättning samt dess verksamhet i enlighet med i motionen framförda synpunkter snarast måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1963/64 under televerkets fond anvisa följande investeringsanslag, nämligen

1. Teleanläggningar m. m. 402 000 000 kronor;

2. Rundradioanläggningar 35 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 343 och II: 400, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionen II: 34 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionen I: 421 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionen II: 609 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionen II: 228 icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionen II: 615 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade anförts

a), beträffande inträdesavgiften för telefonabonnemang, av herrar *Virgin, Åkerlund, Staxäng* och *Bohman*, vilka dock ej antytt sin mening;

b), beträffande rätt till fri etablering av radio- och televisionsanläggningar, av herrar *Virgin, Åkerlund, Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen II: 615 och att därför utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte

1. besluta att införa rätt till i princip fri etablering av radio- och televisionsanläggningar;

2. uttala, att löpande avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio AB icke borde förnyas i vad avsåge monopol för Sveriges Radio AB att bedriva radio- och televisionssändningar efter löpande avtalstids utgång;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till lagstiftning som nödvändiggjordes av dels den fria etableringsrätten, dels de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrättens område snarast måtte föreläggas riksdagen;

4. besluta, att en s. k. auktorisationsnämnd skulle inrättas;

5. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till riktlinjer för auktorisationsnämndens sammansättning samt dess verksamhet i enlighet med i motionen framförda synpunkter snarast måtte föreläggas riksdagen.

Ang. televerkets anslagsbehov

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! På denna punkt har från vårt håll väckts en motion som följts upp i form av en blank reservation. I motionen begärs en sänkning av inträdesavgiften för telefon för åldringar, invalider och kroniskt sjuka från 300 kronor till 100 kronor, alltså en minskning av avgiften med 200 kronor.

Självfallet har denna fråga liksom andra frågor tidigare behandlats i riksdagen. Senaste gången var föregående år, och gången därförut år 1956. Vid varje tillfälle har vårt förslag avvisats av riksdagen, men skälen härför har varit administrativa, tekniska och företagsekonomiska. Det har hävdats att ett affärsdrivande verk inte rimligen kan åläggas att lämna social hjälp utan att detta ankommer på de sociala organen. Det finns ingen anledning att bestrida riktigheten av detta resonemang, men man kommer inte förbi den sociala aspekten. Den innefattar i korthet att många gamla människor för närvarande inte har råd att anskaffa telefon och därför är avstängda från yttrevärlden eller från den naturliga kontakt med släktingar, vänner, barn, sociala inrättningar och läkare som just de gamla och sjuka så ofta behöver.

När denna inträdesavgift genomfördes i olika omgångar konstruerades den från början som en investeringsavgift, för att begränsa efterfrågan på telefoner. Men den tiden är väl nu definitivt förbi då så behövdes. Inte minst kan ju återopas finansministerns framställning i årets finansplan, där han säger sig vara beredd att stimulera investeringarna inom de affärsdrivande verken. Man kan inte heller komma ifrån att denna begränsning träffar de svaga, som ur social synpunkt verkligen är i behov av telefon.

Jag tänker inte yrka bifall till motionen men vill uttrycka en förhoppning om att Kungl. Maj:t söker lösa denna konflikt mellan det statliga affärsverkets privatekonomiska önskemål — naturligtvis vill man se till att verket går så bra som möjligt — och de sociala skäl som kan anföras. Man skulle onekligen genom vårt förslag ha underlättat för åldringar-

na att bo kvar i sina hem, något som skulle stå helt i överensstämmelse med den nuvarande åldringsvårdspolitiken. Man står alltså i detta fall inför en konflikt mellan effektivitet och sociala synpunkter.

Jag vill samtidigt, med hänvisning till den motivering som angivits i reservationen, yrka bifall till reservationen b vid denna punkt.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Under denna punkt föreligger ett antal motioner, och jag skall säga några ord om en av dessa, nämligen nr 421 i denna kammare av herr Jonasson och mig. I motionen begäres att riksdagen måtte hemställa hos regeringen om vidgade utredningsdirektiv till 1960 års radioutredning om avskaffande av den särskilda radiolicensen.

1960 års radioutredning har bl. a. till uppgift att utreda frågan om ljudradions finansiering. Riksdagen uttalade i anslutning därtill år 1957 att licensavgiften på 30 kronor ej skulle få höjas under början av 1960-talet samt att radion fick anpassa sig till den inkomstram som skulle ges av den år 1957 höjda licensavgiften liksom av den ökning av antalet licenser som beräknades. Det har sedermera skett vissa justeringar av dessa beräkningar. Sveriges radio anvisas ju av radiolicensmedel det belopp som Kungl. Maj:t finner erforderligt för programverksamheten. Frågan om skyldigheten att inneha radiolicens har varit föremål för olika tolkningar. Det var också ett av skälen till att telestyrelsen i oktober 1959 föreslog att den särskilda bilradiolicensen skulle avskaffas. Principen för innehav av radiolicens är ju att det skall vara en licens på varje hushåll, en princip som är tänjbar. Utbyggnaden av program 2 liksom av program 3 eller melodiradion kan ju inte heller alla få glädje av beroende på mottagningsmöjligheterna och på mottagningsapparaterna. Det innebär alltså att möjligheterna att avlyssna dessa program är begränsade för många människor. Licensavgiften på 30 kronor är också betungande för många. Det ser

vi av den framställning som här har gjorts, nämligen om rabatt på licensavgifterna för pensionärer och andra, en motion som för övrigt har behandlats lika snävt av utskottet som denna motion.

Var man bor och vilken apparat man har råd att ha är avgörande för om man kan avlyssna de olika program som bjuds. De som drabbas av denna begränsning i fråga om lyssnarmöjligheter är ofta människor, för vilka avgiften på 30 kronor är relativt kännbar.

Antalet licenser i vårt land är för närvarande ungefär 2,9 miljoner, medan vi har 2,4 miljoner hushåll. Antalet licensbetalare har ökat på ett markerat sätt under det senaste året, trots att televisionen har gått segrande fram över landet. Inbetalningen av dessa licensavgifter, liksom registrering och kontroll av licensinnehavet är både arbetskrävande och kostnadskrävande. Ojämnheter i fråga om innehav och mottagningsmöjligheter, kostnader för inbetalning, registrering och kontroll av licensinnehav gör att man måste fråga sig om den nuvarande ordningen verkligen är tillfredsställande. De medel som anvisas för radioverksamheten är föremål för statsmakternas prövning och godkännande. Under sådana förhållanden frågar man sig om det inte vore rationellt att rundradioverksamheten helt finansierades över statskassan och att den särskilda radiolicensen avskaffades. Därmed skulle också åstadkommas en väsentlig förenkling ur administrativ synpunkt samtidigt som den nuvarande licenskontrollen kunde avskaffas. Det har synts oss motionärer lämpligt att 1960 års radioutredning, som har att överväga frågan om rundradioverksamhetens framtid bl. a. ur ekonomisk synpunkt, också borde få pröva denna särskilda fråga om att eventuellt avskaffa radiolicenserna och vad det skulle kunna innebära.

Skälen för vår motion är alltså sammanfattningsvis, herr talman, att bestämmelserna är svårtolkade — jag erinrar bara om problemet med en eller flera licenser i samma hushåll och frågan om den särskilda bilradiolicensen — samt

Ang. televerkets anslagsbehov att mottagningsförhållandena i vårt land är ojämna, dels beroende på var man bor, dels beroende på de individuella mottagningsmöjligheterna. Avskaffande av radiolicensen skulle innebära stora administrativa förenklingar. Vi vet alla att radion är ett betydelsefullt kontaktmedel mellan myndigheterna och allmänheten. Man frågar sig med den erfarenhet vi har därvidlag om det inte är angeläget att alla människor innehar radio i framtiden och om man inte borde kunna se frågan också ur den synpunkten.

I motionen begärs en förutsättningslös utredning. Utskottet har varit nog självsäkert att säga nej utan att frågan blivit utredd. Jag tror dock att det finns anledning att utreda frågan innan man så här definitivt bara säger nej, på det sätt som statsutskottet har gjort.

Detta gör, herr talman, att jag vågar yrka bifall till motion nr 421 i första kammaren.

Häri instämde herr *Jonasson* (cp).

Herr *BENGTSON* (cp):

Herr talman! Naturligtvis vore det behjärtansvärt att man kunde ge folkpensionärer och invalider lägre avgifter för olika slags licenser, men utskottet tror att det får ske i annan ordning.

Herr *Holmberg* har redan själv angivit varför han inte gärna vill förorda att man går över de affärsdrivande verken. Skall dessa verkligen kunna redovisa sitt driftsresultat får inte riksdagen ingripa och sänka deras inkomster. Man skulle ju kunna tänka sig att riksdagen på en rad punkter helt enkelt beslöt lägre avgifter än som egentligen vore befogat — hur skulle vi sedan kunna begära att de affärsdrivande verken kunde fortsätta sin verksamhet utan tillskott eller driva en sund affärsrörelse över huvud taget? Det är ju nästan otänkbart.

Jag och säkerligen hela utskottet är inte på något sätt emot att man skulle ge dessa människor en lägre avgift, men önskar man genomföra en sådan sänkning får man gå den vanliga vägen och lämna anslag till verksamheten. Och vill

Ang. televerkets anslagsbehov

högern motionera därom kan den ju göra det och sedan ta med dessa anslag i sin skuggbudget; där finns nämligen inte några höjda anslag till de affärsdrivande verken med. Jag kan inte se att högern i detta fall har valt den riktiga vägen.

Vår motivering när vi avstyrker motionerna är alltså att man inte kan gå över de affärsdrivande verken, med de konsekvenser det skulle leda till om man fortsatte att angripa dessa verks inkomster och reglera dem genom riksdagsbeslut i stället för genom deras verksamhet som sådan och hur affärerna bär sig.

Herr Carlssons förslag om avskaffande av radiolicensen innebär ett radikalt grepp, och jag tror ingalunda att förslaget skulle vara omöjligt att genomföra. De flesta familjer i Sverige har numera radio, och därför skulle det inte innebära någon större skillnad om man avskaffade radiolicensen. Jag tror att detta mera är en psykologisk och en praktisk fråga. Om inte sändningarna kan uppfattas överallt, är naturligtvis licensavgiften orättvis mot dem som inte kan utnyttja sin radio helt och fullt. Nu måste ju radion ha vissa medel för att kunna driva sin verksamhet, och avskaffar man radiolicensen måste pengarna lämnas skattevägen. Men när folk betalar skatt har de svårt att föreställa sig att vad de får för pengarna är ett stycke försvar, ett stycke undervisning o. s. v. — skatten blir lätt någonting som inte är riktigt definierbart. Men tar man ut en avgift i form av radiolicens har alla klart för sig att de betalar sina 30 kronor just för att få inneha radio hela året. Det är närmast denna psykologiska reaktion man kan diskutera i detta sammanhang. Själv har jag i princip inte några hårdare invändningar mot förslaget — jag har alltid förordat att man inte skulle tala om automobilskatt utan i stället om vägavgift, eftersom det därmed skulle bli mera påtagligt för människorna att de betalar för en viss nytthet.

Nu har man i motionen bara begärt en utredning, men utskottet har inte an-

sett det lämpligt att gå så långt i dag utan avstyrkt motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas *först* särskilt beträffande mom. I—III av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, *därefter* särskilt angående mom. IV, *vidare* särskilt rörande mom. V och VI samt *slutligen* särskilt i fråga om mom. VII.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. I—III hemställt.

Sedermera gjordes enligt de rörande mom. IV framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till motionen I: 421; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. V och VI hemställt.

I vad anginge mom. VII, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 mom. VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om anstånd med inbetalning av skatt vid skönsmässig taxering

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 23.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 4—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om anstånd med inbetalning av skatt vid skönsmässig taxering

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i uppbördsförfordningen m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) motionen I: 87, av herr *Gustaf Elofsson*, och

2) motionen II: 518, av herr *Börjesson* i Glömminge.

I motionen I: 87 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådan änd-

ring i taxeringsförfordningen, att skattskyldig som skönsmässigt åsattes taxering, då synnerliga skäl därtill föreläge, av taxeringsnämnd kunde beviljas anstånd med erläggande av skatt till dess högsta instans, till vilket målet fördes, avgjort ärendet.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

1) motionen I: 87, av herr *Gustaf Elofsson*, om anstånd med inbetalning av skatt vid skönsmässig taxering; samt

2) motionen II: 518, av herr *Börjesson* i Glömminge, angående uppbördssterminerna för vissa jordbrukare,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (cp):

Herr talman! När jag lämnade in motionen om att man vid skönstaxering inte skulle ta ut skatten förrän målet var avdömt i högsta rätt, om den klagande ville gå så långt, var det med den motiveringen att skönstaxering många gånger görs med så stort belopp att det är väldigt svårt för den skattskyldige att skaffa pengar till skatten på den inkomst som taxeringsnämnden anser att han haft. Innan målet blir avgjort i högsta instans kan det dröja fem år och däröver. På denna grund har jag ansett att något måste göras, ty annars kan en skattskyldig mången gång komma i en mycket prekär situation.

Jag skall inte uppehålla kammaren med något längre anförande, då jag vet att det i detta ämne föreligger en interpellation i andra kammaren som jag förmodar att finansministern kommer att besvara, utan jag skall nöja mig med detta. Jag kan dock inte underlåta att säga att när utskottet hänvisar till att man kan begära hos länsstyrelsen att få anstånd med betalningen, så är det nog riktigt att så kan ske, men utskottet har glömt att skriva in i utlåtandet att detta gäller endast under förutsättning att inte taxeringsintendenten går emot det. Om han går emot en sådan framställning

Om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader

lämnas inte något anstånd med erläggande av betalning.

Jag vill bara säga detta, herr talman, och jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av väckta motioner om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 10, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 14, av herr *Nordgren m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i syfte att möjliggöra för de mindre företagen — jordbruk och småindustri — att i beskattningsavseende få göra avdrag för kostnader, som hade samband med försöks- och forskningsverksamhet utom det egna företaget.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 10, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 14, av herr *Nordgren m. fl.*, om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Lundström, Gösta Jacobsson, Erik Filip Petersson, Gustafson* i Göteborg, *Magnusson* i Borås, *Darlin* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 10 och II: 14 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning

i syfte att möjliggöra för de mindre företagen — jordbruk och småindustri — att i beskattningsavseende få göra avdrag för kostnader, som hade samband med försöks- och forskningsverksamhet utom det egna företaget; samt

II) av herrar *Sundin* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA, (h):**

Herr talman! Skatteförfattningarna och beskattningspraxis har hittills intagit en mycket restriktiv ståndpunkt i fråga om avdrag vid beskattningen för vetenskaplig forskning. Sådana avdrag har medgivits endast när den vetenskapliga forskningen har haft karaktär av målforskning och har varit mera av direkt och påtaglig betydelse för bidragsgivarens inkomstförvärv.

Som framgår av bevillningsutskottets betänkande anhöll redan 1959 års riksdag, på förslag av bevillningsutskottet, om utredning av frågan om avdrag vid beskattningen för bidrag till forskningsändamål. Den av riksdagen begärda utredningen har emellertid ännu inte kommit till stånd. Motioner i ämnet har lämnats utan bifall år 1961.

Forskningen har på senare år fått en starkt ökad betydelse, och alla är väl ense om att vår framtida välfärd utveckling till väsentlig del bygger på resultaten av forskning. Forskning kostar emellertid pengar, och det är inte så enkelt för enskilda företagare utan större kapitalresurser att bedriva egen forskning. I stället har man försökt ordna sådana ting på kollektiv väg genom gemensamma forskningsinstitut branschvis. Sådana forskningsinstitut har kommit till stånd på vissa områden. Det behövs emellertid många fler. Framför allt är det av intresse för småföretagare och jordbrukare att på denna väg kunna få tillgång till forskningens framsteg och rön.

Strävandena att lösa forskningsuppgifter genom sådana gemensamma institut motverkas av skatteförfattningarna, som inte medger avdrag för medlems-

Om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader

avgifter till forskningsändamål. Skatteförfattningar och skattepraxis är tyvärr inte särskilt forskningsvänliga. Jag har personlig erfarenhet av att myndigheternas negativa hållning på denna punkt ofta direkt har motverkat strävandena på detta område. Reservanterna har ansett det viktigt att frågan om rätt till avdrag för forskningsändamål, för försök och forskning, snarast bringas till sin lösning. I motsats till utskottets majoritet har reservanterna därför ansett att riksdagen nu skulle stöta på Kungl. Maj:t så att den av riksdagen begärda utredningen omsider kommer till stånd.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Hagberg m. fl.

I detta anförande instämde herr *Petersson, Erik Filip*, (fp).

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag förmodar att vi inte behöver föra någon längre process i denna fråga, eftersom den har varit föremål för behandling vid de senaste årens riksdagar. Då herr Jacobsson hade vänligheten nog att också tala om den här frågans historia, slipper jag ifrån det. Jag vill bara hänvisa till vad herr Jacobsson i det sammanhanget anförde, nämligen att 1959 års riksdag beslutade sig för att i skrivelse till Konungen begära att få en utredning till stånd beträffande avdragsrätt för forskningsavgifter. Det är också riktigt, som herr Jacobsson påpekade, att det inte har kommit något svar på den skrivelsen, men det finns ju enligt utskottsmajoritetens mening ingen anledning att på nytt skriva i ärendet.

En nyhet i årets motioner är ju den att motionärerna pekar på att det måste ske en kollektiv forskning och att den, för att den skall kunna utföras, måste finansieras genom avgifter till branschorganisationerna. Det är ju en betydligt mera komplicerad och invecklad fråga. Jag förutsätter emellertid, herr talman, att om det kommer till stånd en utred-

ning i detta ämne, det väl är självklart att man inte kommer förbi den fråga som nu är aktualiserad genom årets motioner, och därför finner jag ingen anledning till annat än att följa vad utskottsmajoriteten här har föreslagit.

Vidare nämnde herr Jacobsson att skattelagstiftningen inte är forskningsvänlig. Jag undrar vilken form av skattelagstiftning som är vänlig. Skattelagstiftningen betraktas väl i alla former som motsatsen till vänlig, åtminstone av den som drabbas av den.

Eftersom vi nu inleder vårsessionen med betänkandena från bevillningsutskottet om hela den rad av motioner som har väckts vid årets riksdag, kan man göra den reflexionen att om utskottet skulle i all vänlighet vilja tillmötesgå alla motionärer som vill ha befrielse från skatt i olika avseenden, blir det praktiskt taget ingen som komme att kvarstå som skattebetalare. Vi har utgifter som vi alla är måna att värna om, och därför får vi också se till att vi behåller inkomsterna i så stor utsträckning som möjligt.

I det här ärendet ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jacobsson, Gösta, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 8, röstar

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;
Nej — 47.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande om plenum nu på fredag den 15 mars. Om detta plenum har tidigare meddelats att det kan bli nödvändigt att låta det bli arbetsplenum. Nu framstår det som klart att arbetsplenum ej erfordras. Plenum på fredag blir ett bordläggningsplenum och börjar klockan 14.

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 48, av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.*, och II: 58, av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*, vari föreslagits,

1) att riksdagen måtte besluta antaga i motionerna infört förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan ändring i kommunalskattelagen, att avdragsrätt kunde beviljas för nyanläggning genom skogsplantering;

II) de likalydande motionerna I: 156, av herrar *Hübinette* och *Isacson*, samt II: 184, av herr *Hedin m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte besluta antaga i motionerna infört förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); :

III) de likalydande motionerna I: 257, av herrar *Per Jacobsson* och *Gunnar Petersson*, samt II: 307, av herr *Jönsson i Ingemarsgården m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta en ökning av avskrivningsunderlaget för skogsvägar vid beskattningen från nu gällande en tredjedel till två tredjedelar av anläggningskostnaden samt i anledning därav antaga det förslag till författningstext — vederbörligen justerat i fråga om tidpunkten för ikraftträdandet — som framlagts av reservanterna i bevillningsutskottets betänkande nr 40/1962 under mom. II, »angående avskrivningsunderlaget för skogsvägar»;

IV) de likalydande motionerna I: 364, av herr *Nils-Eric Gustafsson m. fl.*, samt II: 517, av herrar *Björkänge* och *Elmwall*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att avskrivningsunderlaget för värdeminskningsavdrag för skogsvägar skulle utgöra två tredjedelar av kostnaden för anläggningen efter avdrag för i förekommande fall utgående statsbidrag;

V) de likalydande motionerna I: 441, av herr *Jonasson*, samt II: 522, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Wahrendorff*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse

**Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar.
m. m.**

till Kungl. Maj:t måtte hemställa om prövning och förslag rörande en sådan ändring i kommunalskattelagen, att kostnaden för skogsdikning med undantag för erhållet statsbidrag finge avdragas i deklarationen genom årligen lika stora avskrivningar under de närmast efter anläggningsåret kommande tio åren; även-
som

VI) motionen II: 519, av herrar *Dahlgren* och *Gustafsson* i Kårby.

De i motionerna I: 48 och II: 58 samt I: 156 och II: 184 föreslagna lagändringarna avsågo, beträffande *täckdikningsanläggningar*, att alla täckta avlopp, således även huvudavlopp, i direkt anslutning till täckdikning skulle få inräknas i avskrivningsunderlaget samt att skattskyldig skulle äga rätt att förskjuta ett vid taxeringen icke utnyttjat värdeminskningsavdrag till ett senare beskattningsår. Beträffande avskrivningsregler för *skogsvägar* inneburo de i dessa motioner framlagda förslagen, att avskrivningsunderlaget för skogsvägar skulle bestämmas till två tredjedelar av anläggningskostnaden. Även beträffande skogsvägar hade yrkats rätt att förskjuta outnyttjade värdeminskningsavdrag till senare beskattningsår.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 48, av herr *Ebbe Ohlsson* m. fl., och II: 58, av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för nyanläggning genom skogsplantering, m. m.,

2) de likalydande motionerna I: 156, av herrar *Hübinette* och *Isacson*, samt II: 184, av herr *Hedin* m. fl., angående rätten till avskrivning vid täckdikning,

3) de likalydande motionerna I: 257, av herrar *Per Jacobsson* och *Gunnar Petersson*, samt II: 307, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl., om ökning av avskrivningsunderlaget för skogsvägar vid beskattningen,

4) de likalydande motionerna I: 364, av herr *Nils-Eric Gustafsson* m. fl., samt II: 517, av herrar *Björkänge* och *Elmwall*, angående värdeminskningsavdraget vid anläggning av skogsväg,

5) de likalydande motionerna I: 441, av herr *Jonasson*, samt II: 522, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Wahrendorff*, angående rätten till avskrivning av skogsdikningskostnad vid beskattningen, även-
som

6) motionen II: 519, av herrar *Dahlgren* och *Gustafsson* i Kårby, angående rätten till avskrivning av täckdikningskostnad vid beskattningen,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Hagberg*, *Lundström*, *Gösta Jacobsson*, *Sundin*, *Billman*, *Gustafson* i Göteborg, *Nilsson* i Svalöv, *Magnusson* i Borås, *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka under åberopande av innehållet i motionerna I: 48 och II: 58, I: 156 och II: 184, I: 257 och II: 307 samt I: 364 och II: 517, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förenämnda motioner måtte antaga det vid motionerna I: 48 och II: 58 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 9 upptar till behandling frågan om värdeminskningsavdrag för täckdikningsanläggningar och skogsvägar. Dessa frågor har varit uppe till behandling under 1962 års riksdag, och då fattades beslut om värdeminskningsavdrag. Vad vi reserverar nu inte är eniga med majoriteten om när det gäller täckdikningen är att vi vill ha rätt till värdeminskningsavdrag även i fråga om avloppen. Vi anser nämligen att de täckta avloppen i samband med dränering faktiskt är en förutsättning för att man skall kunna företa en täckdikning, och då menar vi också att kostnaden bör ingå i avskrivningsunderlaget.

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Vad gäller skogsvägarna innebär beslutet i föl att avskrivningsunderlaget utgör en tredjedel av kostnaderna för att bygga dessa skogsvägar. Nu anser vi att detta underlag är för litet. Det ger inte full rättvisa om man jämför med det avdrag som tilläts tidigare när det gällde beskattningen i samband med skogsvägarna. Då var det ett avdrag av 8 kronor per sträckmeter. Därför har reservationerna nu stannat för att uttala sig till förmån för motionärernas förslag om ett avskrivningsunderlag på två tredjedelar av kostnaden.

Vidare innebär reservationen, att vi vill ha rätt till förskjutning av ett utnyttjat värdeminskningsavdrag. Det kan vara på det sättet, att jordbruk eller skogsbruk går med underskott, och att man inte kan utnyttja värdeminskningsavdraget. Då bör man ha rätt att förskjuta detta ett år fram i tiden, eftersom man ju har gjort investeringen.

Den sista fråga som berörs i detta betänkande gäller plantering av skog på åkermark. Där finns ingen rätt till avdrag för planteringskostnaderna. När det gäller plantering på förutvarande skogsmark har man sådan rättighet, och vi menar att man bör ha det också vid plantering på åkerjord. Det är oriktigt att jämföra en sådan investering med t. ex. investering i byggnader. Vi räknar också med att det tar så lång tid innan skogen kan ge någon avkastning — det dröjer minst 20 år till första gallringen. Det bör ge anledning till att bevilja det avdrag som här föreslås.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen i detta ärende.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall inte gå in på de frågor som tas upp i denna reservation. Det kommer en annan representant för mitt parti att göra. Jag skulle i alla fall på en hel del punkter kunna instämma med herr Yngve Nilsson. Anledningen till att jag nu begärt ordet är närmast en motion som jag varit med om att väcka, nämligen nr 441 i

denna kammare och nr 522 i andra kammaren. Däri har vi hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning och förslag rörande en sådan ändring i kommunalskattelagen att kostnaden för skogsdikning med undantag för erhållet statsbidrag får avdragas i deklarationen genom årligen lika stora avskrivningar under de närmast efter anläggningsåret kommande tio åren.

Vi är väl alla ense om skogens betydelse för vårt land och likaså om att åtgärder för högsta möjliga produktion bör vidtas. Skogsdikningen har mycket stor betydelse som produktionsfrämjande faktor, och det är ju som vi alla vet en nationalekonomisk fråga. Det är stora ekonomiska värden som man har möjlighet att genom skogsdikning ta till vara på längre sikt.

Vid bedömningen av sådana åtgärder kommer alltid den skattepolitiska sidan in i bilden. I föl fick vi som här nyss har antytts avdragsrätt för täckdikning i sin helhet med undantag av avloppen. Detta gäller diken på åker, och genom en tioårig avskrivning. Det var väl ändå en brist att vi den gången inte fick med skogsdikningen. Nuvarande regler vid skogsdikning medger ju avdrag för skyddsdikning och underhåll av redan befintliga diken. Däremot får inte skogsägarna göra avdrag för nydikning som skulle kunna göra i övrigt goda marker skogsbärande, och det får väl anses som en brist. Med nuvarande maskinella hjälpmedel skulle man ändå kunna åstadkomma en hel del. Man skulle med stimulerande åtgärder på skattefronten kunna lösa en del sådana här frågor genom en liberalare skattepolitik. Det skulle också framför allt bli betydligt enklare för skattemyndigheterna när det gäller att avgöra huruvida en utgift är avdragsgill eller ej. Utskottet anser att denna fråga är för tidigt väckt, men det rör sig ändå om ett uppslag som har sitt berättigande och en fråga som enligt min uppfattning måste lösas ganska snart.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 441 och II: 522.

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Låt mig utöver vad de föregående talarna har yttrat helt kort få säga något i anledning av den motion nr I: 364 som jag tillsammans med några partikamrater har väckt i denna kammar och som behandlas i det föreliggande betänkandet.

Vi har i motionen föreslagit att avskrivningsunderlaget för värdeminskningssavdrag för skogsvägar höjs från nuvarande 1/3 till 2/3 av kostnaden för anläggningen efter avdrag för i vissa fall utgående statsbidrag. Detta har majoriteten av bevillningsutskottet sagt nej till.

Jag tycker nog att det stora allmänna intresse, som ligger i utbyggandet av skogsvägnätet, och som det i många sammanhang talas många vackra ord om, genom den möjlighet till rationell skogsvård och skogsavverkning som därmed möjliggöres, borde vara tillräckligt skäl för den skattemässiga stimulans som en ändring i detta avseende onekligen skulle innebära. Vid remissbehandlingen av skattelagssakkunnigas förslag förra året föreslog också flertalet skogliga remissinstanser att avskrivningsunderlaget skulle sättas betydligt högre än nu gällande 1/3.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, som också innebär ett bifall till motionsyrkandet.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! 1962 års riksdag genomförde på förslag av Kungl. Maj:t en viss liberalisering av beskattningen på de punkter, som behandlas i bevillningsutskottets föreliggande betänkande. Nu är det ju så att aptiten växer medan man åter, och därför har vi i dag att ta ställning till en hel serie motionsyrkanden om ytterligare liberalisering på föreliggande område.

Jag skall börja med frågan om avskrivningsunderlaget för värdeminskningssavdrag för skogsbilvägar. Motionärerna hävdar att det avskrivningsunderlag som nu gäller inte är tillräckligt generöst och

att två tredjedelar av anläggningskostnaden är ett riktigare avskrivningsbelopp. Det bör i detta sammanhang erinras om att enligt de principer och regler, som gäller för beskattningen här i landet, beskattas inte kapitalförvärv utan endast inkomstförvärv. Om en person således säljer en kapitaltillgång, exempelvis en fastighet, utgår inte skatt på försäljningen. Undantaget för realisationsvinstbeskattningen vid kort innehav av fastighet har inte något intresse i detta sammanhang. I konsekvens härmed får man givetvis inte göra avdrag för förvärv av kapitaltillgång eller för värdehöjande förbättringar, s. k. grundförbättringar, som utföres. Däremot får man göra avdrag för reparation och underhåll, som vidmakthåller kapitaltillgångens värde.

Frågan blir då följande: Innebär byggandet av skogsbilvägar en grundförbättring av fastigheten, eller är byggnadskostnaderna att anse som driftkostnader? Bevillningsutskottets socialdemokratiska hälft anser, att den fördelning, som gjordes i fjol och som innebär att en tredjedel av byggnadskostnaderna för skogsbilvägar skulle få avdragas under en tidrymd av tio år, medan två tredjedelar skulle anses som icke avdragsgill grundförbättring, var en generös men också lämplig fördelning. Det förtjänar erinras om att anläggandet av skogsvägar av mera tillfälligt natur räknas som driftkostnad, som får avdragas i sin helhet.

Vad de varaktiga vägarna beträffar anser vi att anläggandet av dem utgör en klart värdehöjande åtgärd. Det kan väl knappast bestridas, att en skogsfastighet med ett väl utbyggt vägnät betingar ett betydligt högre pris än en motsvarande fastighet utan skogsbilvägar. Naturligtvis kan man göra gällande, att det vore önskvärt att genom ytterligare åtgärder försöka locka skogsägarna att bygga skogsbilvägar för att kunna hävda sig i den hårdnande konkurrensen. En stor mekaniseringsökning ligger med säkerhet framför oss. Emellertid föreligger liknande önskemål från ett mycket stort antal näringsgrenar. Låt oss göra det tankeexperimentet, att riksdagen skulle till-

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

mötesgå alla dessa önskemål om skattelättnader för att förbättra lönsamheten inom en stor del av näringslivet. Stat, kommuner och landsting har kvar sitt behov av skatteinkomster. Jag säger, som herr Ericsson gjorde i föregående ärendet, att det skulle vara synnerligen intressant att höra hur man skulle kunna ersätta de i så fall bortfallande skatteintäkterna.

Den fråga som behandlas i dag gäller visserligen inte så stora belopp, men man kan ställa motfrågan: Varför skall skogsbruket ha preferenser framför andra näringar? Om jag inte är fel underrättad, fortsätter priserna vid försäljningar av skogsfastigheter att stiga. Det tyder på att det inte föreligger någon katastrofisk risk för skogsbruket inom en nära framtid. Man kan också påpeka, att statsbidrag kan utgå med 50 procent av kostnaderna för stamvägar och med 40 procent till mindre vägar för det enskilda skogsbruket, låt vara att de belopp, som anvisas för ändamålet, inte räcker till för att täcka alla statsbidrag som sökes.

Jag övergår därefter till kravet på utredning om avdrag för nyplantering av skog. Beträffande detta utredningskrav vill jag redan från början säga ifrån, att det i en del fall kan vara diskutabelt om skogsplantering på åkerjord är att betrakta som en åtgärd som höjer fastighetens värde. Åkerjord har ju tidigare ansetts vara värdefullare än jord planterad med skog. Den allra största delen av skogsplanteringar sker dock på så gott som värdelös åkerjord eller på glesburen skogsmark. I dessa fall är det väl fråga om en klar värdestegring av fastigheten, och då bör åtgärden inte heller vara avdragsgill. Med hänsyn härtill och till att statsbidrag utgår med 25 procent till nyplanteringskostnader i många fall vill utskottsmajoriteten inte gå med på ytterligare utredning på denna punkt. I sammanhanget bör också uppmärksammas, att anslaget till statsbidrag för nyplantering av skog under två år har höjts från 2,9 till 5,1 miljoner kronor.

Vad sedan gäller frågan om rätt att åtnjuta ett uppskjutet värdeminskningsav-

drag vid taxeringen så har motionärerna liksom reservanterna yrkat, att man skall jämföra värdeminskningsavdragen för täckdikning och skogsvägar med värdeminskningen för inventarier. Utskottsmajoriteten finner denna jämförelse inte vara realistisk. Enligt den jämförelse, som reservanterna här gör, skulle man kunna förskjuta värdeminskningen från ett år till ett annat. Utskottsmajoriteten hävdar att det för närvarande inte finns någon annan förvärvskälla som ger möjlighet att förskjuta outnyttjade värdeminskningsavdrag på byggnader från ett beskattningsår till ett annat. Utskottsmajoriteten anser att täckdikning och anläggande av skogsbilvägar är åtgärder, som hänför sig till fast egendom och inte till inventarier. Ingen kan väl med framgång hävda, att dessa objekt är inventarier, som man kan flytta med sig när man lämnar fastigheten. Vi anser inte att denna fråga är av sådan art att det är berättigat att bryta sönder principerna för vårt skattesystem. Utskottsmajoriteten avstyrker därför dessa motionsyrkanden.

Vad sedan gäller huvudavloppen vid täckdikning yttrade utskottet redan i fjol, att det var förenat med stora tekniska svårigheter att lösa denna fråga. Att avgöra om ett avlopp är huvudavlopp eller ett avlopp för annan vattenavrinning är helt enkelt omöjligt. Enligt den rättspraxis, som nu har utvecklats, hör anläggande av huvudavlopp inte till täckdikning. Av tekniska skäl anser vi att man inte kan göra någon annan definition än den som finns i dag.

Till herr Jonasson vill jag säga, att all dikning, som är avsedd att uppehålla en skogsfastighets värde, s. k. skyddsdikning, redan i dag är avdragsgill. Annan dikning, som är avsedd att förbättra gårdens beskaffenhet, utgör enligt utskottsmajoritetens mening en grundförbättring, d. v. s. en klart värdehöjande åtgärd, som inte bör vara avdragsgill.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan på alla punkter.

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Herr Wörnberg sade att aptiten bara ökar och att de beslut som fattades i fjol givit motionärerna anledning att återkomma och begära mera på detta område. Jag kan bara erinra om att de flesta kraven ställdes redan i fjol och nu har upprepats — det är alltså samma aptit som är kvar, och de synpunkter vi då hade finns fortfarande.

Vad som förvånar mig i herr Wörnbergs resonemang är en klar inkonsekvens i synpunkterna på vad som skall vara avdragsgilla kostnader eller inte. Om vi först skulle ta upp frågan om skogsbilvägarna, önskade vi också i fjol att två tredjedelar av anläggningskostnaden skulle vara avdragsgilla. Det råder väl ingen tvekan om att man på olika sätt vill medverka till de rationaliseringsåtgärder, som i dag vidtas inom skogsbruket. Vi vet att själva rotvärdet minskar i skogarna, och vi vill samtidigt minska arbetskraften inom skogsbruket. Inga åtgärder i detta fall är bättre än att bygga flera skogsbilvägar, och om man bygger flera sådana skogsbilvägar kommer det att innebära minskade kostnader för skogsbruket. Det betyder alltså på litet längre sikt att både stat och kommun får ökade skatteinkomster, eftersom man får minskade kostnader för skogsbruket. Vad man ena året förlorar från kommunens sida, får man alltså igen det andra året på grund av att skogsbruket kan drivas rationellare och ger ett större netto och därmed större skatter. Jag tycker att det är en häpnadsväckande inkonsekvens i herr Wörnbergs resonemang att inte framhålla detta. Jag tycker att man här bör understryka hur nödvändigt det är att ha en ny syn på just dessa problem.

Jag skulle också vilja ta upp en annan sak och det gäller täckdikningen. När det talas om jordbruket i dag, talas det också om jordbrukets behov av rationalisering, och vi vet att mer än halva svenska åkerarealen är i behov av en systemtäckdikning, som bör uppmuntras på olika sätt. Vi har samtidigt konstaterat att det är en betydande spridning i inkom-

terna från jordbruket. Det ena året är inte det andra likt. Det torde inte finnas många näringar här i landet som har en så betydande spridning i inkomsthänseende som jordbruket. Skördeutfallet betyder så oändligt mycket — ena året kan det vara goda skördar och det andra året skördeförluster. Det borde finnas rätt att förskjuta värdeminskingsavdraget från det år, då det inte kan utnyttjas, till ett annat beskattningsår. Jag tycker att en sådan åtgärd endast innebär att ta hänsyn till detta yrkes speciella problem. Man kan nämligen inte komma ifrån en sådan spridning, och vid beskattningen bör rimlig hänsyn tas till dessa förhållanden.

En annan fråga gäller planteringen på åkermark av skog. Staten är i viss mån generös när det gäller att lämna bidrag till sådan plantering, nämligen med 50 procent av kostnaderna. Detta räcker till ungefär 10 000 hektar årligen. Det har helt nyligen gjorts en inventering genom en strukturgrupp inom 1960 års jordbruksutredning, som kommit till att ungefär 30 procent och i vissa områden betydligt mer av åkermarken inte givit en försvarbar avkastning. Man rekommenderar en övergång till skogsplantering och diskuterar här storleksarealer på mellan 850 000 och en miljon har, på vilka det så småningom skall planteras skog. Det är alltså fråga om en stor förändring av hela vår jordbruksproduktion. Men varför skall man då inte hjälpa de jordbrukare och skogsägare som har sådan mark att fortast möjligt plantera skog på denna mark? Det är ett faktum att en sådan plantering inte innebär någon omedelbar kapitalförbättring — det innebär i stället en kapitalförsämring, när man skall försälja egendomen. Det är endast på mycket lång sikt — det är kanske fråga om en halv generation — som man kan tala om en verklig kapitalförbättring. Det resonemang, som här förts av herr Wörnberg om skattefrågorna med hänsyn till kapitalinvesteringar, tycker jag inte är konsekvent.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Herr Wårnberg sade att skatteunderlaget skulle minska — och herr Ericsson i Uppsala tog tidigare till verkliga brösttoner i denna fråga — därest alla dessa framställningar om skatteminskning skulle bifallas. Det är klart att man inte kan bifalla allting på en gång, men man skall väl inte avslå allt heller. Det är väl ändå så att man rent skattepolitiskt bör vidta produktionsbefrämjande åtgärder och åstadkomma förbättringar som leder till en högre produktion för att kunna få ett större skatteunderlag på längre sikt. Så stora vyer måste man väl ändå ha på dessa frågor. Det var ju ur den synpunkten jag såg det hela, när jag tidigare framhöll att det var berättigat med ett avdrag för samtliga skogsdikningar — samtidigt som detta skulle förenkla taxeringsarbetet väsentligt.

Jag fäste mig vid herr Wårnbergs uttalande att skogsfastigheternas försäljningsvärde ökat så kraftigt. Jag vet inte om det är fråga om så förfärligt stora ökningar, men i den mån de har förekommit beror de väl mera på statsmakternas oförmåga att behålla penningvärdet än på fastigheternas egna värden. Jag vill också i detta sammanhang tillägga att detta förhållande i mycket hög grad försvårar rationaliseringen.

Här talas så ofta om att vi skall rationalisera på jordbrukets område och även på skogsbrukets område, men varför skall man då inte ta konsekvensen av detta genom att befrämja en utveckling som leder till det mål vi säger oss arbeta för?

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Som medmotionär skall jag be att få säga några ord i denna fråga. Vi hade som kammarrens ärade ledamöter känner till en sammankomst i lilla partilokalen för några veckor sedan, där vi hade besök av diverse skogsfolk, bl. a. av överdirektör Folke Johansson i skogsstyrelsen. Han betonade mycket starkt vikten av att bygga mera skogs-

bilvägar. Han nämnde att vi har 15 000 mil skogsvägar i vårt land. Det är en avsevärd sträcka, men vi behöver bygga ytterligare 6 000 mil. Det utgår anslag till byggande av skogsbilvägar med 10 miljoner kronor per år. Det räcker till 70 mil skogsvägar. För närvarande bygger vi cirka 210 mil skogsvägar om året. Det är därför inte någon liten fråga det rör sig om. Det byggs så mycket vägar därför att skogsvägarna är av avgörande betydelse för skogens rationella skötsel. Ett bättre avdrag för byggande av skogsbilvägar skulle naturligtvis förbättra skogsbrukets lönsamhet.

Herr Wårnberg sade att det inte är fråga om någon katastrof för skogsbruket. Katastrof kanske det inte är, men vi vet ändå att det har kärvat till sig. Skogsindustrin får i dag sälja sina produkter till samma pris som 1956, under det att kostnaderna oavbrutet har stigit. I detta läge talar man om rationalisering, och som ett viktigt led i rationaliseringen ingår byggandet av skogsbilvägar. Av den anledningen har vi förordat avdragsrätt för att få fram dessa skogsvägar som är av så stor betydelse för svenskt skogsbruk.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till reservationen.

Herr WÅRNBERG (s):

Herr talman! Jag har ingen anledning att på något sätt gå i polemik mot dem som säger, att skogsbrukets framtid hänger på nya skogsbilvägar. Jag delar faktiskt den uppfattningen. Hela vårt svenska näringslivs framtid ligger i att vi kan hänga med, rationalisera, använda nya metoder och över huvud taget skapa en vettig produktionsapparat. Men vad inträffar om vi går med på att all rationaliseringsverksamhet i landet blir avdragsgill vid beskattningen? Jag har ställt den frågan förut. Då inträffar ett skattebortfall av mycket stora mått, förutom att vi slår sönder hela det skattesystem vi har byggt upp med regler för den direkta beskattningen. Det är detta bevillningsutskottets majoritet inte vill vara med om.

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Annars finns det ingenting som säger att vi inte vill vara med om nya skogsbilvägar, men ingen kan väl bestrida vad jag sade om att det har en värdehöjande effekt att bygga skogsvägar. Alla vet väl, att man i dag inte kan sälja en skogsgård med dåliga vägar.

Låt mig göra samma tankeexperiment som jag gjorde i talarstolen i fjol. Man gör en täckdikning eller en skogsbilväg, som går på 50 000 kronor i investeringskostnad. Det betyder att man får 50 000 kronor mera när man säljer fastigheten, och dessa pengar skulle således ha varit avdragsgilla en gång i tiden. Det är orimligt att man skall kunna göra grundförbättringar på en kapitaltillgång utan att behöva skatta för den vinst som uppstår när man en gång säljer.

Till herr Isacson vill jag säga, att aptiten växte medan man åt. Men det var ingen ny aptit. Aptiten fanns redan i fjol. Man fick en mycket stor skatteförmån i fjol genom Kungl. Maj:ts proposition, men aptiten var större, och man ville ha litet mera. Man har inte prutat av på den aptiten i år, utan den kvarstår i oförändrat skick.

Herr Isacson använde uttrycket, att jag gjorde mig skyldig till en häpnadsväckande inkonsekvens — jag tror det var så orden föll. Jag skulle vilja säga att herr Isacson gör sig skyldig till ett mycket häpnadsväckande krav. Han kräver, att skogsbruket skall få en skatteförmån, som inga andra näringsutövare har, och det tycker jag är häpnadsväckande. Dessutom gör han sig skyldig till den häpnadsväckande iakttagelsen, att ju mer vi sänker skatterna desto mera pengar får vi in till staten. Han påstår att om vi sänker skatterna i det här fallet, blir det så mycket mera inkomster för näringsgrenen i fråga, att det flyter in lika stort belopp som förr till staten i alla fall. Nå, men skulle det då inte vara mest rationellt att sänka skatten till noll för att få in de stora beloppen? Någonstans måste gränsen gå, där man inte kan sänka mera utan att det blir skattebortfall. Herr Isacson visar sannerligen en häpnadsväckande slutledningskonst.

Herr Jonasson säger ungefär likadant. Skogsbruket är i en sådan särställning, att här måste man gå med på att ge det särskilda skatteförmåner, och herr Jonasson menar, att det för den här lilla saken inte blir något avskräckande inkomstbortfall för staten eller kommunerna. Nej, naturligtvis inte, men vad är det som säger att man skall bifalla ett förslag för just detta område? Varför skall vi inte göra likadant med möbelindustriens, textilindustriens och varvsindustriens rationaliseringssträvanden? Det är ungefär likadant, tycker jag. Som jag sade förut tycker jag inte man skall göra några särslagstiftningar för skogsbruket.

Jag sade vidare, att det inte var någon katastrofsituation för skogsbruket i dag. Jag medger att rotvärdena håller på att sjunka, och jag går så långt som att säga, att det enda som kan klara situationen är utbyggnad av skogsbilvägarna och ökad rationalisering. Men trots att rotnettet sjunker, stiger gårdarna i värde mer än inflationsförlusterna (eller inflationsvinsterna, vilket man nu vill kalla det). Jag förstår inte de människor som är så dumma, att de köper skogsgårdar som minskar i värde och ger mera för dem än tidigare. En skogsgård med någorlunda väl utbyggt skogsbilvägnät står i dag minst 50 procent över taxeringsvärdet. Domänverket föregår med gott (eller dåligt) exempel och ger mer än 50 procent över taxeringsvärdet. Alla tecken tyder på att det inte är så dåligt som man vill göra gällande. Eller spekulerar man i att man får skattefrihet så småningom, och att det blir en god affär då?

Herr talman, det finns ingen anledning, tycker jag, till ändring i det yrkande jag tidigare ställt.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har verkligen aldrig sagt att vi skulle införa någon skattebefrielse eller göra någon slags nollställning här, det ber jag att få upprepa. Vad

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

jag har sagt är, att staten bör stimulera till rationaliseringen och att inkomstbortfall för staten och kommunen i anledning härav mer än väl kommer att tas igen i och med att man får ett större netto som kan beskattas, då kostnaderna för skogsbruket minskas. Noll får vi i beskattningen den dag skogarna intet blir värda, och det håller på att ske på en del håll i landet. Vi kan peka på domänverkets rapporter, som visar att det på rätt stora områden i vårt land är direkt negativa rotvärden. Där blir det ingen beskattning vare sig för staten eller kommunen. För att motverka ett sådant förhållande vore det värdefullt om man från statens sida på olika sätt stimulerade till utbyggnad av skogsbilvägnätet, inte bara med ett 50-procentigt bidrag utan skattevägen, ty de 50 procenten ger för litet per år sett mot bakgrunden av vad som behövde byggas i dagens situation.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i det animerade samtalet mellan herrarna Wärnberg och Isacson. Herr Wärnberg kom dock både i sitt första och också nu i sitt senaste anförande in på värderingar av hur stor del av en vägkostnad som är grundförbättring och hur stor del som inte är det. Han uttalade kategoriskt att det inte kunde bli fråga om att ge skogsbruket favörer som andra näringar inte har.

Jag ber i anledning av detta att få läsa upp en mening ur bevillningsutskottets betänkande nr 9 som lyder: »Beträffande skog föreligger speciella förhållanden, som möjligen kan motivera vissa avsteg från principen att avdrag inte bör medges för grundförbättringskostnad.» Under detta uttalande står även herr Wärnbergs namn. Jag är glad över att herr Wärnbergs från talarstolen uttalade formuleringar inte står i betänkandet utan att det står på det sätt jag nyss citerat.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Frågan är om man skall göra en särslagstiftning för jordbruket och skogsbruket. Herr Wärnberg säger att det inte finns någon anledning till detta, men har herr Wärnberg inte uppfattat att situationen för jordbrukets och skogsbrukets vidkommande är sådan, att synnerligen starka argument talar för att här sätta in sådana åtgärder som föreslagits? Det måste väl ändå vara ett argument.

Herr Wärnberg nämnde vidare att han inte kan fatta varför köpesummorna blir så höga på dessa gårdar. Det förstår jag mycket väl att han inte kan fatta, eftersom herr Wärnberg inte kan begripa att socialdemokratien har misslyckats med att behålla penningvärdet.

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Nils-Eric Gustafsson säga, att vad vi i bevillningsutskottets betänkande talar om som skäl för ett speciellt avsteg från skattereglerna är svårigheterna att avväga vad som är grundförbättring och vad som är avdragsgill driftkostnad. Det är av denna anledning vi har gjort detta speciella uttalande om skogsbruket.

Jag sade dessutom till herr Jonasson, att skogsskiftena har stigit betydligt mer i pris än vad som motsvaras av penningvärdeförsämringen. I den mån man hävdar att socialdemokraterna har hjälpt till härvidlag genom att förstöra penningvärdet kan man nog inte komma ifrån att även herr Jonasson har gjort vad han kunnat för att bidra till penningvärdeförsämringen genom en serie av motioner om ökade statsutgifter och statlig upplåning. Om det här bara hade varit fråga om en ökning av priserna på skogsskiften som motsvarade penningvärdeförsämringen, skulle vi ha kunnat acceptera den, men faktum är att dessa priser stigit ännu mer. Om det är så uselt för skogsbruket som man vill göra gällande, skulle väl priserna sjunka under taxeringsvärdet och inte som nu fortsätta uppåt i stället. Det är speciellt gårdar

Om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

med goda skogsbilvägar etc. som gått upp i pris.

Herr ANDERSSON, AXEL EMANUEL, (cp):

Herr talman! Jag blev förvånad när jag hörde herr Wörnberg anförda som argument att det bara skulle vara vid försäljning som man får någon nytta av de pengar som här läggs ned, ty vid en försäljning skulle man få ut högre priser. Jag har själv deltagit i fastighetstaxering och vet av erfarenhet att gårdar som skötts väl och där man ordnat med erforderliga vägar och dikningar brukar bli upptaxerade. Den höjda taxeringen medför i sin tur att det blir mer pengar i skatt till stat och kommun. Det är här inte fråga om pengar som skogsägaren tjänar genom att plantera skog och dika. Den skogsägare som lägger ner dessa pengar får inte omedelbart igen något, men nationalekonomiskt blir det ju en ökad tillgång för landet. Det blir en bättre nettobehållning och en större taxerad inkomst, för vilken man får betala mer i skatt till staten.

Herr Wörnberg bör tänka på att det här inte bara är fråga om att lägga ner dessa pengar och sedan snabbt sälja egendomen. Skogsägarna lägger ner dessa pengar i rationaliseringssyfte för att få litet större inkomst av sin skog, och detta i sin tur leder till att även staten får ökade inkomster i form av skatt. Herr Wörnberg och utskottsmajoriteten bör hålla i minnet att skogsägarna kostar på dessa arbeten i syfte att rusta upp egendomarna och inte bara för att snarast sälja dem till högre pris. Meningen är i stället att förbättra skogsskiftena och därmed också skapa ökade nationalekonomiska tillgångar för landet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr JONASSON (cp):

Herr Wörnberg och hans partikamrater avslår i regel våra motioner, så mo-

tionerna kan väl inte vara någon starkt bidragande orsak till att penningvärdet försämras. Sedan vill jag också säga att herr Wörnberg m. fl. nyligen avlog en motion från centerpartiet som innebar att man skulle ha sparat över 40 miljoner kronor, men vi skall inte dra in ovidkommande saker i sammanhanget.

Över lag är människorna i dagens läge rädda för att de besparingar som de har inte skall vara någonting värda genom penningvärdeförsämringen, och därför köper de skogsfastigheter och liknande. De resonerar som så: Det är bättre att ha någonting än ingenting.

Herr WÄRNBERG (s):

Nu beslöt sig herr Jonasson för att slå ett stort slag för att försämma penningvärdet. Han sade att det gäller att köpa i spekulation; det finns ingen bärighet i skogsbruket, men man måste försäkra sig om fast egendom för att inte få några inflationsförluster. Om alla resonerar på det sättet, att de måste placera sina pengar i fast egendom, då får vi en verklig penningvärdeförsämring, herr Jonasson!

Det här hör kanske inte så mycket till ämnet. Någonting nytt har inte framkommit, och jag nöjer mig med vad jag sagt tidigare i sakfrågan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkterna 1—4 av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan samt därefter särskilt angående vardera av punkterna 5 och 6.

I fråga om punkterna 1—4, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden

Interpellation ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år

och förklarade sig finna propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Yngve*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 9 punkterna 1—4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Yngve*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 62.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Hansson, Nils*, anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt båda voteringsknapparna.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten 5 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 441 och II: 522; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten 6 hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts, att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 72, angående uppförande av en atomkraftstation i Marviken;

nr 74, angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m.; och

nr 83, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Interpellation ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! ATP-systemet har en sådan utformning, att arbetsgivare för varje år skall erlägga avgift till den allmänna pensionsförsäkringen för vad han under året utgivit såsom lön till hos honom anställda arbetstagare. Arbetsgivaravgiften beräknas på den sammanlagda lönesumman, minskad med produkt av basbeloppet och antalet anställda. En arbetstagare medräknas så snart han haft en lön, som uppgått till 300 kronor. Men han omfattas av den allmänna pensionsförsäkringen först från och med det kalenderår, varunder han fyller 16 år. Bestämmelserna innebär sålunda, att arbetsgivaren får betala avgifter till pensionsförsäkringen även för minderåriga arbetstagare, som inte tillhör försäkringen.

Särskilt på landsbygden användes i stor utsträckning minderårig arbetskraft för vissa särskilda uppgifter, exempelvis för potatisplockning och grönsaksodling. Dessa minderåriga anställda åtnjuter i regel en sådan betalning, att de redan efter kort tids anställning uppnår en lön av 300 kronor. Arbetsgivaren blir då skyldig att inbetala ATP-avgifter utan att den anställda erhåller pensionsrätt för dem.

I fråga om skattelagstiftningen gäller,

att barn som tillhör arbetsgivarens familj och ej fyllt 16 år inte räknas som egen inkomstagare. Det synes rimligt, att ATP-avgift ej heller skall erläggas för minderårig, som inte uppnått 16 års ålder.

Med stöd av vad jag här har anfört an- håller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdeparte- mentet få framställa följande interpella- tion:

Är herr statsrådet beredd vidtaga åt- gärder till sådan ändring av ATP-be- stämmelserna att avgift till försäkringen

skall erläggas för arbetstagare först från och med det år, varunder han uppnår 16 års ålder?

På gjord proposition medgav kamma- ren, att ifrågavarande spørgsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskil- des kl. 16.58.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 13 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkar- intyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg an- håller jag om ledighet från riksdagsarbe- tet på grund av sjukdom från och med den 13 mars till och med den 31 mars.

Västerås den 12/3 1963

Sten Söderberg

Härmed intygas, att ledamoten av riks- dagens första kammare, riksdagsman Sten Söderberg, på grund av sjukdom, för vilken han vårdas härstädes, är oför- mögen att deltaga i riksdagens arbete under tiden från och med den 13/3 minst till och med den 31/3 1963.

Medicinska kliniken, Centrallasarettet, Västerås, den 12/3 1963

Per Wising

Docent, överläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder vid beskatt- ningen i syfte att främja sparandet.

Till bevillningsutskottet hade hänvi- sats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett samman- hang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 89, av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* och II: 102, av herr *Antonsson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning och förslag till riksdagen rörande premiering av spa- rande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning genom avdrag på den statliga inkomstskattens slutbe- lopp, i enlighet med vad som anförts i motionerna;

II) de likalydande motionerna I: 367, av herr *Mattsson*, samt II: 425, av herrar *Antonsson* och *Larsson* i Borrby, vari an- hållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till riksdagen rörande stimu-

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

lans av det personliga nysparandet av reell karaktär, i enlighet med vad i motionerna anförts; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 432, av herr *Hagberg m. fl.*, och II: 524, av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte antaga i motionerna införda förslag till

a) förordning om bostadssparande;

b) förordning om utbildningssparande; och

c) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande premiering av allmänt målsparande genom avdragsrätt vid beskattningen för medel, som insattes å särskilt sparkonto enligt de i motionerna angivna riktlinjerna.

De i motionerna I: 432 och II: 524 framlagda förslagen avsågo bland annat rätt till avdrag vid taxeringen för medel, som insattes på särskilt bostadskonto för anskaffande av eget hem eller för betalning av insats i bostadsrättsförening. Vidare hade förordats viss skattefrihet för sådant sparande, som skedde i form av särskilt stora amorteringar på egnahemslån. Därjämte hade i sparstimulerande syfte yrkats avdragsrätt vid taxeringen för medel, som insattes på särskilt utbildningskonto. De på sådant konto insatta medlen hade vidare föreslagits skola undantagas från gåvoskatt. Beträffande sparavdraget i inkomstkällan kapital hade föreslagits, att detsamma skulle höjas med 200 kronor för ensamstående och 400 kronor för makar i den mån kapitalavkastning till motsvarande belopp utgjorde utdelning på aktier eller andelar i ekonomisk förening. Slutligen hade förordats, att rätten till sparavdrag skulle utsträckas att gälla även fysiska personer, som hade inkomst av jordbruksfastighet, annan fastighet eller rörelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 89, av herr Per-Olof Hanson m. fl., och II: 102, av herr Antonsson m. fl., om viss premiering av sparande på särskilt sparkonto,

2) de likalydande motionerna I: 367, av herr Mattsson, samt II: 425, av herrar Antonsson och Larsson i Borrby, om stimulans av det personliga sparandet, ävensom

3) de likalydande motionerna I: 432, av herr Hagberg m. fl., och II: 524, av herr Heckscher m. fl., om vissa sparstimulerande åtgärder,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Gustaf Elofsson, Lundström, Gösta Jacobsson, Billman, Nilsson i Svalöv, Darlin, Eriksson i Bäckmora, Enskog* och *Broberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 89 och II: 102 samt motionerna I: 432 och II: 524 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen med ledning av vad som i motionerna anförts rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning;

II) av herrar *Hagberg, Gösta Jacobsson, Nilsson i Svalöv* och *Darlin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 432 och II: 524 i vad desamma avsågo yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder, antaga vid motionerna fogade

a) förslag till förordning om bostadssparande,

b) förslag till förordning om utbildningssparande, samt

c) förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); ävensom

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

III) av herr *Gustaf Elofsson* och herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottets yttrande såvitt gällde motionerna I: 367 och II: 425 bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 367, av herr *Mattsson*, och II: 425, av herrar *Antonsson* och *Larsson* i Borrbj, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla om utredning och förslag rörande stimulans av det personliga sparandet i vad avsåge premiering av reellt personligt nysparande genom avdrag på den statliga inkomstskattens slutbelopp.

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Det skulle helt visst innebära en betänkelig överdrift att säga, att den angelägenhet, som vi nu skall behandla, har nyhetens behag för kammarens ledamöter. På föredragningslistan upplyses, att detta bevilningsutskottets betänkande gäller »åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet». Det är ju ett ämne, som vi under senare år diskuterat flera gånger här i kammaren, och jag har uppriktigt sagt en känsla av att det är ganska svårt både för oppositionen och för regeringens företrädare att komma med några nya, givande argument. Med hänsyn därtill tror jag, herr talman, att jag skall kunna fatta mig tämligen kort.

Generellt sett kan nog alla vara ense om att sparandet här i landet är ganska hyggligt, men vi på vår kant förmenar att de former, under vilka detta sparande äger rum, icke är de riktiga. Den ekonomiska politik och den skattepolitik, som förts under en följd av år, har som bekant direkt eller indirekt lett till en kollektivisering av sparandet. Den förmögenhetsökning, som är ett resultat av allas gemensamma arbetsinsatser, har tvångsvis förts över antingen till det allmänna för förvaltning genom de politiska instanserna eller till ett tunt skikt av enskilda förmögenhetsägare.

Inom den meningsriktning jag tillhör anser vi, att detta är en olycklig utveckling, olycklig både för landet och för de enskilda människorna. Vi har den upp-

fattningen — som tidigare framförts här och som jag ber att få upprepa i dag — att valet i denna från alla håll erkänt viktiga fråga står mellan en spridning av ägandet till de enskilda människorna, så att allt flera beredes möjlighet att bli delägare i produktionsmedlen och den avkastning dessa kan ge, och en fortsatt koncentration av förmögenhetsbildningen till staten, kommunerna och andra samhällsinstitutioner. Här går naturligtvis en klar skiljelinje mellan å ena sidan vad man brukar kalla en borgerlig uppfattning och å andra sidan en socialdemokratisk — det tjänar ju ingenting till att försöka göra något annat gällande.

Vi har för vår del under en följd av år presenterat ett alternativ: vi brukar tala om det personliga ägandets samhälle, som enligt vår mening främst kräver en ny utformning av skattepolitiken och den ekonomiska politiken. Vi har ständigt hävdad, att denna politik måste bestämt och målmedvetet inriktas på att göra det lättare för de enskilda människorna att själva genom sparande och investering medverka i det produktiva arbetet.

Det är mot bakgrunden av dessa våra principståndpunkter, man har att se de förslag vi nu återigen presenterar inför riksdagen, förslag om bostadssparande, utbildningssparande, allmänt målsparande, aktiesparande och kapitalavdrag på avkastning av egen rörelse m. m.

Jag skulle gärna vilja säga några ord om det sist nämnda avsnittet. Någon principiell skillnad föreligger enligt vår mening inte mellan den avkastning, som erhålles av på bank insatta medel respektive aktieinnehav och den avkastning som erhålles på rörelse, exempelvis ett jordbruk vari en person investerat sitt sparkapital. En del av rörelsens avkastning kan hänföras till den personliga arbetsinsatsen, medan en annan del härrör från det insatta kapitalet. Vi tillåter oss därför föreslå, att en person, som insatt sitt sparkapital i jordbruk, annan fastighet eller rörelse, skall erhålla samma skatteförmån som om han haft inkomst av kapital.

Det är klart, att denna angelägenhet

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

är ganska kontroversiell. Här bryts de båda uppfattningar, som jag nyss pekade på. Nu har bevillningsutskottets majoritet fallit tillbaka på sina tidigare ståndpunkter, när det gäller att avvisa förslagen. Helt naturligt är man medveten om det nödvändiga i att så långt som möjligt öka sparandet här i landet, och man har alldeles klart för sig det mycket stora investeringsbehov, som föreligger under den närmaste tiden, en fråga som ju i någon mån diskuterades redan under marknadsdebatten tidigare i dag. Utskottet säger, att man mycket väl kan dela motionärernas uppfattning, att det finns anledning att undersöka och allvarligt överväga möjligheterna att ytterligare öka sparandet — och så gör man på samma sätt som under de tidigare åren: man går igenom motion efter motion och kommer fram till att det inte är möjligt att nå detta mål på de vägar som anvisas i motionerna; varpå man avstyrker dem, jag höll på att säga, på traditionellt sätt.

Jag skall inte, då ju alla väl känner till dessa ting, närmare fördjupa mig i dem. Vi har, såsom jag sade, så många gånger utbytt tankar i dessa frågor, att det inte är mycket nytt att komma med.

Jag vill bara erinra om att den borgerliga halvan i utskottet har enat sig i ett hänseende, och det gäller det motionskomplex, som avser stimulans för enskilt frivilligt sparande genom s. k. allmänt sparkonto. Denna borgerliga halva inom utskottet har alltså reserverat sig och anser sig böra hemställa om utredning och förslag i, som det heter, av motionärerna angivet syfte.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservation nr I, som jag här har sagt några ord om, och vidare till reservation nr II, som avser de av högerpartiet framförda speciella förslagen, vilka jag tidigare dessliques har omnämnt.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Motionerna I: 367 och II: 425 är ju väl kända, då vi har debatterat liknande förslag tidigare här i kamraren.

Jag kan därför inskränka mig till att i huvudsak instämma i de synpunkter, som här har framförts av herr Hagberg, och yrka bifall till reservation nr III av herr Gustaf Elofsson och herr Eriksson i Bäckmora.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Det är obestriddligen riktigt som herr Hagberg sade att det ärendet, som vi har framför oss, inte är någon nyhet. Det återkommer som en följetong.

Det har konstaterats, och med all rätt, att vi har ett någorlunda hyggligt ökande sparande. Det är naturligt och kommer nästan som ett brev på posten till följd av en stigande standard, men lika säkert är att om vi skall få en stigande standard så behöver vi också mana fram ett starkt stegrat sparande. Man kan väl säga att ju mer standarden stiger, desto högre bör sparkvoten bli.

Emellertid är det väl för samhällsutvecklingen, såsom herr Hagberg också antydde, inte utan betydelse vilken typ av sparande man får fram, och för övrigt får väl många olika vägar användas. Det är viktigt att det ur den enskildes synpunkt lönar sig att spara, även om inte spel och dobbel är inblandade i det hela. Annars har jag nog en känsla av att vår värderade finansminister har en viss benägenhet att tycka om den typ av sparstimulans, som innebär att man drar lott om vem som skall ha vinsten. Jag är inte säker på att detta i tidens längd är en god politik i detta sammanhang.

Eftersom de flesta argumenten i denna fråga är väl kända från föregående överläggningar skall jag inte, herr talman, uppehålla kammarens tid längre. Jag vill bara säga att det förhållandet, att vi är ganska enträgna och återkommer med förslag i samma riktning, får tydas så att vi faktiskt är ganska angelägna om att någonting göres för att stimulera det enskilda sparandet.

Med dessa få anmärkningar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr I.

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag är tacksam för det erkännande som har givits från reser-
vanternas sida — jag tycker nämligen
att det är en sak att slå fast och vara
tacksam för när man säger, att sparand-
et har »ökat ganska hyggligt». Det skall
vi alla vara glada för. När man så till-
lägger, att förmögenhetsökningen har ägt
rum på felaktigt sätt, kan det ju alltid
diskuteras.

Herr Hagberg sade att detta är en kon-
troversieell fråga. Förvisso är den det och
kommer väl framöver att bli så. Om man
nu säger att det sparas på ett felaktigt
sätt därför att förmögenheter bildas på
det kollektiva planet, så måste väl ändå
alla erkänna att själva ändamålet med
sparandet är detsamma: att bilda nya
produktionsmedel. Att bilda nytt kapi-
tal är detsamma som att skaffa nya nyt-
tigheter. Det vi avstår från att konsu-
mera använder vi för att förbättra vår
produktion, och då fyller otvivelaktigt
det kollektiva sparandet samma roll som
det enskilda sparandet. Jag tror inte att
jag tar miste på den punkten.

Om man nu säger, att det är alldeles
felaktigt att sparandet skall ha denna
inriktning, d. v. s. om man anser att en-
skilda borde spara mera och det kollek-
tiva mindre, kan vi jämföra med hur
det var på den tiden när det fanns en
annan regim i det här landet. Då fanns
inget alternativ. Vem sparade då? Jo,
det var en grupp i samhället som spa-
rade, den som hade möjligheter att spa-
ra. Den andra — och den stora — grup-
pen saknade sådana möjligheter. Sam-
hället har otvivelaktigt förändrats, och
jag tycker att det är en glädjande ut-
veckling, när man talar om att man vill
ha en spridning av ägandet.

Det finns i det här riket flera former
av sparande, och vi har i varje fall en
form av sparande, som jag tycker är
mycket ändamålsenlig. Vi anser ju att
vi bör försöka få unga människor in-
riktade på att lägga undan en slant för
kommande behov. Det finns massor av
människor — märk väl: unga männi-
skor! — som avstår en tiondel av sin
bruttoinkomst regelmässigt och sparar

den. En sådan inställning har betydelse
inte bara för ungdomsåren utan för livet
framöver. Jag tror ingalunda att dessa
människor som sparar pengar varje må-
nad tänker på skatterna, utan de har
andra sparmål — och, herr talman, jag
vill säga gudskelov för det! De är utom-
ordentliga medborgare, som visar god
sambällsanda, och jag hoppas att det blir
allt flera med åren. De har nu sparat
hundratals miljoner kronor just under
den tid när oppositionen varje år har
sagt att sparandet måste stimuleras ge-
nom skattelättnader.

Vad kan det vara för drivkraft hos
unga människor, som gör att drygt
300 000 personer har börjat spara genom
s. k. allmänt lönsparande? Är det för-
hoppningen om att vinna en stor sum-
ma pengar, vilket herr Hanson antydde,
som är drivkraften för dessa 300 000 att
spara? Jag hoppas verkligen att det inte
är så. Jag tror att vi gör fel, när vi inte
värderar dessa insatser av sparande.
Dessa utomordentligt skötsamma män-
niskor, som har sina egna sparmål och
som vill nå en större trygghet för fram-
tiden, är väl värda att vi någon gång
säger att dem skall vi uppmärksamma
i stället för att tala om alla möjliga for-
mer av skattelättnader. Samhället mås-
te ju ha sina inkomster; vi är överens
om det.

Det gläder mig att både herr Hagberg
och herr Hanson och andra säger, att
vi har hållit på att tjata om det här så
länge och att vi bör fatta oss kort. Jag
uppskattar den inställningen. Ty kom-
mer det inte in några nya ting i deba-
ten, kommer det inte några nya upp-
slag, så kommer de människor som det
ändå handlar om — de som vi vill ska
spara och som sparar — icke att förstå
vad vi talar om.

När det nu har gått så bra för oss att
vi har fått ett allt större sparande, så är
detta ett uttryck för en sund utveckling
inm. det svenska samhället, och jag har
den förhoppningen att vi i Sveriges riks-
dag framöver skall kunna komma över-
ens om ting, som kan ännu mera stimu-
lera detta sparandet. Men låt oss sluta att
tala om att alla människor tänker i skat-

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

ter! Det är annat man tänker på, när man avstår en del konsumtion i nuläget till förmån för framtida konsumtion, d. v. s. när man sparar.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Det är riktigt vad bevillningsutskottets aktade ordförande just framhållit, nämligen att det sparas. Jag tillät mig ju också att formulera satsen på det sättet, att sparandet här i landet är »ganska hyggligt». Herr John Ericsson säger, att det är hundratusentals personer som sparar utan sparstimulerande åtgärder — skötsamma, hedervärda, duktiga människor — och visst är det så. Detta sparande utgör ett intressant psykologiskt problem, och det tillåtes mig kanske att säga ett par ord om den saken.

Jag läste för ett antal år sedan i en tidskrift en artikel av dåvarande finansministern Sköld, som underströk det märkliga förhållandet att i en tid av inflationistisk utveckling, då pengarna undan för undan förlorade sitt värde, så sparade människorna likafullt. Han ansåg, om jag nu inte missminner mig, att det var ett uttryck för en inneboende drift hos människorna att med sparande i viss mån och så långt det gick trygga sin egen ålderdom. Och säkert är det så. Man sparar, trots det man i många fall måste vara medveten om att räntan kan vara negativ, d. v. s. inflationen går så fort, att den äter upp räntan på sparmedlen och mer till. Dessa människor utgör kanske kärnan av vårt lands befolkning, det är dem vi har att trygga oss till.

Nu anser herr John Ericsson, att dessa människor sparar utan sparstimulerande åtgärder, och han frågar vad det då tjänar till att år efter år komma med dessa uppslag. Ja, men om man byggde under detta sparande, som redan nu är ganska hyggligt, med de föreslagna åtgärderna, då talar väl all möjlig sannolikhet för att dessa starka ambitioner hos hundratusentals medborgare skulle ta sig än starkare uttryck, vilket ju alla, också bevill-

ningsutskottets majoritet, är övertygade om är nödvändigt, icke minst i nuvarande läge. Så som vi inom min meningsriktning ser på saken anser vi, att vi inte kan slå oss till ro med att det sparas, utan vi måste försöka åstadkomma att det sparas ännu mera.

Herr John Ericsson ger mig säkert rätt i att det behövs högst avsevärda belopp, om vi skall kunna klara den omställningsprocess i svenskt näringsliv, som med all säkerhet förestår. I början av sitt anförande framhöll herr John Ericsson, att sparandets mål är att bilda nya produktionsmedel. Ja visst är det så. Sparas det inte, fick man inte dessa medel; det är en truism att säga någonting sådant. Det är dock bara en sida av sparandet. Den andra sidan av sparandet berörde herr John Ericsson — i varje fall indirekt — i senare delen av sitt anförande, nämligen den som går ut på att genom sparande vidga den enskilda medborgarens fria sektor. Det är väl ingen som vågar bestrida, att man här har den kanske allra starkaste drivkraften till det sparande, som herr John Ericsson riktigt underströk och som är av glädjande stor omfattning i vårt land.

Vi har ju mycket fått veta på sistone, inte minst genom regeringens främste ledamot, att vi lever i »valfrihetens samhälle», och det kanske ligger något i detta. Men skall denna valfrihet kunna genomföras i verklig utsträckning fordras ju att människorna har möjligheter att begagna sig inte bara av en teoretisk valfrihet, utan också av den valfrihet som konkretiseras i att de av sina inkomster får över tillräckliga belopp, så att de därmed kan vidga vad jag för ett ögonblick sedan kallade för den egna fria sektorn.

Detta är några små reflexioner jag gjort kring herr John Ericssons anförande. Jag skall inte ytterligare ta upp tiden med överläggningar om denna sak. Jag tror, att det är ett stort och viktigt problem, och jag kan bara uttrycka en förhoppning om att det motstånd, som sedan länge rests mot våra uppslag, så småningom — man har ju sett exempel på detta — skall kunna mjukna.

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Det är ju ett känt faktum att i alla länder, där den allmänna inkomstnivån stiger, ökar också sparkvoten. Det är sålunda nästan en ekonomisk naturlag, att det förhåller sig så. Därför är det inte så särdeles nytt om man konstaterar, att det enskilda sparandet ökar här i landet. Det är inte något bevis för att man inte skulle behöva komma med särskilda stimulanser. Att sådana behövs framgår för övrigt därav, att även finansministern och herr Ericsson i Kinna ju har sanktionerat åtskilliga stimulanser.

Sedan vill jag säga några ord om drivkrafterna till sparandet. Herr John Ericsson gjorde gällande att jag hade påstått att man sparade i förhoppning om att vinna en stor summa pengar. Det är ett fullständigt misstag. Det är ju finansministerns uppfattning att man speciellt genom lotterier skulle stimulera sparandet, och det var denna uppfattning jag tillät mig betvivla skulle vara sund på litet längre sikt. Jag tror att ungdomen är bättre än så och att den faktiskt har många andra, mera handfasta och i hög grad prisvärda sparmål. Men jag tror också att sparandet kan stimuleras på många olika sätt och att kanske — *kanske*, i alla fall — den väg med skatteparkonto, som vi här har fört fram vid många tillfällen, kan vara en av de faktorer som skulle kunna bidra till att ytterligare stimulera det enskilda sparandet. Jag påstår naturligtvis inte att detta skulle vara den enda vägen, men det är en väg att försöka, eftersom man här kan tänka sig olika vägar.

Vi behöver, tror jag, om vi skall kunna få en snabb framstegstakt på alla rimliga vägar stimulera sparandet, och jag är inte så säker på att det skulle vara en särskilt dålig affär för statskassan, om det nu är detta som bevillningsutskottets ärade ordförande är orolig för. Jag tror nog att vi i längden skulle finna att vi har gjort en även ur den synpunkten god affär, ty stigande inkomster medför ju också andra konsekvenser, som ter sig gynnsamma även ur de synpunkter

som en ordförande i bevillningsutskottet har att bevaka.

Jag tycker därför, att ett litet försök till omtänkande på denna punkt ifrån bevillningsutskottets ordförandes sida inte skulle skada.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag uppfattade inte det sista herr Hanson anförde, men jag hörde att han har den uppfattningen att det i första hand är våra ungdomars ambitioner när det gäller sparandet vi har att vara tacksamma för. Det var det jag ville ha sagt.

Reservanterna framhåller att vi måste stimulera till ökat sparande genom skattelättnad, och det är mot detta jag ställer mig mycket tveksam. Jag kan gott säga här att jag ifrågasätter om det över huvud taget är ändamålsenligt att försöka med s. k. stimulansåtgärder i den form som riksdagen har beslutat. Vi har ett s. k. sparavdrag, vilket kan vara motiverat. Vi har ett s. k. försäkringsavdrag. Man kan ifrågasätta om just den branschen skall ha en alldeles speciell prioritet när det gäller att locka till sig sparmedel. — Jag säger bara att vi kan ifrågasätta om det är så säkert, att det är precis det rätta och att vi skall gå vidare på samma väg. Jag hyser tveksamhet på den punkten.

Å andra sidan vill jag gärna slå fast att vi är överens om väsentliga ting och att det är av betydande värde om vi kan få till stånd ett stort sparande. Herr Hanson säger visserligen att sparandet ökar allteftersom inkomstnivån stiger. Det är klart att detta kan sägas. Men vi kan också fråga oss, om den sparkvot som vi har här i landet i förhållande till bruttonationalinkomsten är lägre eller högre än i andra jämförbara länder. Jag tror att Sverige vid en sådan jämförelse håller sig på en ganska förnämlig nivå.

Vi kanske rent av till en annan riksdag kunde vara överens om att lägga alla lidelser åt sidan när vi diskuterar det här problemet. Vi kanske kan samsas om gemensamma ansträngningar, efter-

Ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

som vi på båda sidor, tror jag, är överens om att det är en mycket viktig och angelägen uppgift inom ett modernt samhälle att förbättra sparandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas *först* särskilt i vad avsåge punkterna 1 och 3, sistnämnda punkt dock utom i vad gällde yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder, *därefter* särskilt angående punkten 3 i vad rörde yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder samt *slutligen* särskilt i vad avsåge punkten 2.

I fråga om utskottets hemställan i *punkterna 1 och 3, sistnämnda punkt utom i vad avsåge yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan i denna del skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hagberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkterna 1 och 3, sistnämnda punkt utom i vad avser yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Hagberg begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 60.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Rörande utskottets hemställan i *punkten 3, i vad avsåge yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan i förevarande del skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hagberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten 3, i vad avser yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans upp-

fattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 26.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande utskottets hemställan i *punkten* 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet härutinnan hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gustaf Elofsson och herr Eriksson i Bäckmora vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mattsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Elofsson och herr Eriksson i Bäckmora vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mattsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Om ytterligare sänkning av diskontot

Ja — 75;

Nej — 17.

Därjämte hade 36 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1 och 2

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om ytterligare sänkning av diskontot

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om ytterligare sänkning av diskontot.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 53 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt nr 61 i andra kammaren av herrar *Nilsson* i Gävle och *Hermansson*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige måtte uttala sig för en ytterligare diskontosänkning till förslagsvis tre procent.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 53 och II: 61 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag hade begärt ordet i avsikt att yttra mig över motionerna och utskottets utlåtande, men jag förmodar att kammarens ledamöter inte tycker illa vara, om jag avstår. Jag ber emellertid att för demonstrerande av min åsikt i frågan få begränsa mig till att yrka bifall till de två motioner, som det här är fråga om.

Om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

Herr STÅHLE (s):

Herr talman! Utskottet har även under fjolåret behandlat motioner i samma syfte som de förevarande motionerna, och enligt utskottets uppfattning har det inte hänt något särskilt sedan den tidpunkten. Jag ber därför helt kort, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 31 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 37 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att giva domstol rätt att under vissa omständigheter medgiva befrielse från skyldighet att upprätta och ingiva bouppteckning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 31 och II: 37, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrarna *Ferdinand Nilsson*, *Svensson* i Vä och *Gustafsson* i Borås, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 31

och II: 37, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att giva domstol rätt att under vissa omständigheter medgiva befrielse från skyldighet att upprätta och ingiva bouppteckning.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! I reservantens frånvaro ber jag att som motionär få säga några ord i anledning av första lagutskottets utlåtande nr 6.

Vi har i en motion hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medge befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning. Det skulle gälla, då den avlidne är medellös och saknar kända arvingar, om den avlidne är ett litet barn, som saknar tillgångar, eller då andra liknande omständigheter föreligger.

En liknande motion förelades även förra årets riksdag och remitterades då till olika instanser. I flertalet remissyttna. Det är förenat med stora besvärighanden instämde man med motionärerheter att upprätta bouppteckning i de fall — och det är de flesta — när man i bouppteckningen måste göra en erforderlig släktutredning. Släktingarna kan vara svåra att finna inte bara inom vårt eget land utan många gånger befinner de sig också som emigranter i ett annat land.

Herr talman! Med dessa korta ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Sundin har fattat sig mycket kort i sitt inlägg i debatten, och jag skall följa hans exempel. Denna fråga har, herr talman, tidigare behandlats av riksdagen. Någon uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten har inte företagits vid de tillfällen frågan varit under övervägande.

Då jag inte finner någon anledning att ytterligare förlänga debatten, inskränker jag mig nu till att yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner angående korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 542 i första kammaren av herr *Jonasson* och herr *Nilsson, Ferdinand*, samt nr 655 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande en sådan reformering av ATP, att kategorierna korttidsanställda och lågavlönade på ett rättvist sätt kunde få pensioner i förhållande till inbetalda avgifter, i enlighet med vad i motionerna avsågs.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 542 och II: 655, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fröken *Nordström* samt herrar *Eric Carlsson*, *Erik Filip Petersson*, *Jönsson* i Ingemarsgården, *Gustavsson* i Alvesta

och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 542 och II: 655, såvitt de avsåge korttidsanställda, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande avlägsnande inom tilläggspensioneringen av den nu förekommande disproportionen mellan avgift och förmån avseende deltids- och korttidsanställda, som innebure, att avgift skulle erläggas utan att motsvarande pensionsrätt erhöles;

II. av herr *Eric Carlsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 542 och II: 655, såvitt de avsåge lågavlönade, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning och förslag rörande sådan reformering av den allmänna tilläggspensioneringen, att låginkomstgrupperna erhöles pensionsrätt i förhållande till inbetalda avgifter och det nuvarande missgynnandet av dessa grupper sålunda avlägsnades.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Till detta andra lagutskottets utlåtande finns antecknade tvenne reservationer, som jag ber att få helt kort motivera.

Frågan gäller ju dels de korttidsanställdas och dels de lågavlönades ATP-pensioner. Orättvisan för de korttidsanställda exemplifieras i utskottets utlåtande på sid. 2, där två fall återges. Det första exemplet anger en person, som har som enda inkomst lön från en anställning som varar ett halvt år. Lönen utgör för hela anställningstiden 4 000 kronor. Arbetsgivaren har att erlægga arbetsgivaravgift på lönebeloppet minskat med halva basbeloppet, d. v. s. 2 000 kronor. Någon pensionsgrundande inkomst beräknas likväl inte, eftersom arbetsinkomsten inte överstiger basbeloppet.

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

Det andra exemplet, som också finns refererat i utskottets utlåtande, är av ungefärligen samma slag. Exempelen visar hur de nuvarande reglerna verkar. Man kan säga, att de bägge exemplen talar för sig själva, och de motiverar också de motioner, som föreligger i detta ämne.

Vi går ju mot ett samhälle, där deltids-sysselsättning och korttidsanställning får allt större betydelse. Mot denna bakgrund finns det väl anledning att försöka komma till rätta med de felaktigheter, som i dag finns i lagstiftningen om ATP. Det är framför allt kvinnorna, som drabbas av den orättvisa, som jag och utskottet har exemplifierat, ty det är ju bland kvinnorna man i största utsträckning finner deltidsanställda och lågavlönade inkomsttagare. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation I av fröken Nordström m. fl.

Reservationen II gäller 15- och 30-års-reglernas betydelse för låginkomsttagarna och deras ställning inom ATP. Vi har många inkomsttagare, som har en flack inkomstkurva. Detta innebär att de ganska snart kommer upp till den lön, som gäller inom yrket, och sedan håller de sig i stort sett kvar på samma lönenivå. Det gäller industriarbetarna och andra som inte har befordringsmöjligheter i större utsträckning. Dessa människor gör en arbetsinsats, som inte bara inskränkes till 30 utan ofta till både 40 och 45 år. För denna arbetsinsats får de en pension, som motsvarar 15 av de bästa åren under en 30-årsperiod. De erhåller emellertid inte någon pensionspoäng för den tid de arbetar utöver 30 år.

Härtill kommer den s. k. 15-årsregeln — man räknar pensionens storlek efter de 15 bästa inkomståren. Detta innebär att med de befordringsmöjligheter, som i dag finns inom stora delar av samhället kan man, om man kommer upp i högre inkomster under senare delen av anställningstiden, få en motsvarande högre pension utan att man betalat in avgifter i samma omfattning som de förut nämnda mindre inkomsttagarna har gjort. Det föreligger här således en premieöverflyttning från de låga inkomsttagarna till de höga inkomsttagarna.

Man har sagt, när denna fråga varit före tidigare, att man först ville vinna erfarenhet av reformens verkningar. Jag tror att det nu har gått så pass lång tid, att det finns både anledning och möjligheter att rätta till de felaktigheter det här gäller. Det finns anledning att göra en översyn av de nuvarande bestämmelserna för att uppnå en bättre rättvisa just för de låga inkomsttagarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall även till den med II betecknade reservationen av undertecknad och herr Gustavsson i Alvesta.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Folkparti- och centerpartiledamöterna i andra lagutskottet har förenat sig i en gemensam reservation — betecknad med nr I — i vilken, som herr Carlsson nyss kommenterat, hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt provning och förslag rörande avlägsnandet inom tilläggspensioneringen av nu förekommande disproportion mellan avgift och förmån avseende deltids- och korttidsanställda.

Vi har sagt att de nuvarande bestämmelserna i huvudsak drabbar personer i relativt låga inkomstlägen, och det är alldeles riktigt — som herr Carlsson också nyss påpekat — att detta mycket ofta drabbar kvinnorna. Men detta kan få påtaglig inverkan också för inkomsttagare i mellangrupporna. Jag kan anföra ett exempel, som inte torde vara okänt för kammaren. En familj, där enbart mannen svarar för inkomsterna och där mannen har en inkomst på t. ex. 20 000 kronor, får en pensionsgrundande inkomst på 15 300 kronor när basbeloppet, som för närvarande är 4 700 kronor, är avdraget. Bidrar hustrun med 4 000 kronor av dessa 20 000 kronor och mannen alltså tjänar 16 000 kronor, får hon betala pensionsavgifter på sin inkomstdel, men hennes 4 000 kronor räknas inte in i familjens pensionsgrundande inkomster och ger alltså ingen tilläggspensionsrätt. Deras pension blir alltså mindre i det senare fallet, trots att summan av deras inkomster är lika i båda fallen.

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

Utskottsmajoritetens utlåtande på denna punkt synes mig vara oklar. Man redogör för att tilläggspensioneringen bygger på fördelningssystemet och säger, att man inte kan åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng. Men i nästa mening säger man, att frågan är föremål för övervägande inom socialdepartementet. Jag hoppas att det betyder att det finns en liten brasklapp insmugen där, även om den inte skulle vara avsiktlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den med I betecknade reservationen. I den med II betecknade reservationen har folkpartiledamöterna inom utskottet inte kunnat instämma. Vi anser att utskottsmajoriteten har rätt när man varken vill ändra på 30-årsregeln eller på 15-årsregeln. Rättvisa i ekonomiskt hänseende vare sig det gäller inkomster eller pensioner mellan dem, som kommer tidigt ut i arbetslivet och får en lång sammanhängande inkomstperiod, och dem som tvingas avstå från inkomst under vissa — kanske många — år på grund av studier, barns börd, barnpassning, skötsel av sjuka anförvanter, egen sjukdom eller arbetslöshet och liknande kan man aldrig uppnå. När man stannat för 30-årsregeln anser jag — som utskottet uttrycker det — att man fått en lämplig avvägning mellan olika arbetstagares pensionsintressen.

I detta avsnitt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! För att inte något missförstånd skall behöva råda skall jag läsa upp vad motionärerna har yrkat i sina motioner, och de yrkandena har reservationerna anslutit sig till.

Den fråga, som fröken Nordström tog upp om hemmafruarna, som har tillfälligt arbete och inte når upp till en inkomst överstigande basbeloppet, löses inte genom bifall till föreliggande motionsyrkande. I förevarande utskottsut-

låtande behandlas nämligen i motionerna framförda yrkanden om skyndsam prövning och förslag rörande en sådan reformering av ATP, att kategorierna korttidsanställda och lågavlönade på ett rättvist sätt kan få pensioner i förhållande till inbetalda avgifter. Det betalas inga avgifter för den som inte har inkomst överstigande basbeloppet, och följaktligen finns det heller ingen möjlighet att tillgodoräkna vederbörande någon pensionsrätt.

Motionärerna hyser den uppfattningen, att korttidsanställda — och jag tolkar det så välvilligt att jag säger i synnerhet korttidsanställda med blandad anställningsinkomst och inkomst av annat förvärvsarbete — inte enligt nuvarande regler på ett godtagbart sätt tillgodoföres pensionsgrundande inkomst i förhållande till de avgifter arbetsgivare erlagt för sådan inkomst. De menar vidare att bestämmelsen om 30 pensionsgrundande år för rätt till hel pension och pensionens beräkning på grundval av de 15 bästa åren missgynnar de lågavlönade. I anslutning till denna uppfattning hemställs om sådan ändring av bestämmelserna, att pensionerna beräknas i förhållande till inbetalda avgifter och med beaktande av hela det antal år, för vilket avgifter erlagts och följaktligen pensionsgrundande inkomst beräknats.

Motsvarande yrkanden har behandlats av riksdagen 1961 och 1962 men lämnats utan bifall.

Som framhålles i utskottets utlåtande föreligger icke i allmänna tilläggspensioneringen samstämmighet i detalj beträffande av arbetsgivare inbetalade avgifter och beräkningen av pensionsgrundande inkomst för de försäkrade. Arbetsgivaravgift utgår nämligen som en kollektivavgift och beräknas på lönesumman, minskad med basbelopp och den del av lönen som för anställd överstiger 7,5 gånger basbeloppet. Pensionsgrundande inkomst beräknas av taxeringsmyndigheten med ledning av självdeklaration och inkommen löneuppgift från den anställdes arbetsgivare.

För inkomst av annat förvärvsarbete

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

än anställning råder däremot formell samstämmighet, när den avgift som erlagges av den försäkrade själv beräknas på den pensionsgrundande inkomsten. Den inom tilläggs pensioneringen tillämpade fördelningsprincipen innebär emellertid att försäkringsmässig samstämmighet mellan erlagda avgifter och utfästa pensionsförmåner icke föreligger. Detta är särskilt framträdande under uppbyggnadstiden, då avgifterna är låga och pensionsberäkningen förmånlig.

Det anförda bortfallet av pensionsgrundande inkomst, för vilken arbetsgivaravgift erlagts, kan knappast avse annat än inkomst av korttidsanställning, vilken är komplement till huvudinkomst av annat förvärvsarbete än anställning, samt naturligtvis i de fall då den totala inkomsten underskrider basbeloppet eller då undantag anmälts för inkomst av annat slag än anställning och anställningsinkomsten icke uppgår till basbeloppet. Då är det klart, att avgifter kan ha erlagts utan att vederbörande får tillgodoräkna sig den inkomst han har haft av den tillfälliga anställningen.

Jag vill emellertid understryka att de befarade verkningarna av dessa regler även i sådana fall är betydligt överdrivna, ty enligt den regel som motionärerna — och reservanterna — också vill ha bort, nämligen 15-årsregeln, så neutraliseras verkningarna genom att några år med låg inkomst icke påverkar den slutliga pensionsrätten.

Motionärernas yrkande att pensionen skall utgå i förhållande till erlagda avgifter och beräknas på hela den tid vederbörande tillhört försäkringen samt yrkandet att 30-års- och 15-årsreglerna skall slopas får väl tolkas så, att det är en försäkringsmatematisk beräkning av pensionsförmånerna som eftersträvas.

Är det rättvisa som eftersträvas, rättvisa till varje pris, så vinner man förmodligen syftet, men jag är inte säker på att vare sig motionärerna eller reservanterna har klart för sig vad det kommer att kosta de försäkrade och vilka praktiska problem som uppkommer för arbetsgivarna genom den erforderliga detaljredovisningen vid varje avgiftsin-

betalning. Rättvisan måste sannolikt betalas i form av betydande försämringar för samtliga försäkrade och ökat administrativt arbete för såväl arbetsgivarna som för försäkringssystemet.

Förmodligen är det inte möjligt att tillgodose önskemålen med bibehållande av fördelningssystemet och formen för värdesäkring sådan den nu finns i den allmänna tilläggs pensioneringen.

Jag får säga för egen del, att jag inte förvånar mig över att folkpartiet har skrivit under denna reservation därför att partiet har varit en varm förespråkare för ett annat system för att lösa den allmänna pensioneringen, nämligen premiereservsystemet. Det har emellertid icke godtagits, och det skall absolut inte införas på någon bakväg.

I fråga om yrkandet att 30-års- och 15-årsreglerna skall slopas vid beräkningen av pensionsförmånerna kan jag för min del icke fatta detta yrkande annat än såsom ett uttryck för att motionärernas funderingar lett dem helt vilse. Pensionsförsäkring är en försäkring på mycket lång sikt. Den omfattar hela den aktiva tiden i en människas liv, från 18 till 67 år. Vem kan i dag uttala sig om vilka av de försäkrade, som gynnas eller missgynnas i en sådan försäkring, eller om vilka som kan räkna med en jämn eller en brant löneutveckling under en sådan tidrymd? Det blir en lika stor gissning som om man skulle försöka peka ut vilka som skulle komma att uppleva den dag, då de kan träda in i pension och njuta av förmånerna av försäkringen. Det kan inträffa såväl för den löneanställda som för den, som vid den här tidpunkten är egen företagare och under en följd av år haft en ganska jämn utveckling, att förhållandena kan kastas om, och samtliga får ju exakt samma förmåner.

Avgifter betalas för inkomsten allteftersom den följer utvecklingen; blir det undan för undan högre och högre inkomster, så stiger naturligtvis avgifterna, men pensionen regleras i förhållande till detta med tillämpning av framför allt 15-årsregeln.

De båda angivna reglerna syftar inte

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

till någonting annat än vad som redan vid tilläggspensioneringens tillkomst befunnits vara självklart inom såväl statlig och kommunal som enskild pensionsförsäkring, nämligen att efter en som skälig ansedd 30-årig tjänstetid tillförsäkra den anställde en pension, som så nära som möjligt anslöt sig till den fastställda pensionsnivån i förhållande till slutlönen. Arbetsgivare och anställda accepterar beräkningsgrunderna, men anser tydligen att de icke ger tillräcklig garanti för pensionsnivån, eftersom mellan Industritjänstemannaförbundet, Arbetsledareförbundet och Arbetsgivareförbundet har träffats överenskommelse om en utfyllnadsförsäkring, för att man skall ha riktig garanti för att man når den 65-procentiga nivån på pensionen då vederbörande avgår.

Det fanns en slogan någon gång i slutet av 1940-talet i Amerika, som lät ungefär så här: Det som är bra för landet är bra för folket och det som är bra för folket måste också vara bra för landet. Jag måste säga, att det som är bra för de anställda måste också vara bra för dem som är försäkrade på grund av annan inkomst än anställning, men jag kan erkannta att reglerna kanske inte är lika självklara och naturliga för dem, som är försäkrade för annan inkomst om de själva erlägger avgifterna.

Vi är ofta besjälade av en strävan till rättvisa, som många gånger går över alla gränser. Vi skall ha rättvisa till vilket pris som helst, även om vi själva förlorar på det. Men, herr talman, vi kan näppeligen göra om pensionssystemet för att några tycker det är för deras del litet ogynnsamt. Att de har fel tror jag inte vi kan övertyga dem om — men det har de! Det system vi har är faktiskt bättre än det de skulle kunna få enligt den metod de rekommenderar i motioner och reservationer.

Jag tror heller inte att det skulle vara möjligt att åstadkomma ett system inom vilket alla försäkrade skulle känna sig nöjda. Vi har aldrig syftat så långt, och vi har heller aldrig siktat till att ens försöka åstadkomma någonting som tillfredsställer alla dem, som har tillfälle

att i ett eller annat sammanhang tillkänna sitt missnöje och sin otillfredsställdhet med de regler som är fastställda.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan och följaktligen avslag på de båda reservationerna.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att polemisera mot utskottets ärade herr ordförande. Vi har ju diskuterat denna fråga i utskottet och känner varandras synpunkter.

Låt mig dock ta ännu ett exempel, som också togs upp i utskottet och som bevisar hur det nuvarande systemet kan verka. Med det exemplet framför sig och med vad som finns redovisat i andra lagutskottets utlåtande tror jag det finns anledning att fundera på om inte det som är bra kan bli bättre.

Om någon anställd i dag har en inkomst av 4 700 kronor på ett halvt år, innebär detta att avgift för den delen skall erläggas på 2 350 kronor. Men eftersom dessa 4 700 kronor inte överstiger basbeloppet blir det inga pensionspoäng på detta, om han icke har andra inkomster därtill, trots att han betalat in avgifter.

Utskottets ärade herr ordförande ställde frågan: Vad kommer det att kosta de försäkrade, om man skulle försöka att gå på den linje som vi reservanter gått på? Jag frågar mig här: Vad kostar det den försäkrade i detta fall, när han betalar avgift utan att få någon poäng? Vi menar att detta inte kan vara riktigt, och vi har velat ha förbättring för de korttidsanställda och de deltidsanställda.

Fröken Nordström gav sin anslutning till utskottets hemställan i den fråga som behandlas i reservation II, liksom också utskottets ordförande gjorde. De hänvisar till 15- och 30-årsregeln. Av vad utskottets ärade herr ordförande sade framgick, att det finns åtskilliga som betalar avgifter under åtskilligt längre tid än 30 år, i vissa fall kan det bli upp till 49 år. Det innebär, att man har betalat för ganska många pensionspoäng utan att få utdelning.

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

Vi har frågat oss: Kan det vara riktigt, att man inte skulle kunna rätta till detta i syfte att få en pension, som motsvarar vad man betalar? Det kan inte vara riktigt att betala från låginkomster till dem som har en brantare inkomstkurva och högre inkomster.

Detta är bakgrunden till den diskussion motionärerna har fört och till vårt resonemang när vi har reserverat oss.

Utskottets talesman slutade med att säga, att vad som var bra för folk var också bra för landet, och det var då också bra för de anställda. Får jag säga, att jag inte hyser något tvivel om det. Men vad som är bra kan bli bättre, och jag tror att just en strävan att göra det bättre ligger bakom den framställning som här har gjorts.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Fröken **NORDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Utskottets ordförande vet mycket väl att vi i folkpartiet anser att »ATP kommit för att stanna». Jag kan försäkra att det här inte är något försök från folkpartiets sida att riva upp grundvalarna för ATP eller föra in någonting bakvägen. Jag är givetvis, herr Strand, klar på att det vi har föreslagit angående de korttidsanställda kommer att medföra vissa administrativa besvär.

Jag har en hjälp i hemmet, som kostar mig ungefär 500 kronor om året, och hon har ytterligare ett par anställningar av liknande art. Vi, hennes arbetsgivare, får alla betala ATP-avgift för henne, men hon har ingen glädje av det vi betalar. Hon får inte mer pension än om hon inte haft något förvärvsarbete alls. Jag vet att hon som så många av hennes gelikar mycket väl är i behov av poäng från sin lilla inkomst för att när hon blir gammal få en bättre tryggad existens och det är den sortens orättvisa vi vill ha bort.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Låt mig först än en gång fästa fröken Nordströms uppmärksamhet

på att motionerna inte förändrar den regel i pensionssystemet som säger att det för basbeloppet inte skall utgå några avgifter och att det inte heller skall räknas någon pensionsgrundande inkomst från inkomst, motsvarande detta belopp. Den som har en inkomst i år av högst 4 700 kronor får inte tillgodoräkna sig någonting som pensionsgrundande inkomst — sedan må det vara mannen själv eller hustrun som har tillfälligt arbete. En sådan inkomst är inte pensionsgrundande, och följaktligen klaras inte det problemet genom de här motionerna eller reservationen.

Till herr Carlsson vill jag säga att problemet om de korttidsanställda och deras pensionsrätt till det väsentliga är knutet till frågan, om det är en inkomst som kompletteras av en huvudinkomst av annat slag. För den som har arbetsanställning i övrigt spelar det ingen roll om det är korttidsanställning eller längre tids anställning, eftersom inkomsten tillgodoräknas honom under alla förhållanden. Såvida inkomsten överstiger 300 kronor spelar det ingen roll om han arbetar hela året åt en arbetsgivare eller tre månader var hos fyra eller två månader var hos sex — han får ändå tillgodoräkna sig alltsammans. Endast under förutsättning att det är fråga om en korttidsanställning som icke ger sådan inkomst, att tillsammans med annan inkomst basbeloppet intjänas, eller att den andra inkomsten är undantagen blir det inte pensionsgrundande inkomst.

Vi är medvetna, herr talman, att ett sådant system som detta måste vara generellt både i fråga om avgiftsbetalning och i fråga om pensionsberäkning i vissa fall. Det utgår kollektiva avgifter från arbetsgivarna utan uppgiftsskyldighet om för vilka individer avgiften har betalats.

Det är inte riktigt, som herr Carlsson påstår, att utskottet har sagt någonting om att dessa frågor kan bli föremål för omprövning när vi fått lite erfarenhet. Uttalandet rör sig huvudsakligen om sådana personer som regelbundet har löneanställning under en del av året och inkomst av annat förvärvsarbete under res-

Ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

ten av året, t. ex. skogskörare. För en sådan blir systemet lite ofördelaktigt, eftersom anställningsinkomsten i första hand skall tas i anspråk för avräkning av basbeloppet — följaktligen kommer han att bli betalningsskyldig för inkomster av annat slag av arbete i större utsträckning än han skulle ha blivit, om basbeloppet exempelvis kunnat uppdelas på båda inkomstkategorierna. Socialministern har redan i samband med den första behandlingen av denna fråga uttalat att man borde titta litet närmare på denna sak när man fått erfarenheter av hur det verkar och fått möjlighet att bättre bedöma hur man skall lösa problemet.

Låt mig till sist, herr talman, säga att basbeloppsberäkningen naturligtvis är ogynnsam för många och framför allt för dem som har löneanställning men inte i sådan utsträckning att de får pensionsgrundande inkomst. Det har dock inte varit möjligt att slopa basbeloppet och ta ut avgift ifrån första inkomstkronan. Det skulle nämligen i hög grad missgynna de lägre inkomstagarna om man skulle ta ut samma procentuella avgift om det var fråga om en inkomst av 8 000 kronor som en av 30 000 kronor. Genom basbeloppsavräkningen behöver den som har anställdas med 8 000 kronors inkomst inte betala avgift för mer än 3 500 kronor, medan den som har anställdas med 30 000 kronor i inkomst får betala avgift för 26 500 kronor. Basbeloppsavräkningen gynnar i högsta grad dem som har anställdas med låg inkomst eller som själva betalar avgift och som har låg inkomst. Man har inte lyckats lösa problemet hur man skulle kunna klara de här detaljerna varken i fråga om avgiftsbetalningen eller pensionsrätten. Skall man komma undan alla sådana problem som här diskuteras blir det nödvändigt att lösa dem på det sätt som jag här antytt, även om man kommer att få olägenheter av annat slag. Den dag som exempelvis centerpartiet deklarerar att man för att få en bättre lösning tar de olägenheter som är förenade med att betala något mer för sina anställda, vilket man ju kommer att få göra, eftersom procenttalet då gäller från boten och upp, förmodar jag att vi inte

kommer att opponera oss mot en sådan lösning.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! När jag här diskuterar 15-årsregeln, som drabbar dem som har lång tjänstetid och inte några toppår, har jag tagit upp den saken därför att denna regel medför att man får betala in mycket i avgifter utan att få motsvarande pension. Det är på den punkten som vi har reagerat.

Utskottets ärade ordförande sade att det här sker en kollektiv inbetalning av avgifter från vederbörande arbetsgivare. Det finns, sade han, ingen registrering som visar för vilka avgift erlagts. Det är ju dock så att den *lokala skattemyndigheten registrerar pensionspoäng för varje arbetstagare*. Detta sker för varje inkomstagare för vilken avgift inbetalas. Där har man alltså en redovisning för var och en som är med i ATP om vilka pensionspoäng han har fått.

Låt mig till slut, herr talman, bara konstatera att utskottet för sin del säger att man har förväntningar om att denna fråga skall lösas — jag måste för min del utläsa detta ur skrivningen i utskottsutlåtandet — eftersom saken är föremål för överväganden inom socialdepartementet. Även om det inte skulle bli bifall till vår reservation i dag hyser jag den förhoppningen att dessa överväganden inom socialdepartementet skall leda till att vi i framtiden får till stånd en förbättring.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag har inte funnit anledning att kosta många ord på frågan om man skall låta alla år för vilka avgift betalats bli pensionsgrundande. För rätt till hel pension, om jag får använda det uttrycket, skulle det alltså erfordras mellan 45 och 50 år. Jag tycker att hela tanken att man inom den allmänna pensioneringen skulle vara så underutvecklad att man toge upp en sådan idé är så orimlig, att det inte är lönt att kosta

Ang. vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting

några ord på ett sådant resonemang. Ingen har tidigare tänkt att införa något sådant. Varför skulle man då pröva en sådan ordning i den allmänna pensioneringen? Det är orimligt från början till slut att tänka sig något sådant.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas, först särskilt såvitt densamma avsåge korttidsanställda och därefter särskilt i vad den gällde lågavlönade.

I fråga om utskottets hemställan såvitt avsåge korttidsanställda, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Nordström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 såvitt avser korttidsanställda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Nordström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 37.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de yrkanden som framställdes rörande utskottets hemställan, såvitt gällde lågavlönade, propositioner, först på bifall till vad utskottet härutinnan hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Eric Carlsson* och herr *Gustavsson i Alvesta* vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till statsbidrag till barn-tandvård; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner angående vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 285 i första kammaren av herr *Jansson, Paul, m. fl.* samt nr 336 i andra kammaren av fru *Thunvall m. fl.*

Ang. vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting

I motionerna, som voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av vägtrafikförordningen, att sparkstötting finge med nu gällande vänstertrafik framföras å vägens högra sida, samt besluta införa bestämmelse i vägtrafikförordningen om att sparkstötting vid färd i mörker framtill skulle vara försedd med lampa eller kraftig reflexanordning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 285 och II: 336, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr Jansson, Paul, vilken ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 285 och II: 336 i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad i reservationen anförts.

Av det i reservationen föreslagna yttrandet framginge, att reservanten anse det angeläget, att de i motionerna berörda frågorna bleve föremål för allvarligt övervägande.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Efter en lång arbetsdag med många viktiga beslut i kammaren kan det kanske anses vara i viss mån pretentiöst att ta upp en så enkel fråga som framförande av sparkstötting. Emellertid är detta en fråga om trafiksäkerhet, och därför tillåter jag mig att ta några minuter av kammarens tid i anspråk för denna sak.

Under den fria motionstiden i riksdagen brukar ju tidningspressen göra vad man kallar plock ur motionsfloden. I det sammanhanget visste en västsvensk tidning bl. a. att berättas, att jag och några andra ledamöter väckt en motion i vilken det föreslogs att sparkstötting ej längre skulle betraktas som fordon och alltså även skulle få framföras på vägens högra sida. Med en sådan tolk-

ning av motionerna skulle vi framstå som trafiksabotörer, som ansåg att sparkstöttingåkarna skulle få uppträda hur som helst i trafiken.

Jag är glad över att kunna konstatera att tredje lagutskottet, även om utskottet inte har kunnat tillmötesgå våra önskemål, inte har sett frågan på det sättet utan har fastslagit att detta är en fråga om trafiksäkerhet. Det sägs i utskottets utlåtande att motionernas syfte, nämligen att öka trafiksäkerheten, är värt beaktande. Trafiksäkerhet har blivit nyckelordet i dagens trafikdebatt, och alla önskar vi väl medverka härtill och är väl också skyldiga att göra det i den mån vi uppträder som trafikanter.

I motionerna I: 285 och II: 336 framhålles att den trafikpropaganda och trafikupplysning som sker är av mycket stor betydelse och att den bör ges allt stöd och ytterligare utbyggs. Vi anser emellertid samtidigt att man inte bör rygga tillbaka för att även vidtaga ändringar i gällande trafikbestämmelser, i den mån trafikreglerna är sådana att de med hänsyn till den praktiska tillämpningen inte är riktigt tillfredsställande. Just denna detalj i trafikförordningen, som gäller sparkstöttingar och deras framförande, anser vi inte vara tillfredsställande löst. En sparkstötting betraktas ju som fordon på grund av att den löper på medar, och då skall den framföras på vägens vänstra sida enligt vägtrafikförordningen. Detta medför emellertid att många sparkstöttingförare utsätts för uppenbara risker att bli påkörda av bakifrån kommande fordon.

Av den utredning över sparkstöttingolyckor, som statens trafiksäkerhetsråd 1960 utförde på uppdrag av Kungl. Maj:t, framgår att av de 102 undersökta sparkstöttingolyckorna inte mindre än 48, eller närmare hälften, tillgätt så att sparkåkarna har påkörts bakifrån. Utredningen visar även att 90 procent av olyckorna har inträffat under mörker. Det har som regel blivit mycket svåra konsekvenser för sparkåkarna. Inte mindre än en fjärdedel av olyckorna har medfört dödlig utgång.

Ang. vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting

I ett avsnitt av utredningen påpekas också att det rent teoretiskt skulle vara en fördel att framföra sparkstöttingar på höger sida och att sparkstöttingåkarna alltså skulle betraktas som gående. Man anser dock samtidigt att vissa praktiska skäl talar emot en sådan bestämmelse och föreslår endast ett stadgande i vägtrafikförordningen, att sparkstötting som framföres på väg skall vara försedd med reflexer som återkastar rött sken bakåt och vitt sken framåt. Jag har svårt att förstå hur man med en sådan bestämmelse skall kunna skydda sparkstöttingåkarna i trafiken, särskilt med tanke på risken för dem att bli påkörda bakifrån.

Det är denna detalj i vägtrafikförordningen som vi har velat aktualisera genom våra motioner. Vi anser att sparkstöttingar under nuvarande vänstertrafik bör framföras på vägens högra sida och att sparkstötting framtill skall förses med reflex eller lampa, som är klart synlig. Om den som åker sparkstötting får färdas på samma sätt som gående, vinner man att han färdas på ett betydande avstånd från den bakifrån kommande trafiken och inte i någon större utsträckning löper risk att bli påkörd bakifrån. Samtidigt kan de gåendes förmån att bättre kunna överblicka den mötande trafiken, och jag kan inte förstå annat än att detta måste vara en klar fördel som ger den åkande betydligt större möjligheter att hinna sätta sig i säkerhet om fara hotar från något mötande fordon. Vid färd på vägens högra sida blir möjligheten att skydda sig själv avsevärt bättre än om man tvingas följa vägens vänstra sida, där risken för att bli påkörd bakifrån alltid finns.

Då jag blivit ensam reservant i utskottet har jag i reservationen mildrat mina anspråk på kammarens tillmötesgående. I stället för att yrka på direkta åtgärder hemställer jag i reservationen att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening ge till känna de synpunkter som framförts i reservationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Jag skulle vilja säga att jag väl förstår herr Jansson som motionär men knappast som reservant beträffande sin egen motion.

Som motionär är herr Jansson ute i det vällovliga syftet att försöka åstadkomma en minskning i den höga olycksfallsfrekvensen i samband med framförande av sparkstötting. Han har i motionen föreslagit riksdagen att besluta att sparkstötting inte längre skall betraktas som ett fordon utan skall kunna framföras på vägens högra sida av den gående eller sparkande. Herr Jansson nämnde själv att denna fråga år 1960 var föremål för en fråga i riksdagen. Departementschefen meddelade i svaret att han ämnade begära en utredning hos statens trafiksäkerhetsråd, en utredning som sedermera utmynnat i förslag om att sparkstötting skall förses med reflexanordningar.

Nu säger herr Jansson i sin reservation: »Av den utredning som verkställts av statens trafiksäkerhetsråd och som tidigare återopats, finner sig utskottet kunna utläsa, att det för sparkåkare i likhet med gående bör vara säkrare att med nu gällande vänstertrafik färdas å vägens högra sida.» Jag vet inte var herr Jansson läser ut detta av trafiksäkerhetsrådets utredning; jag kan inte hitta någonting sådant.

För närvarande pågår en undersökning inom departementet för att söka komma till ett resultat i denna fråga, och jag finner det klokast att vi i väntan på den dröjer med att fatta beslut i dessa angelägenheter.

Med den motiveringen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av motioner angående begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen;

nr 9, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning; och

nr 10, i anledning av motion angående rätt för markägare att anhängiggöra talan vid expropriationsdomstol i vissa fall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om allmän flaggning å valdag; och

nr 4, i anledning av väckt motion om utredning rörande förekomsten av s. k. smygreklam i televisionen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om effektivare åtgärder mot ocker

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om effektivare åtgärder mot ocker.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 185, av herrar *Torsten Andersson* och *Svanström*, samt II:219, av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsam och allsidig utredning, huruvida och på vad sätt effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning kunde vidtagas, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 185 och II: 219 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om effektivare åtgärder mot ocker

Reservation hade avgivits av herrar *Jonasson*, *Ernst Olsson* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 185 och II: 219 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om skyndsam och allsidig utredning rörande effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som utredningen kunde föranleda.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I de motioner som vi nu har att behandla hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsam och allsidig utredning, huruvida och på vad sätt effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning kan vidtagas samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som utredningen kan föranleda.

Inom allmänna beredningsutskottet har vi inte riktigt kommit överens beträffande dessa motioner, varför det föreligger en reservation till utlåtandet.

En liknande motion väcktes vid förra årets riksdag, och man tycker att vi alla borde kunna vara överens om att ockerverksamheten är till stor skada och bör med alla till buds stående beivras. Det är bekant vilka kolossala räntor en del människor tvingas betala. Den enskilde blir i många hänseenden helt utlämnad. Naturligtvis är vi medvetna om svårigheten att hålla efter ockrarna, men även om uppgiften är vansklig får vi inte kapitulera inför densamma. En allsidig utredning i denna fråga skulle enligt vår mening kanske komma problemet betydligt närmare inpå livet. Ett hårdare straff är måhända en utväg, och det finns kanske flera.

Herr talman! Med anledning av den sena timmen och då frågan behandlades i fjol skall jag ej förlänga debatten. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Vid 1962 års riksdag behandlades samma fråga som är aktuell i

Om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål

föreliggande utskottsutlåtande. Motionen avvisades då av utskottet under motivering att det framförda förslaget bl. a. skulle föranleda onödigt administrativt krångel, utan att garantier ändå kunde skapas i kampen mot ockerverksamheten. De straffrättsliga bestämmelserna omprövades i samband med det framlagda förslaget till ny brottsbalk. Utskottet fann däremot sannolikt att resurser för en utvidgad polis- och åklagarverksamhet kunde få ett gynnsamt inflytande vid beivrande av brott varom här är fråga. Uppfattningen att ockerverksamheten är av allvarlig innebörd delades av utskottet, som emellertid icke kunde finna att den föreslagna utredningen kunde leda till effektiva åtgärder. Riksdagen följde utskottets förslag om avslag på motionen. Vid årets behandling av nu framförda motioner har utskottet icke kunnat finna skäl för ett ändrat ställningstagande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan om avslag på motionerna.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jonasson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jonasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 15.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 562, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 686, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning av behovet och möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna bidrag och gåvor till religiösa och ideella organisationers m. fl. insatser till förmån för allmännyttiga, humanitära och vetenskapliga ändamål, undervisning och kulturminnesvård m. m. i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 562 och II: 686 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Jonasson*, *Ernst Olsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Larsson* i Borrby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motioner-

Om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål

na I: 562 och II: 686 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av behovet och möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna gåvor och bidrag till religiösa och ideella organisationers m. fl. insatser till förmån för allmännyttiga, humanitära och vetenskapliga ändamål, undervisning och kulturminnesvård m. m.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herr *Eric Gustaf Petersen* och fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Keijer* och *Westberg*.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I det motionspar som här behandlas hemställes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av behovet och möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna bidrag och gåvor till religiösa och ideella organisationers m. fl. insatser till förmån för allmännyttiga, humanitära och vetenskapliga ändamål, undervisning och kulturminnesvård m. m.».

Vi har i utskottet inte heller blivit eniga i denna fråga. Vi bör väl dock vara medvetna om de svårigheter som här berörda organisationer har att brottas med i ekonomiskt hänseende. Vi bör väl också erkänna det goda och samhällsnyttiga arbete de utför, och därför borde väl också denna framställning kunna bli föremål för en genomgående utredning. Vi har ju i motionerna sagt att det bör prövas i vad mån bidrag kan lämnas direkt eller avdrag för gåvor skall kunna medges, antingen i vanlig ordning eller på skattens slutbelopp.

Denna fråga är ju av ganska stor betydelse, och vi anser från reservanternas sida att en utredning är mycket välbefogad. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF, (fp):

Herr talman! Att den verksamhet som bedrivs av i denna fråga berörda organisationer är i hög grad önskvärd — ja, nödvändig — torde väl de allra flesta

vid det här laget vara överens om. Många av de här organisationerna är för bedrivande av sin verksamhet helt beroende av frivilliga gåvor. Så är fallet särskilt med de frikyrkliga organisationerna. Deras verksamhet är erkänd, och deras ungdomsverksamhet är av stor betydelse inte minst i vår tid. Som ett komplement till den allmänna ungdomsvårdande verksamheten har den sin givna plats. Vid ett frikyrkojubileum i en av våra större städer sade stadsfullmäktiges ordförande bl. a. att den ungdom som frikyrkoförsamlingen har hand om förorsakar inga bekymmer, och det påståendet kan ju också bevisas rent statistiskt.

Många frikyrkoförsamlingar har skaffat sig eller håller på att skaffa moderna ungdomsgårdar och har välutbildade ungdomsledare anställda. Dock är det stora flertalet av ungdomsledarna helt oavlönade.

Tidsläget ställer stora krav på detta slag av verksamhet, och kostnaderna stiger oavbrutet. Frågan om stöd till dessa organisationer har diskuterats många gånger, och alltför ofta har diskussionen kommit att handla om de olika metodernas inverkan på respektive givare. Det väsentliga är väl i alla fall att givandet ökar. I motionerna I: 562 och II: 686 anvisas vissa möjligheter till stimulerande av gåvor. Där avvisas dock alternativet med avdragsrätt, vilken metod med goda resultat genomförts i andra länder. Vi som står bakom det särskilda yttrandet har önskat en förutsättningslös utredning av hela frågekomplexet, varvid olika tänkbara alternativ prövas. Då det i motionerna inte begärs en förutsättningslös utredning, har vi inte kunnat biträda de i motionerna framförda yrkandena.

Herr talman! Jag har inget yrkande men ber att få hänvisa kammarens ledamöter till det särskilda yttrandet.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Vid upprepade tillfällen har riksdagen dryftat motioner av likartat innehåll som de i detta utskottsutlåtande behandlade. Riksdagen har avvi-

Interpellation om ökad användning av hamnen i Uddevalla för skeppning av spannmål

sat motionsyrkandena med motivering att främjandet av allmännyttiga ändamål inte bör ske genom lättnader vid beskattningen utan i förekommande fall genom direkta bidrag från staten. Statsmakterna har även i åtskilliga fall lämnat stöd i skilda former åt det frivilliga arbetet för olika ideella ändamål — även i former som har bidragit till att uppmuntra det enskilda givandet.

Enligt utskottets mening innebär yrkandet i de nu föreliggande motionerna ett avsteg från den av riksdagen under tidigare år intagna ståndpunkten, och då motionärerna icke framfört några nya omständigheter som bör föranleda ett ändrat ställningstagande, hemställer utskottet om avslag.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag kan inte förstå den argumentering som herr Peterson förde. Vi har ju i den här frågan anhållit om en utredning, men vi har inte använt uttrycket »förutsättningslös utredning». Jag tycker att det finns mycket av den obofärdiges förhinder i herr Petersons uttalande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jonasson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Jonasson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 17.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ledighet från riksdagsgöromålen fredagen den 15 och lördagen den 16 innevarande månad beviljades herr *Hanson, Per-Olof*, för deltagande i sammanträde med Europarådets sociala kommitté i Paris.

Interpellation om ökad användning av hamnen i Uddevalla för skeppning av spannmål

Herr DAHL (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Uddevalla har en mycket god hamn med möjligheter till sjöfart året om och kan ta emot fartyg på upp till 15 000—20 000 ton med full last. Där finns moderna siloanläggningar för spannmål inom hamnområdet med förstklassiga lossnings- och lastningsanordningar i direkt anslutning till hamnen.

Hamnen har ett fördelaktigt geografiskt läge med hänsyn till stora delar av västgötaslätten, vissa delar av Älvsborgs län, Dalsland och Bohuslän och kan allt-

Interpellation om ökad användning av hamnen i Uddevalla för skeppning av spannmål

så sägas vara den naturliga import- och exporthamnen för dessa jordbruksområden.

I denna vinters svåra issituation har hamnen utnyttjats för laster, som normalt skulle gått över hamnar i Skåne. För att leveranserna skulle kunna hållas inom avtalad tid, har t. ex. vete om i runt tal 600 ton måst dragas från Skåne till Uddevalla, då det varit omöjligt att på grund av ishinder befrakta hamnarna i Skåne.

Gjorda undersökningar har klart visat, att det exempelvis vid leverans av brödsäd från Håkantorp i Västergötland blir billigast över Uddevalla. Omkostnaderna i Uddevalla hamn är också lägre än exempelvis i Göteborg, där det f. ö. mig veterligt ej finns anläggningar i direkt anslutning till hamnen, som åtager sig omlastning av spannmål.

Såvitt man kan se, är det till uppenbar fördel för jordbrukarna, att i fråga om både spannmål på export och import av för jordbruket behövliga varor utnyttja Uddevalla hamn.

Just i dessa dagar, då jordbrukets lönsamhet och priserna på jordbruksprodukter är föremål för livliga diskussioner och överväganden, måste det vara självklart, att jordbruket i första hand skall söka inbespara kostnader genom att exportera och importera billigaste väg.

Det förefaller naturligt, att prisortsavdraget för brödsäd i Uddevalla upptages till prövning och att Uddevalla hamn härvidlag jämföras med andra hamnar på Västkusten som Halmstad

och Falkenberg och vidare Trelleborg och Karlshamn.

Detta så mycket mer som Uddevalla hamn utnyttjas mer än övriga västkusthamnar vad beträffar spannmålshantering. Detta framgår av den officiella statistiken för 1961 beträffande import och export av spannmål:

	Import ton	Export ton	Totalt ton
Trelleborg	—	10 068	10 068
Landskrona ..	3 644	11 012	14 656
Halmstad	1 586	761	2 347
Falkenberg	3 103	4 914	8 017
Göteborg	32 554	1 529	34 063
Uddevalla	39 805	20 079	59 884

Med hänvisning till det anförda anholder jag att till chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

Anser statsrådet det icke vara ett samhällsekonomiskt intresse, att skeppning av spannmål sker, där de lägre fraktkostnaderna uttages?

Ämnar statsrådet vidtaga åtgärder för Uddevallas inplacering i prisortssystemet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 21.35.

In fidem

K.-G. Lindelöw